

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

DİSİPLİNLERARASI GÖÇ ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

**SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM, SAĞLIK, İSTİHDAM
SÜREÇLERİNDE KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE SOSYAL HİZMET
UYGULAMALARIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ: BURSA ULUDAĞ
ÜNİVERSİTESİ'NDE OKUYAN SURİYELİ ÖĞRENCİLER ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zülal AYDEMİR

BURSA-2024

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

DİSİPLİNLERARASI GÖÇ ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

**SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM, SAĞLIK, İSTİHDAM
SÜREÇLERİNDE KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE SOSYAL HİZMET
UYGULAMALARIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ: BURSA ULUDAĞ
ÜNİVERSİTESİ'NDE OKUYAN SURİYELİ ÖĞRENCİLER ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zülal AYDEMİR

Danışman

Doç. Dr. Mustafa Berkay AYDIN

BURSA-2024

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca, kıymetli zamanını ayırarak çalışmalarında yol gösterici olan, akademik anlamda gelişimime önemli katkılar sağlayan, öğrencisi olmakla kendimi şanslı hissettiğim kıymetli hocam Doç. Dr. Mustafa Berkay AYDIN'a anlayışı ve sabrı için teşekkürü bir borç bilirim.

Bununla birlikte tez jürisinde yer almayı kabul ederek, görüşleriyle çalışmama katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Vehbi ÜNAL ve Doç. Dr. Şenol BAŞTÜRK'e çok teşekkür ederim.

Tezimin detaylı okumasını yaparak geribildirimde bulunan ve desteklerini her daim hissettirmiş olan sevgili Şuranur ERİKCİ'ye. Çalışmam boyunca fikir alışverişinde bulunduğum bilgi, birikim ve tecrübeleriyle desteklerini hiç esirgemeyen Aysu AYDEMİR'e, Afife ÖKSÜZ'e, Melike ERSİN'e, Mesut GELEN'e, Elif Tuğçe YAYLALI'ya görüşmeci bulma sürecime katkı sağlayan sevgili arkadaşlarıma ve çalışmamın odağında yer alan hayat hikayeleri, göç ve savaş deneyimlerini benimle paylaşan çalışmama ışık tutan değerli katılımcılara ve buraya ekleyemediğim katkı sunan herkese çok teşekkür ediyorum.

En büyük teşekkürü ise sevgili aileme yapmak istiyorum. Doğduğum günden bu yana maddi manevi desteklerini esirgemeyen, her koşulda yanımda olan annem babam ve kardeşlerim hayatıma emekleriniz yadsınamaz. Sevgili anneciğim Meryem AYDEMİR ve babacığım Mücahid AYDEMİR bugün bana ait olan her başarının ardında siz varsınız gölgeniz yolumdan hiç eksik olmasın.

Dünya'ya Sığamayanlara...

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Zülal AYDEMİR
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Göç Araştırmaları
Bilim Dalı : Disiplinlerarası Göç Araştırmaları
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışman(lar)ı : Doç. Dr. Mustafa Berkay AYDIN

SURİYE’DEN GELEN GÖÇLERİN; EĞİTİM, SAĞLIK, İSTİHDAM, DEMOGRAFİK UNSURLAR AÇISINDAN SOSYAL HİZMETLERE ETKİLERİ

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski bir konu olmakla birlikte çeşitli ihtiyaçlar dahilinde de var olmaya devam edecektir. 2011 yılından itibaren ülkemiz hem hedef ülke hem de transit ülke olarak Suriyeli göçmenlere ev sahipliği yapmıştır. Türkiye tarafı olduğu Cenevre Sözleşmesine göre Avrupa dışından gelen ve iltica talebinde bulunan sığınmacıları mülteci olarak kabul etmemektedir bunun için geliştirilen Geçici Koruma Yönetmeliği gereğince Avrupa dışındaki ülkelerden gelen ve sığınma talebinde bulunan göçmenleri Geçici Koruma statüsüne sahip bireyler olarak tanımlamaktayız. Zorunlu göç süreci çok bileşenli ve komplike bir süreçtir. Göçmenler bu süreçte bir çok farklı boyutta problemlerle baş etmeye çalışırken barınma, istihdam, sağlık, eğitim, dil problemleri gibi bir çok konuda sosyal hizmet müdahalelerine de ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışmada Suriye’den ülkemize gelen bireylerin eğitim, sağlık, istihdam ve demografik unsurlar açısından sosyal hizmetlere olan etkileri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Geçici Koruma, Göç, İstihdam, Sağlık, Sosyal Hizmetler, Suriye, Türkiye

ABSTRACT

Name and Surname : Zülal AYDEMİR
University : Bursa Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Migration Search
Branch : Interdisciplinary Migration Search
Degree Awarded : Degree
Supervisor (s) : Assoc. Dr. Mustafa Berkay AYDIN

The phenomenon of migration has been taken place for throughout human history and will continue to exist due to many needs. Since 2011, our country has hosted Syrian migrants as both a target and a transit country. According to the Geneva Convention, which Turkey is a party of, asylum seekers from outside Europe are not accepted as refugees. Instead, under the Temporary Protection Regulation developed for this purpose, we define migrants coming from non-European countries and seeking asylum as individuals with Temporary Protection status. The process of forced migration is a highly multifaceted and complex process. During this process, migrants face many different dimensions of problems and require social service interventions in many areas such as housing, employment, health, education, and language issues. This study examines the impact of individuals coming from Syria to our country on social services in terms of education, health, employment, and demographic elements.

Keywords: Education, Temporary Protection, Migration, Employment, Health, Social Services, Syria, Türkiye

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Amacı.....	1
2. Araştırmanın Problemi.....	1
2.1. Alt Problemler.....	2
3. Araştırmanın Önemi	3
4. Sınırlılıklar	3
5. Tanımlar.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1. Göç Kavramı Ve Tanımı.....	5
1.1.1. Türkiye’de Göç Kavramının Kısa Tarihi.....	7
1.2. Göç Türleri.....	12
1.2.1. Doğal Afetlerin Neden Olduğu Göçler	13
1.2.2. Ekonomik Kaynaklı Göçler	20
1.2.3. Sosyal Kaynaklı Göçler	21
1.2.4. Siyasal Kaynaklı Göçler	23
1.3. Türkiye’deki Göçmenlerin Güncel Durumu.....	25
1.3.1. Göçmenlerin Nedeni Olduğu Sorunlar	32
1.3.2. Göç Eyleminin Sebep Olduğu Ekonomik Sorunlar	32
1.3.3. Göç ve Göçmenlerin Sebep Olduğu Sosyal ve Kültürel Sorunlar.....	35
1.4. Suriye’den Gelen Göçlerin Türkiye’nin Toplumsal ve Kültürel Yapısına Etkileri	37
1.4.1. Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Unsurlara Etkisi	39
1.4.2. Türkiye’deki Suriyelilerin İstihdama Etkisi	40
1.4.3. Ailelerin Sosyoekonomik Durumları ve Çocukların Eğitimine Etkisi	41
1.4.4. Göç Sürecinden Sonra Çocukların Entegrasyon Süreçleri ve Karşı Karşıya Kaldıkları Riskler	42
1.4.5. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin, Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmetine Etkisi.....	45
1.5. Sosyal Hizmet Fikrinin Ortaya Çıkışı.....	46
1.5.1. Sosyal Devlet Anlayışının Ortaya Çıkmasıyla Birlikte Sosyal Hizmet Mesleğindeki Düşünsel Dönüşüm	48

1.5.2. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sosyal Yardımlar Ve Sosyal Hizmet Uygulamaları	50
1.6. Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi Yaklaşımları.....	53
1.6.1. Güçlendirme Yaklaşımı	55
1.6.2. Hak Temelli Yaklaşım	58

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi	63
2.2. Araştırmanın Modeli.....	63
2.3. Veri Toplama Araçları	64
2.4. Verilerin Analizi	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

3.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular.....	65
3.2. Suriyelilerin Eğitim Sürecindeki Deneyimleri ve Karşılaşılan Zorluklar ...	68
3.3. Suriyelilerin Sağlık Sürecindeki Deneyimleri ve Karşılaşılan Zorluklar ...	75
3.4. Suriyelilerin İstihdama Katılım Süreci ve Karşılaşılan Zorluklar	79
3.5. Demografik Unsurların Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Şartlarındaki Gelişime Etkisi.....	82
3.6. Katılımcıların Sosyal Hizmet Farkındalıkları ve Sosyal Hizmetlere Erişimleri	87
SONUÇ ve ÖNERİLER	92
KAYNAKLAR	96
İNTERNET KAYNAKLARI	102
EKLER	104
EK 1. MÜLAKAT SORULARI	104
EK2. ETİK KURUL İZNİ	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kır Kent Sınıflamasına Göre Yerleşim Yerleri.....	10
Şekil 2: Türkiye’de Gerçekleşen Büyük Depremler.....	18
Şekil 3: Suriyelilerin Türkiye Nüfusuna Oranı.....	27
Şekil 4: Suriyeli Kadın ve Çocuk Sayısının Erkek Sayısına Oranı	28
Şekil 5: Suriyeli Kadın ve Erkek Sayısı Oranları	28
Şekil 6: Suriyelilerin En Yoğun İkamet Ettiği İller	30
Şekil 7: Suriyelilerin En Seyrek İkamet Ettiği İller	31
Şekil 8: Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi	60
Şekil 9: Türkiye’de Yüksek Öğrenim kurumlarında öğrenim gören toplam öğrenci sayısının Suriyeli öğrencilere oranı	67
Şekil 10: Bursa Uludağ Üniversitesinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısının Suriyeli öğrencilere oranı	68

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çocukların göç sürecinde karşılaşılabileceği problemler.	43
Tablo 2. Türkiye’de yaşayan Suriye Uyruklu Bireylerin Sayısı ve Yaş Dağılımları	51
Tablo 3: Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler	65
Tablo 4. Verilerin Tematik Gösterimi.....	68
Tablo 5. Verilerin Tematik Gösterimi.....	75
Tablo 6: Verilerin Tematik Gösterimi	79
Tablo 7: Verilerin Tematik Gösterimi	82
Tablo 8: Verilerin Tematik Gösterimi	87

KISALTMALAR

AFAD	: Afet Acil Durum Yönetim Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü
GEM	: Geçici Eğitim Merkezleri
GK	: Geçici Koruma
IDMC	: Yerinden Edilme İzleme Merkezi
IOM	: Birleşmiş Milletler Göç Kuruluşu
IPE	: Ekonomi ve Barış Enstitüsü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖK	: Önceden Tescil Edilmiş
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın amacı, problem cümlesi, alt problemler, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1. Araştırmanın Amacı

Küreselleşme çağında hızlanan göç, giderek çok kültürlü bir ortam yaratmaktadır. Göç eden her bireyin belirli kültürel sorunlarla karşılaştığı iyi bilinmektedir. Sosyal hizmet mesleği bu sorunları çokkültürcü bir bakış açısıyla ele alarak en aza indirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Suriyeli bireylerin kültürel karşılaşmalarda eğitim, sağlık, istihdam ve demografik faktörler açısından sosyal hizmetlere etkisi araştırma için önemlidir.

Çalışmada, Suriye’den gelen öğrencilerin; eğitim, sağlık, istihdam deneyimlerinde karşılaştıkları sorunlar ve sosyal hizmet deneyimlerinin ana hatlarıyla incelenmesi amaçlanmaktadır.

2. Araştırmanın Problemi

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye’de eğitim, sağlık, ve istihdam alanlarında yaşadıkları sorunlar nelerdir, bu sorunlar demografik unsurlara göre farklılık göstermekte midir ve bu sorunların sosyal hizmetlere yansımaları nasıl şekillenmektedir?

Göç, tarihin her döneminde var olan evrensel bir süreçtir ve 21. yüzyılın ilk çeyreğinde de çeşitli sosyal bilimlerden tarafından tanımlanmış ancak evrensel bir tanıma ulaşamamıştır (Koçak & Terzi, 2012; Şen, 2014). Göçün nedenleri ve sonuçları, göç edilen yer ve nedenlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Zenginoğlu, 2019). Son yıllarda kitlesel ve zorunlu göçler, Üçüncü Dünya ülkelerindeki siyasi krizler, savaş ve terörizmin neden olduğu güvenlik kaygılarından kaynaklanmaktadır (UNHCR, 2021;

IPE, 2021). Türkiye, 2021 yılı itibariyle 3,7 milyon göçmen ile dünyada en fazla göçmen kabul eden ülke konumundadır (UNHCR, 2021). Göç sürecinde, göçmenler geldikleri yerin dilini, dinini ve kültürünü korumakta zorlanabilirler. Bu durumda, sosyal hizmetlerin rolü kritik hale gelir; sosyal hizmetler, kültürel çoğulculuğu esas alarak göçmenlerin yerel topluma entegrasyonunu desteklemeli ve bu süreçte karşılaşılan dil ve kültür farklılıkları gibi engellerin aşılmasına yardımcı olmalıdır (Keleşoğlu & Yıldız, 2021). Ancak, günümüzde göçle gelen kültürel farklılıklar ve çeşitlilik birçok toplumda zenginlik olarak görülmek yerine ayrımcılığa neden olabilmektedir. Bu nedenle, sosyal hizmet mesleği, toplumdaki bu çeşitliliği kucaklayarak, ayrımcılık karşıtı yaklaşımlar geliştirmeli ve hizmet planlaması sürecinde hizmet verdiği birey ve grupların yapısal, etnik, dini ve kültürel özelliklerini dikkate alarak, kültürel normlara göre şekillenmeyen esnek çözümler sunmalıdır (Ateş & Yavuz, 2017; Özgür, 2014).

Dolayısıyla bu çalışma, Suriye'den gelen göçün eğitim, sağlık, istihdam süreçlerinde karşılaşılan problemleri açığa çıkarmayı ve sosyal hizmet farkındalık düzeylerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, gelecekte bu konuda yapılacak araştırmalara ışık tutacaktır.

2.1. Alt Problemler

Bu araştırmanın alt problemleri Suriye'den gelen göçlerin eğitim, sağlık, istihdam deneyimlerini ve sosyal hizmetlere dair farkındalıklarını incelemeye yöneliktir. Bu bağlamda araştırma soruları aşağıda yer almaktadır.

1. Suriye'deki eğitim hayatı ile Türkiye'deki eğitim hayatı arasındaki farklar nelerdir, karşılaştıkları zorluklar nelerdir ve değişen şeyler var mıdır?
2. Göç eden Suriye uyruklu bireyin sosyal hizmet açısından farkındalığı nasıldır? Karşılaştıkları zorluklar nelerdir, değişen şeyler var mıdır?
3. Göç eden Suriye uyruklu bireyin kültürel olarak uyum sağlama sürecinde ne gibi sosyal hizmetler sunulmaktadır?

4. Göç eden Suriye uyruklu bireyin istihdam açısından karşılaştığı zorluklar var mıdır, varsa nelerdir? Bu noktada kendisi açısından Suriye ile Türkiye arasında değişen şeyler var mıdır?

5. Göç eden Suriye uyruklu bireyin sağlık hizmetleri noktasında yeteri kadar hizmet almakta mıdır?

6. Göç eden Suriye uyruklu bireyin demografik yapısının sosyal hizmetlere etkileri nelerdir?

Bu soruların ele alınması, Suriye'den gelen göçün eğitim, sağlık, istihdam ve demografik faktörler açısından sosyal hizmetler üzerindeki etkisini ortaya koyacak ve aynı zamanda araştırmanın temel sorusunu yanıtlamaya da yardımcı olacaktır.

3. Araştırmanın Önemi

İçinde bulunduğumuz yüzyılda göçün artması ve gençlerin de göçten etkilenmesi, gençlik göçü üzerine yapılan araştırmaları değerli kılmaktadır. Çünkü gençler, tüm göçmen demografileri içinde en büyük oranı oluşturmaktadır. Buna rağmen, göçün bireyler üzerindeki etkisi ve göçü sosyal hizmet perspektifinden değerlendiren çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu bağlamda, bu çalışma göçü istihdam, sağlık, eğitim ve nüfus yapısının sosyal hizmetler üzerindeki etkisiyle ilişkili olarak ele alması bakımından önemlidir. Öte yandan, Türkçe literatürde göçmen Suriyeliler bağlamında konumuzla ilgili kapsamlı çalışmaların bulunmaması ve göçmenler arasında büyük bir yere ve öneme sahip olan bu grubun çok fazla akademik araştırmaya konu olmaması bu çalışmayı özgün kılmaktadır.

4. Sınırlılıklar

18-25 yaş aralığındaki Suriye uyruklu üniversite öğrencileriyle görüşme yapılmış olup bir çoğunun iyi derecede Türkçe biliyor olmasına rağmen anadillerinin Arapça olması sebebiyle bazı görüşmeyi doğrudan yönetememesi sebebiyle kısmen sınırlayıcı bir etki oluşturmuştur. Görüşme yapılan grubun ataerkil ve geleneksel muhafazakar rollere sahip olması sebebiyle kadın görüşmecilere erişimde zorluklar yaşanmıştır. Görüşmeciler

seçilirken görüşme yapılan kişiler bir diğer görüşmeciyle köprü görevi üstlenmiş fakat kadın görüşmeciler kimi zaman kendi istekleriyle kimi zaman ailesinin izin vermemesi sebebiyle görüşmeye katılmamıştır bu da araştırmada iki cinsiyetten de eşit oranda olmaması sebebiyle sınırlılık oluşturmıştır.

Araştırmada gerçekleştirilen uygulama çalışması, 2024 yılı haziran ayı ile sınırlıdır.

5. Tanımlar

Göç: İnsanların mekân içerisindeki hareketliliğine, yer değiştirmesine verilen isimdir(Cengiz, 2015).

Göçmen: Göçün uluslararası kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Göç terimi, ilgili kişinin kendi özgür iradesiyle, herhangi bir dış zorlama olmaksızın, 'kişisel rahatlık' amacıyla göç etmeye karar vermesi durumunu kapsamaktadır. Bu sebeple göçmen terimi, maddi ve sosyal iyilik halini yükseltmek ve kendisinin veya aile bireylerinin gelecekte isteklerini gerçekleştirmek amacıyla uluslararası bir sınırı aşarak veya farklı bir bölgeye göç eden bireyleri ve bu bireylerin aileleri kapsamaktadır (<https://www.goc.gov.tr/>).

Sosyal Hizmet: Sosyal hizmet disiplini bir toplumdaki tüm birey, aile ve grupları odak alır. Toplumda bireyleri diğer bireylere karşı dezavantajlı konuma düşüren olaylara karşında dezavantajlı bireylerinde diğer bireylerden farksız yaşamayabilmesini, kamu kaynaklarından adil bir şekilde faydalanabilmesi, bireyin kendini geliştirmesi ve özyeterliliğini kazanabilmesi, bireyin kendi ayakları üzerinde durabilmesi, toplumsal kaynaşmanın sağlanması ve sosyal işlevselliğin kazanılmasını sağlayıp bireylerin iyilik halini korumaya, sosyal refahın ve sosyal adaletin sağlanmasını amaçlayan bireyi biyo-psiko-sosyal bütün olarak ele alan bir mesleki ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet disiplinin kendine özgün müdahale, yöntem ve teknikleri bulunmaktadır. Bu teknikleri mikro, mezzo ve makro olmak üzere üç boyutta uygulamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

Bu çalışmada, göç olgusunun Türkiye üzerindeki etkileri ve sosyal hizmet müdahalelerinin bu süreçteki rolü ele alınacaktır. İlk olarak "Göç Kavramı ve Tanımı" ile başlayacak olan inceleme, Türkiye'deki göç tarihi ve güncel durumunu gözden geçirecek. "Göç Türleri" başlığı altında doğal afetler, ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerle gerçekleşen göçlerin çeşitlerine değinilecek ve bu göçlerin sebep olduğu ekonomik, sosyal, kültürel sorunlar tartışılacaktır. Suriye'den Türkiye'ye olan göçün Türkiye'nin toplumsal ve kültürel yapısına, istihdama, ailelerin sosyoekonomik durumlarına ve sağlık hizmetlerine etkileri detaylı bir şekilde incelenecektir. Sosyal hizmetin tarihsel gelişimi, medikal modelin sosyal hizmete etkisi ve sosyal devlet anlayışının bu meslek dalındaki düşünsel dönüşümü de bu çalışmada ele alınacaktır. Ayrıca, Suriyeli sığınmacılara yönelik sosyal yardım ve hizmet uygulamaları, sosyal hizmet müdahalelerinin göç yönetimi bağlamında değerlendirilmesi ve mültecilere yönelik yaklaşımlar gibi konular, göçmenlerin ve ev sahibi toplumların karşı karşıya kaldığı zorluklara çözüm bulmak amacıyla irdelenecektir. Bu bölümler, göçün karmaşık yapısını ve sosyal hizmet profesyonellerinin bu süreçte üstlenebilecekleri rolleri anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

1.1. Göç Kavramı Ve Tanımı

Göç, hem toplumları hem de bireyleri etkileyen bir olgudur. İnsanlar çoğunlukla kendileri ve aileleri için mevcut ekonomik ve sosyal koşulları değiştirmek amacıyla göç ederler (Audas ve McDonald, 2004). Göç öncelikle konum değiştiren bir olaydır. Bireyler ve gruplar çeşitli nedenlerle bir bölgeden diğerine hareket ederler. Bu tür durumlar geçici veya kalıcı olabilir, örneğin eğitim geçici veya çalışma amaçlı kalıcı durumlar gibi (Sağlam, 2006).

Göç olgusuna göçmenler açısından bakıldığında genellikle daha iyi yaşam koşulları ve sosyal statü arayışı ön plana çıkmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak sadece göçmenlerin

elinde olmayıp, göç edilen ülkedeki göç politikaları, sosyal yapılar, göçmenlere yönelik tutum ve davranışlar da önemli faktörlerdir. Bu çerçevede, toplumların göçmenlere bakışı kendilerine yakın olanlara karşı hoşgörölü olabilirken, daha uzak olanlara karşı mesafeli ve hatta düşmanca olabilmektedir(Canatan, 2013).

İnsanların yer değıştirerek hareket etmesi insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanmaktadır. Tarihin her aşamasında bu durum toplumsal yaşamı etkileyen en önemli faktörlerden biri olmuştur. Bu göçün çeşitli siyasi, ekonomik ve sosyal sonuçları ulus-devletlerin oluşumuyla aynı döneme denk gelmektedir (Sallan Gül, 2002). Göç kavramına ilişkin literatür, farklı araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. En genel anlamıyla göç, *“anlamli mesafeler ve etkiler yaratmaya yetecek bir zaman dilimi içinde gerçekleşen her türlü hareket”* olarak tanımlanmaktadır (Erder, 2012).

Göç, sosyo-kültürel ve ekonomik etkileşimleri beraberinde getirir. Göçün gidilen yere getirebileceğı fayda ve zararlar bazen öngörülemez. Toplumdaki olası sorunları öngörmek, çözüm üretmek ve üretilen çözümleri uygulamak gerekir(Cengiz, 2015).

Göç sınıflandırılırken varış ülkesine, kullanılan araçlara, yasal süreçlere dayalı olup olmadığına ve süreye bağılı olarak farklı kategoriler kullanılmaktadır. Göç, aynı ülkenin sınırları içerisinde gerçekleştiğinde 'iç göç' olarak, bir ülkeden diğetine gerçekleştiğinde ise 'dış göç' olarak tanımlanmaktadır. Göç gönüllü olabileceğı gibi savaş, doğal afetler, yoksulluk veya kıtlık gibi nedenlerle 'zorunlu göç' olarak da gerçekleşebilir. Göç yasal yollarla gerçekleşebileceğı gibi 'yasadışı göç' şeklinde de gerçekleşebilir. Göç, 'kitlesele göç' şeklinde olabileceğı gibi bireysel göç şeklinde de görülebilir. Göçte, gidilen bölgenin 'çekici' ve 'itici' yönleri göç kararı üzerinde birinci dereceden etkiye sahiptir. İtici faktörler arasında işsizlik, yoksulluk, tarım arazilerinin bölünmesi, eğitim ve sağık eksikliği, savaş ve doğal afetler (örneğin depremler) sayılabilir. Çekici faktörler arasında ise hedef ülkenin/bölgenin istikrarlı yapısı, istihdam olanakları, refah, güvenlik, sağık ve eğitim fırsatları yer almaktadır(Erkan, 2018).

İnsanların göç yoluyla yerlerinden edilmeleri tarih boyunca ve günümüzde her zaman var olmuştur ve var olmaya devam etmektedir. Bir ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, özellikle yoksul ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu ülkelerde meydana gelen olaylar nedeniyle bireyler daha iyi koşullarda bir yaşam sürmek amacıyla bölgeyi terk etmeyi ve uluslararası sınırları aşarak farklı ülkelere göç etmeyi tercih etmektedir. Göç kararını vermek isteyen göçmen adayları, hedef ülkenin göçmenlere yönelik geliştirdiği politikaları ve bu politikaların uygulama hususunda ne derece başarılı olduğunu dikkatle gözlemlemekte ve göç kararı verirken tercihlerini bu doğrultuda kullanmaktadır (Baş ve Eti, 2020). Göç eyleminin geçmişten bu yana deneyimlendiği görülebilmektedir. İnsanlar farklı zaman ve mekânlarda farklı nedenlerle göç etmektedir ancak göç edenler arasındaki ortak duygu, bulundukları yeri terk etmek ve yeni bir hayat kurmak için harekete geçmektir.

1.1.1. Türkiye’de Göç Kavramının Kısa Tarihi

Yeni sınırları belirlenen ve 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde göç süreçlerini ele alırken Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden incelemeye başlamak daha yararlı olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları çizildikten sonra sınırlar dışından yapılan göçler her ne kadar dış göç olarak tanımlanıyor olsa da Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan ve yeni sınırların dışında kalan vatandaşları aslında nitelik olarak iç göç penceresinden izlememiz gerekmektedir. Tekeli Türkiye’deki göç süreçlerini dört başlıkta ele almaktadır. Bunlar: Balkanlaşma göçleri, kentleşme, kentlerarası göçler ve yaşam güzergahı göçleridir.

İlk aşama Balkanlaşma Göçleri, 1860 ile 1927 yılları arasında Osmanlı Devleti’nin balkanlarda kaybettiği topraklardan sonra Anadolu’ya doğru gerçekleşen kitlesel göçleri kapsamaktadır. İkinci aşama ise 1940’tan başlayarak 1980’lerin sonlarına kadar devam eden Türkiye’nin kırsal kesimlerinde şehir merkezlerine doğru yapılan göçlerdir. Üçüncü aşamada yani kentlerarası göçlerde şehirleşmenin artmasıyla birlikte bir kent merkezinden diğer kent merkezine yapılan göçleri kapsamaktadır. Son aşama ise diğer üç aşamadan çok daha farklı bir boyutu ele almaktadır. İnsanlar yer değiştirme hareketlerinin göç kavramı ile tanımlanmasının yetersiz kaldığı fikrinden ortaya

çıkıştır. Bu aşamadaki ana tema insanların yaşamları boyunca bir çok yer değışikliğı yaptığını bunların tamamının göç maksatlı olmadığını planlı ya da plansız gerçekleşebileceğini savunmakta ve bu göç türünü yaşam güzergahı göçleri olarak adlandırmaktadır.

İlk aşamadaki Osmanlı Topraklarından yeni Türkiye sınırlarına doğru yapılan göçlere daha detaylı bakacak olursak yukarıda da belirtilen üzerine bu sürece balkanlaşma göçleri ismi verilmiştir. Bu göçlerde Osmanlı Devleti'nin kaybettiğı topraklar üzerinde yaşayan vatandaşların sınırların içerisinde kalan bölgelere doğru ettiği göçleri kapsamaktadır. Bu göçler aslında toprak kaybından önce iç göç olarak ele alınacakken Osmanlının kaybettiğı topraklar sebebiyle sınırlar dışından gelen insanların göçü teorikte dış göç olarak ele alınmaktadır. Tekeli bu durumu şu cümlelerle açıklamıştır: *“eskiden iç olanlar birden dışa dönmüştür. Bir süre önce içte olanlar, yeniden içte olabilmek için yer değiştirmişlerdir.”* Her ne kadar Balkanlaşma göçleri olarak adlandırılrsa da Kafkasya ve Kırım'dan gelen göçler de aynı niteliğe sahiptir.

19. yüzyılın başlarında Balkanlar'dan Kırım ve Kafkasya'ya kadar yayılan çok geniş topraklara sahip bir Osmanlı Devleti varken yaklaşık 90 senenin sonunda yüz ölçümü olarak eski haline görece küçük bir alan kalmıştır. Kaybedilen topraklarda yaşanan siyasi başarısızlığın yanı sıra orada kalan vatandaşlarımız içinde büyük kayıplar yaşanmıştır. Kaybedilen topraklarda sürgünler, zulümler, baskı ve zorlamalara hatta katliamlara maruz kalan halk göç etmeye mecbur bırakılmıştır. (McCarty'den akt. Tekeli, 2011).

Bu dönemde gerçekleştirilen göçler için halkın müslüman kimliğinde ortak paydada bulunduğu da göz önünde bulundurularak, yerli nüfus ile de entegrasyonun sağlanacağı şekilde 'iskan politikası' izlenmiştir.

Bu perspektiften ilk göç hareketi Osmanlı-Rus savaşının ardından yaklaşık 500.000 Tatar'ın 1789-1800 yılları arasında Osmanlı egemenliğindeki topraklara göç etmesiyle başlamıştır. Kırım göçleri yaşanan savaşlar neticesinde 1920'li yıllara kadar devam etmiştir. Günümüzde ise Türkiye sınırları içerisinde yaklaşık 5-6 milyon Kazan ve Kırım kökenli bireyin yaşadığı tahmin edilmektedir (Karpas, 2015). Ardından Kafkas göçleri

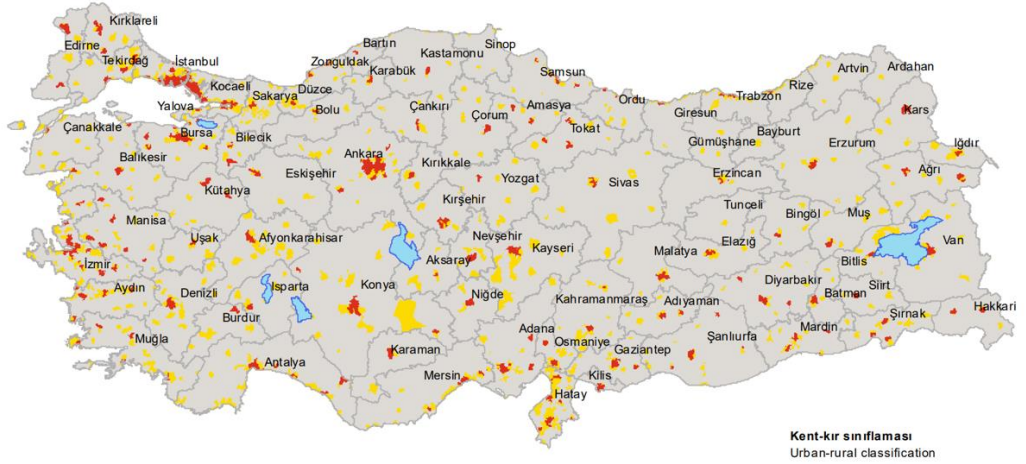
gelmeye başlamış ve 1850’li yıllardan başlamak üzere yaklaşık 15 senede 520 bin Çerkez ve Abaza’nın Osmanlı Topraklarına göçtüğü kaynaklarda yer almaktadır.

1800’lü yılların sonlarına gelindiğinde ise artık 93 Harbi ile yüz binlerce kişi Balkanlardan Osmanlı bakiyesinde topraklara doğru göç etmeye başlamış, böylece tarihe Büyük Balkan Göçleri olarak geçmiştir. Cumhuriyetin kurulmasından sonra da göç hareketleri devam etmiş olup Kafkasya, Kırım ve Balkanlar başta olmak üzere 2000’li yıllara kadar Türk, Arnavut, Boşnak, Çerkez, Pomak, Tatar gibi zamanında Osmanlı tebaasının etnik unsurlarını taşıyan sayıları bir buçuk milyonu aşan bir çok milletten insan göç etmiştir (Ciğerci, 2016).

İkinci aşamada ele aldığımız kentleşme göçleri ise bir iç göç türü örneğidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasının ardından 1950’li yıllarda şehirlerdeki nüfus büyük bir ivmeyle artış yaşamıştır. Bu artış doğal nüfus artışı değil, göç hareketlerinin sonucudur. Bu dönem batı için tam anlamıyla sanayileşme sonucunda kırsal kesimlerden alınan iş gücü göçü olarak tanımlansa da Türkiye için sadece sanayileşmeye bağlı olduğunu söylemek güç olacaktır.

Akşit bu göç sürecini üç aşamada ele almıştır:

- 1950’li yıllara kadar kırsal kesimlerde köylerin modernize edilmesi oluşan ulus devlet modelinde dışardan Anadolu’ya gelen göçlerin iskanı gibi konularla ilgilenilmiştir.
- 1950’lerden 1980’lere kadar olan süreçte ise kırsal kesimlerden, köylerden ya da Anadolu’daki küçük şehirlerden büyük metropollere yapılan göçler odak olmuştur.
- 1980’lerden sonra ise Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden siyasi nedenlerle beraber metropollere göçler yaşanmıştır. Türkiye’nin doğusunda doğum oranlarının çok yüksek olmasına rağmen Batı’ya doğru yaşanan büyük göçler sonucunda Doğu’daki nüfus oran olarak toplam nüfusun içinde azalmaya başlamıştır (Akşit 1988’den aktaran Adıgüzel, 2024).

Şekil 1: Kır Kent Sınıflamasına Göre Yerleşim Yerleri

Kaynak: TÜİK, Kent-Kır Nüfus İstatistikleri, 2022

Üçüncü aşamada ele alacağımız göçler ise kentler arasında gerçekleşen göçlerdir. 1950’li yıllarda başlayan süreçte kişiler taşralardan, kırsal kesimlerden, köylerden şehir merkezlerine göç ediyorken 1980’li yıllara gelindiğinde göçlerin yapısında değişiklik görülmüş olup yalnızca kırsal kesimlerden değil bir şehir merkezinden diğer şehir merkezine de göçler yaşanmaya başlamıştır. Burada göç hareketleri Türkiye’nin doğusundaki illerden Batı’sındaki illere doğru gerçekleşmektedir. Bu göçlerin nedenleri çoğunlukla tayin, iş bulma, eğitim ya da evlilik olarak sıralanabilmektedir (Koyuncu’dan akt. Adıgüzel, 2024).

Türkiye’de 2021 yılında %93,2 olan il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı, 2022 yılında %93,4 olurken, diğer yandan belde ve köylerde yaşayanların oranı %6,8’den %6,6’ya düşmüştür.¹

Şehir merkezlerindeki çekici özellikleri sosyo-psikolojik olarak ele alabiliriz. Büyük kentler bireylere bir çok ekonomik, kültürel ve toplumsal olarak imkan sunarken bir yandan da bireylerin ‘köyde değil kentte yaşıyor olma’ istemi çekici faktör olarak görülmektedir. Sosyal statü bağlamından kentte yaşıyor olmak köylerde yaşıyor olmaktan daha üst bir sınıf olarak algılanmaktadır bu durumda bireyleri göçe itmektedir. Burada

¹ TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022

bahsedilen sosyo-psikolojik nedenler göçü başlatan temel nedenler olarak ele alınamasa da diğer nedenlerle birleştğinde itici faktörler olarak değerlendirilebilmektedir.

Türkiye, mevcut konumu itibariyle hem ulusal hem de uluslararası ölçekte gerçekleşen veyahut gerçekleşebilecek göçler noktasında merkezi bir konumda olup, göç sürecinde en çok etkilenen ülkelerden birdir. Beraberinde geçiş sürecinde transit ülke statüsünü de devam ettirmektedir. Bu bağlamda çatışma, savaş, insan haklarının ihlali, açlık ve kıtlık gibi güçlü nedenlerle Avrupa'ya ulaşmak isteyen Afrika ve Asya ülkelerinden sığınma talebinde bulunan göçmenler için mühim geçiş yollarından biri olarak tanımlanabilir (Adıgüzel, 2018). II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya, yeniden inşa edebilmek için Avrupa ülkelerinden ve Türkiye'den işçi göçünü kabul etti. Bu çerçevede 1950'li yıllardan itibaren Almanya'nın işgücü talebini karşılamaya başlayan dış göç, 1980'li yıllarda başlayan siyasi olaylarının yol açtığı iç ve dış göç olmaya devam etmiştir ve 1990'lı yıllardan itibaren dünyada ivme kazanan liberal ekonomi politikaları, Türkiye'nin "göç veren" bir ülke olmasını engellemektedir (Solgun ve Durat, 2017). 1980'lerden bu yana Türkiye, yalnızca Asya, Avrupa ve Afrika kıtası arasında göç için bir geçiş bölgesi olmamış, beraberinde sığınmacıların başvurduğu ülke haline de gelmiş ve bilhassa Irak-İran savaşlar ve bu bölgedeki diğer ayaklanmalar neticesinde Türkiye'deki Iraklı ve İranlı sığınmacı sayısını artırmıştır (İçduygu ve Yüksek, 2012). 1997-2007 yılları arasında Türkiye 31.000 sığınmacıyı kabul etmiştir. Bunların %46'sı İranlı, %44'ü Iraklıdır (İçduygu ve Yüksek, 2012). Bununla birlikte, Türkiye açısından en büyük göç dalgası, Suriye'de başlayan 911 km sınırın bir sonucu olarak meydana geldi. Uzun süredir sınır komşusu olan ve çatışmanın başlamasından bu yana genellikle sığınmacılara uygulanan "açık kapı politikası"na benzer nazik bir politika, Türkiye'yi çatışma ortamlarından kaçan Suriyelilerin hayatlarını kurtarmaları için tercih edilen ülke haline getirmiştir (Mazlumder, 2014). Tarihi ve kültürel mahallesinin yanı sıra uzun sınırları da Türkiye'yi Suriyeliler için göç için hedef ülke haline getirmiş görünüyor. Bu süreçte göçten en çok etkilenen iller olarak Hatay, Kilis, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Gaziantep, Mardin, Adana ve Adıyaman dikkat çekmektedir. Üçüncü Dünya ülkeleri, Dünya'da meydana gelen savaşlar, uygulanan politikalar, felaketler ve diğer birçok neden dolayı ya da doğrudan göçle ilişkilidir. BM, son 45 yıldaki göç artışını dikkate alarak, uluslararası göçmen

sayısının 2050 yılına kadar 20 milyona ulaşacağını tahmin edilmektedir(Göç Araştırmaları Dergisi, 2016).

Suriye'deki yaşanan savaş vatandaşlarını kitlesel olarak göç etmeye zorladı bu durum beraberinde birçok sosyal, ekonomik ve kültürel sorun oluşmasına sebep oldu. Bu siyasi kriz sürecinde Türkiye 2011'de Suriyelilerle sınır kapılarını açmıştır. Türkiye İlk olarak, uluslararası hukukta karşılığı olmayan "misafir" statüsüyle sığınmacıları kabul ederken 2012 yılında yayınladığı bir genelge ile geçici koruma statüsü vermiştir. Türkiye, aynı yılın 10. ayında sağladığı bu geçici koruma statüsünü uzatma kararı aldı. Bu süreçte Türkiye, krizin çok hızlı bir şekilde çözüleceğini ve sığınmacıların ülkelerine iade edileceğini umuyordu. Ancak aradan geçen 9 yıla karşılık Suriye savaşı varlığını yavaşlayarak da olsa sürdürmekte ve sığınmacı akını da bu duruma paralel olarak göçe devam etmektedir (Mazlumder, 2014). Dolayısıyla bölge ülkeleri de bu süreçten etkilenmeye devam etmektedir. Bu sorunlu alanlar tüm göçmenler ve göç kabul merkezleri ile ilgili olsa da, sürecin etkisinden en çok kadınların ve çocukların etkilendiğini belirtmek mümkündür. Göç İdaresi Başkanlığı, 9 Mayıs 2024 tarihli verisine göre Suriye uyruklu kişilerin sayısı bir önceki aya göre 4 bin 894 kişi azalarak 3.115.556 kişi olduğu yer almaktadır. Bu sayı 2017 yılından bu yana görülen en düşük seviyededir (<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi>). Suriye göçünde kadınlar erkeklerle aynı düzeyde göç ediyor. Bu süreçte kadınlar birçok sosyal, ekonomik ve kültürel sorunla karşı karşıya kalabilirler. Geçiş sürecinin ve sonrasının sorunlarını daha derin bir şekilde yaşarlar (IOM, 2018). Dolayısıyla dünyada ve Türkiye'deki göç sürecinde çoğunluğu kadınlar oluşturmaktadır.

1.2. Göç Türleri

İnsanları göç etmeye iten sebepler çeşitli olmakla birlikte bu sebepleri dört ana başlıkta inceleyebiliriz bunlar; doğal sebepler, sosyal sebepler, ekonomik sebepler ve siyasi sebeplerdir.

1.2.1. Doğal Afetlerin Neden Olduğu Göçler

Göç olgusu insanlık kadar eskidir ve çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilir. İnsanların göç ettiği faktörleri kabaca sosyal, politik, ekonomik ve doğal faktörler olarak özetlemek mümkündür. Bu faktörlerden bazıları itici, diğerleri çekici. İtici faktöre genellikle zorunluluk eşlik eder ve siyasi nedenlerden (savaş, çatışma vb.) kaynaklanır. Doğal afetler de dahil olmak üzere çevresel faktörlerin yanı sıra. Öte yandan depremler çevresel faktörlerin bir alt kategorisi olarak ele alınabilir. IOM'a ait göç terimleri sözlüğünde, ekolojik göçmenlerin yaşamlarını olumsuz yönde etkileyen çevresel koşullardaki değişiklikler nedeniyle ikamet yerlerini geçici veya kalıcı olarak terk etmeleri gerekmektedir(Göç Terimleri Sözlüğü, 2023).

Çevresel göçler, diğer göç türlerine karşı görece daha yeni ve üzerine tartışmaların sürdüğü bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevresel göçlerin ön plana çıkması özellikle 19. Yüzyılda gelişmeye başlayan sanayi faaliyetleri ve endüstrileşme sonrasında artan kentleşme bağlamında doğaya verilen insan kaynaklı yani antropojenik zararların artması sonrasında olmaktadır. İnsan kaynaklı olarak gerçekleşen bu çevresel bozulmalar beraberinde iklim üzerinde de olumsuzlukları getirmektedir. Çevresel göçü meydana getiren sebeplerin en önemli nedenlerinden biri de iklim değişikliği olmaktadır. İklim değişikliği gelecek yıllarda da insanlığın karşısında duran en önemli sorunlardan biri olacaktır. İklim değişikliği konusunda her ne kadar çeşitli antlaşmalar, sözleşmeler yapılmaya başlanmış olsa da hala beklenen düzeyde bir bilinçlenme sağlandığından bahsetmekten uzakta olduğumuz belirtilebilir. Göç konusunda da özellikle 1950 sonrasında artan uluslararası sözleşmeler ortaya çıkmıştır. Bu sözleşmelerde göçmen, mülteci, sığınmacı gibi çeşitli tanımlar ele alınarak, detayları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak çevresel göçmen, mülteci, sığınmacı gibi bu çalışmanın da temelinde yer alacak konular belirttiğimiz sözleşmelerde yer almamıştır. Gelişen ve değişen konjonktür bağlamında giderek önemi artan çevresel konular hakkında şu ana kadar yapılan sözleşmelerde bir güncelleme yapılmamıştır ve bu durum yaşanabilecek herhangi bir olumsuz duruma karşı devletleri ve potansiyel göçmenleri muammada bırakmaktadır. Çevresel göçler ülke içerisinde olabileceği gibi aynı zamanda devletlerarası bir boyuta da

ulaşabilir. Özellikle bir çevresel felaket sonrasında devletlerarası yaşanacak bir göç uluslararası sorunlara sebep olabilecek güçlü bir faktör olarak karşımıza çıkacaktır.

Göç olgusunu ifade ederken göçün coğrafi yer değiştirmesi ve demografik boyutları eksik kalmaktadır. Göç yalnızca sosyal yapılarıdaki değişimleri değil, aynı zamanda ikamet yerinin ekonomik, sosyal ve kültürel çevreden başka bir yere veya çevreye adaptasyonuna ve geçişine de neden olmaktadır. Petersen'e göçte birey ile sınıf arasındaki fark önemlidir. Tüm insanlar aynı göç alışkanlıklarına sahip değildir, çünkü tüm insanlar aynı değildir. Ekonomi, her türlü göç için belirleyici bir faktör ve göç çalışmaları için ağırlıklı olarak göçmenler arasında incelenecek bir olgudur.

Bir depremde sonra çoğunlukla iç göçler gerçekteşmektedir. Fay hatları üzerinde kalan ülkelerde tarih boyunca çok sayıda deprem meydana gelmiş, bu ülkelerdeki şehirler büyük oranda yıkılmış ve depremlerde sayıları milyonlara kadar ulaşan insan yaşamını yitirmiştir. Buna ek olarak sayısı milyonları aşan bireyler ülke içerisinde geçici yahut kalıcı olarak göç etmektedir. Yerinden Edilme İzleme Merkezi (IDMC)'nin edinilen verilere göre, 2022 yılının aralık ayından itibaren dünya çapında 870 milyon insan doğal afetler nedeniyle yerinden edildi. Sadece 2022'yi değerlendirirsek ülkede toplam 3.260 milyon insanın yerinden edildiğini, bunun 699 bin kişnin sadece depremlerle yerinden edildiğini görebiliriz. Veriler göz önüne alındığında, doğal afetlerin hem dünya içinde hem de dışında göçün kilit faktörlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye, fay hatları üzerinde yer alan Doğu Trakya'nın küçük bir bölümünü ve Avrupa'nın tüm Anadolu'yu kapsayan Ortadoğu'nun en büyük ülkelerinden biridir. Deprem bölgesi olarak Türkiye'de yaşayan birçok insan da tarihi boyunca yaşadıkları şehirlerden kalıcı veya geçici olarak göç etmek zorunda kalmıştır. 6 şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş ilinde meydana gelen ve diğer 11 ili (Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Osmaniye, Gaziantep, şanlıurfa, Malatya, Diyarbakır, Adana, Kilis, Elazığ) etkileyen büyük felaketin akabinde Türkiye'de büyük bir iç göç hareketi yaşanmaktadır. Bu zorunlu olarak yerinden edilme hareketlerinin de ülkeye çeşitli demografik etkileri vardır. Bazı durumlarda, bir felaketten sonra ülke dışına çıkma hareketi de olabilir. Bu durumlarda, ülkelerini terk etmek zorunda kalanların yasal statüleri ve uluslararası koruma alıp almayacakları konusunda da tartışmalar vardır (Varol ve Gültekin, 2016).

Doğal afetler ani, hızlı gelişen doğal afetler ve yavaş gelişen doğal afetler olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. Şiddetli soğuk, kıtlık ve kuraklık gibi afetler yavaş gelişen afetlere örnekken deprem, sel, heyelan, kaya düşmesi, çığ gibi afetler hızla gelişen doğal afetlere dahil edilebilir. Dünyadaki doğal afetlerden sonra yerinden edilen insan sayısı o kadar oldukça yüksektir bir çoğu ülke sınırları içerisinde yerinden edilmiştir. Ülke İçinde Yerinden Edilme Merkezi'nin verilere göre 2022 yılı itibariyle 88 ülkedeki doğal afetler kendi ülkelerinde 870 milyon insanı yerinden etmiştir.

Yaşanılan doğal afetlerin göç hareketlerine neden olması da kaçınılmaz bir sonudur ve evlerinde ve şehirlerinde büyük yıkım riski taşıyan kişilerin güvenli alanlar araması da doğaldır. Bununla birlikte, yasal ve akademik çerçevede, doğal afetlerle ilgili yerinden edilme durumu hakkında çeşitli tartışmalar vardır. Özer'e göre (2017) bireyin statüsü ve kimliğinin nasıl kavramsal olarak ifade edilebileceği, göç ile doğal afetler arasındaki neden-sonuç ilişkisinin hangi ölçüde kabul edilebilir olduğu ve uluslararası toplumun bu noktada sorumluluk yükünü ne ölçüde paylaşacağı hala belirsizdir. Doğal afetler meydana geldiği bölgelerde insan hayatını zorlaştıran ve bir anlamda bölgeyi değişime ve dönüşüme sürükleyen birçok faktöre neden olmaktadır. Kuşkusuz gerçekleşen değişimlerin nedeni olabilecek en önem arz eden etkenler deprem, sel ve volkanizmalardır. İnsanlar evlerini kaybettikleri veya sağlıklı yiyecek/suya ulaşamadıkları için bulundukları bölgelerden göç etmelerinin bir nedeni vardır. Zorla yerinden edilme olgusunu da içeren bu süreç, hayata devam etme motivasyonunu da içermektedir.

Küresel felaket sonucu gelişen göç hareketine bakacak olursak, felakete ilk tepkinin bölgeyi hızla terk etmek olduğunu görebiliriz. 2009 Yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Katrina Kasırgası'ndan kaçmak için 10 ila 15 milyon tahliye meydana geldi (McIntosh, 2008). Toplamda, aynı olay için nüfusun% 80'i kasırganın meydana geldiği bölge New Orleans'tan ayrıldı. Bu duruma benzer olarak, büyük depremler ve volkanizmalarda yaşanan patlamalar çoğunlukla bazı yerel sakinlerin evlerini geçici olarak terk etmelerine neden olmuştur. 1906 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen büyük deprem sonucunda konut stokunun yarısından

fazlası tahrip olmuş ve depremde hemen sonra 300.000 kişi göç etmiştir. Bir doğal afetin meydana gelebilme ihtimali ön görülebilirse, felaket gerçekleşmeden önce kısa vadeli bir geçiş de meydana gelebilir. Kelud Yanardağı 2014 yılında patladığında, Endonezya hükümeti yanardağa 20 km mesafede yaşayan 10 milyona yakın insana bölgeyi terk etmeleri için bildiride bulundu.

Gördüğünüz gibi, hem felaketlerin öngörülebilir olmaması hem de felaketlerin doğru bir şekilde gerçekleşmesinden önceki ilk tepki bağlamında, doğal afetler ile göç arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu anlamda göçün doğal afetler sonucu meydana gelmesinin yanı sıra bazen doğal afetlerin göçe neden olduğunu söyleyebiliriz. Çevresel göçün çoğu ülkede gerçekleşmektedir. İşçi göçleri gibi doğal afetler, savaşlar ve şiddet tehditleri sebebiyle yerinden edilmeye mecbur bırakılan bireyler, diğer ülkelere sığınmaktansa çoğu zaman anavatanlarında kalmayı tercih ederler. Aksi durum gerçekleşse bile ülkeden çok fazla uzaklaşmaz komşu ülkelere giderler. (Mitchell ve Pizzi, 2021).

Çevresel faktörler nedeniyle göç edenlerin ve yurtdışına göç edenlerin statüsü ve yasal statüsü konusu uzun zamandır akademik ve politik tartışma konusu olmuştur. Kendi ülkelerinden, evlerinden ve yaşadıkları şehirden insanların başka bir ülkeye sınırlarsa korunmaya ihtiyaç duydukları, bunun yasal tanınma ve statü şeklinde olacağı bilinir. Bu durumda iklim değişikliği nedeniyle yerinden edilmiş olanlardan bahsetmek isabetli olacaktır. Bu insanların durumu, hafife alınamayacak kadar çoktur, literatürde önemli bir yer edinmiştir. Yasal çerçevede, iklim değişikliği nedeniyle ülkeden göç etmek zorunda kalan kişilerin korunmasına yönelik herhangi bir yasal düzenleme yürürlükte bulunmamaktadır (Ekşi 2016, Ökten Sipahioğlu 2022).

Yakın gelecekte doğal afetlere bağlı göç hareketinin önemli ölçüde artacağı tahmin edilmektedir. Dünya Bankası projeksiyonlarına göre, 2050 yılına kadar çevresel faktörler nedeniyle 21.6 milyon insan ülkeleri içinde yerinden edilecek (Güreşçi, 2023). Buna göre depremin yol açtığı ilk göç deprem öncesi gerçekleştirilen göçtür. Fay hatları üzerinde yer alan ve tarihinde büyük depremler geçirmiş olan bölgelerden olası deprem ihtimaline karşı göç etmek şeklinde gerçekleşebilmektedir.

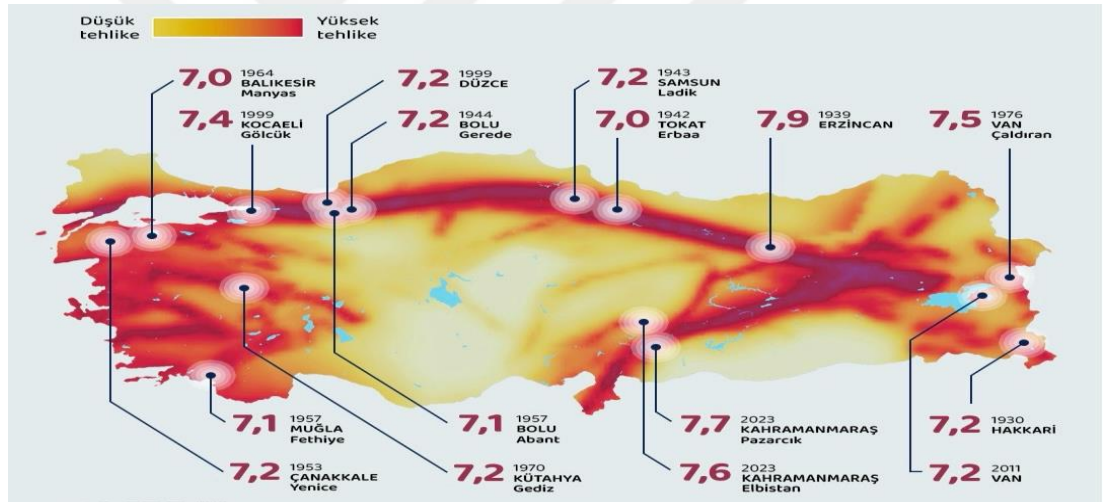
Deprem sonrası göçü iki ayrı alt kategoride değerlendirmek mümkündür. Bu geçici geçişlerin ilk aşamalarında insanlar hızlı ve plansız bir şekilde akraba ve tanıdıklarının olduğu yerlere, tercihen yakın şehirlere hayat kurtarıcı bir sebeple göç ederler. Bir diğer örnek ise 2011 yılında yaşanan Van depreminin ardından yaşadığımız göç hareketidir. Alaeddinoğlu ve ark. 2016 yılındaki araştırmasına göre önceki depremlerde yaşandığı gibi Van halkının bir kısmı depremden sonra geçici olarak bölgeden ayrılmış, bir kısmı göç ettiği bölgelerden geri dönmemiştir. TÜİK verilerinden edinilen istatistiklere göre, bölgedeki göç hareketliliği incelendiğinde 2008-2011 yılları arasında artış eğilimi göstermesine karşın depremin ardından 2009 yılındaki seviyeye kadar gerileme göstermiştir. Fakat veriler, bölge nüfusunun 2012'den bu yana yeniden artmaya başladığını gösteriyor. Bu durum, Türkiye'nin aldığı göç artışının bir işareti olarak da değerlendirmek mümkündür. Özellikle Van ilinde gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise bölgede yaptıkları alan çalışmasının ardından (Deniz ve ark. 2017) vardıkları sonuçlara göre depremin ilk gününde özellikle barınma sorunu nedeniyle birçok kişi bölgeden göç etmiş, çoğu kendi kendi gerçekleştirmiş olup, geri kalanı ise devlet tarafından sağlanmıştır. Gerçekleşen göç ağırlıklı olarak Akdeniz, Ege ve Marmara bölgesine yönelik olmuştur. Depremi ve göçü odak alan araştırmalarda ulaşılan ortak görüş, deprem bölgelerinin bir depremden sonra zamanla tekrar göç etme eğiliminde olduğudur.

Deprem yönetimi sürecinde devletin yönlendirilmesi de önemlidir. 2023 yılında şubat ayında gerçekleşen depremde olduğu gibi kısa sürede veya artçı sarsıntıda yeni bir deprem meydana gelme riski ile birlikte kitlesel göç hareketi yaşandığı gözlemlenmiştir. 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen deprem, Türkiye'nin güneydoğu bölgelerinde büyük bir yıkıma yol açarak, Türk toplumunun sosyal ve ekonomik yapısında ciddi değişikliklere neden oldu. Bu deprem, özellikle Kahramanmaraş, Gaziantep ve çevre illeri etkileyerek binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve çok sayıda binanın yıkılmasına sebep oldu. Depremin etkileri, kentsel ve kırsal alanlardaki topluluklar üzerinde farklı şekillerde hissedildi ve geniş çapta bir iç göç hareketini tetikledi.

Deprem, Türk toplumunda derin sosyal ve psikolojik yaralar açtı. Çok sayıda insanı evsiz bırakan bu felaket, aileleri dağıttı ve toplulukların sosyal yapısını bozdu. Acil yardım ve kurtarma çalışmalarının hemen ardından, hayatta kalanlar için geçici barınma, gıda,

sağlık hizmetleri ve psikolojik destek gibi temel ihtiyaçların karşılanması büyük bir sorun haline geldi. Ekonomik açıdan deprem, bölgesel ekonomiyi felç etti. Birçok işletme yıkıldı veya hasar gördü, tarım arazileri kullanılamaz hale geldi, bu da işsizliği artırdı ve yerel ekonomilerin çökmesine yol açtı.

Depremin tetiklediği iç göç hareketleri, Türkiye'nin diğer bölgelerindeki şehirlere ve kasabalara büyük bir nüfus akışı yarattı. Birçok insan, yıkılan veya hasar gören evlerinden ayrılarak daha güvenli bölgelere taşındı. Bu göç dalgası, altyapı üzerinde ek baskı yaratarak, barınma, eğitim, sağlık hizmetleri ve diğer kamu hizmetlerine olan talebi artırdı. Göç edenlerin çoğunluğu, geçici çözümler arayışında olup, bazıları akrabalarıyla birlikte yaşamaya başladı, diğerleri ise kamplarda veya geçici barınaklarda kalmak zorunda kaldı.

Şekil 2. Türkiye’de Gerçekleşen Büyük Depremler

Kaynak: AFAD, Kandilli Rasathanesi, 2023

Şubat 2023'te yaşanan büyük deprem, Türkiye ve Suriye'deki pek çok bölgeyi sarsarak ciddi yıkıma yol açtı. Bu deprem, özellikle göçmen nüfusu üzerinde derin etkiler bıraktı. Depremin şiddeti ve geniş kapsamlı hasarı, Türkiye ve Suriye'de zaten hassas olan göçmen topluluklarını daha da savunmasız bıraktı. Depremin merkez üssüne yakın bölgelerde yaşayan göçmenler, evlerini ve geçim kaynaklarını kaybetti. Bu durum, özellikle savaş ve çatışma bölgelerinden kaçarak bu ülkelere sığınmış olan göçmenler için büyük bir güvensizlik ve istikrarsızlık yarattı. Evlerinin yıkılmasıyla birlikte pek çok

göçmen aile, geçici barınaklarda yaşamaya başladı, bu da onların zaten zor olan yaşam koşullarını daha da ağırlaştırdı.

Şubat depreminden sonra Türkiye'nin sınır komşusu olan Suriye'nin depremde etkilenen bölgelerinde de önemli göç hareketleri yaşanmıştır. Deprem bölgesinde bizzat yaptığı bir röportajın ardından bildirilen Bozkurt'a göre bölge halkı akrabalarının yaşadığı kente gitmiş, Şubat depreminden etkilenen Suriyelilerin bazıları ülkelerine dönmüştür (Bozkurt, 2023). Yerel halk ve Suriyeli göçmenler, bölgedeki yaşam koşulları iyileştiğinde geri döneceklerini belirterek göç etmişlerdir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2023/3/1 tarihindeki açıklamasına bakıldığında toplam 800 bin kişinin göç ettiği belirtilmiştir(T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2023).

Göç Araştırmaları Derneği üyesi Didem Düşünür'e göre verilen verilerin deprem mağdurlarının yaklaşık %12'sini Suriye uyruklu bireylerin oluşturduğunu gösteriyor. Ayrıca özellikle yer ve yer altı katları başta olmak üzere çoğu zaman depreme oldukça dayanıksız eski yapılarda yaşayan Suriyeli göçmenlerin depremde en çok hasar alan grup olduğunu belirtmiştir (Türfent, 2023).

Deprem yol açtığı yıkım, göçmenler arasında büyük bir iç göç dalgasını tetikledi. Hasar görmüş bölgelerden daha güvenli olan kentsel ve kırsal alanlara doğru kitlesel yer değiştirmeler yaşandı. Bu iç göç, hem Türkiye'de hem de Suriye'de, var olan sosyal ve ekonomik yapıları zorlayarak yeni sosyal sorunlara neden oldu. Göç eden insanların yeni yerleşim yerlerinde barınma, sağlık, eğitim ve temel hizmetlere erişim gibi temel ihtiyaçları karşılanmakta zorlandı.

Şubat 2023 depremi, göçmenlerin zaten kırılgan olan yaşam koşullarını daha da zorlaştırarak, bu toplulukların karşı karşıya olduğu zorlukları artırdı. Göçmenlerin yaşadığı bölgelerdeki altyapının kırılgan olması ve yeterli destek sistemlerinin bulunmaması, doğal afetler karşısında bu toplulukların daha fazla risk altında olmasına neden oldu. Deprem sonrası toplumsal uyum ve iyileşme süreci, Türk hükümeti ve sivil toplum kuruluşlarının koordineli çalışmalarını gerektirmektedir. Uzun vadeli iyileşme, sadece fiziksel altyapının yeniden inşasıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda toplumun

psikolojik ve sosyal iyileşmesini de kapsamalıdır. Böyle bir süreç, etkilenen toplulukların direncini artıracak ve benzeri felaketlere karşı daha hazırlıklı olmalarını sağlayacak stratejilerin geliştirilmesini içermelidir.

1.2.2. Ekonomik Kaynaklı Göçler

Uluslararası alanda ekonomik nedenlerle yaşanan göçler ülkeden ülkeye ve göçün gerçekleştiği döneme göre değişmektedir. Bazı ülkelerde düşük ücretler, yüksek vergi oranları, çalışma koşullarının yetersizliği ve ekonomik istikrarsızlık insanları yerinden etmiştir. Eğitimli bireylerin hak ettiğine inandığı ekonomik kaynaklara erişememesi, istediği pozisyonda çalışamaması ve düşük ücretli işlerde çalışma birey üzerinde olumsuz etki yaratmakta, maddi ve manevi değerleri daha iyi koşullarda görme isteği onları ülkelere taşınmaya teşvik etmektedir (Ünsal, 2019). Yılmaz'a (2020) göre ekonomik gerekçelerle göç, genellikle yerleşim bölgesindeki yetersiz yaşam koşullarından kaynaklanmaktadır. Azgelişmiş ülkelerdeki işsizlik, ekonomik yoksulluk ve ekonomideki politik istikrarsızlık yasal ancak kimi zaman da yasadışı göç girişimlerine yol açabilmektedir. Özellikle illegal yollarla göç etmek isteyenler hayatlarını riske atmakta ve gitmek istedikleri ülkede çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Yasadışı göçün önlenmesi, göçmenlerin kendi ülkelerindeki yaşam koşullarının iyileştirilmesine yanıt olarak ancak insan odaklı politikaların uygulanmasıyla mümkündür.

Ekonomik yaşamı ve ekonomi politikasını yeniden düzenleyen küreselleşme gibi faktörler göçün küresel bir şekil almasına neden olmuştur (Çağlayan, 2006). Güllüpınar'a göre küreselleşmeyle birlikte gelişen iletişim ve ulaşım teknolojiler göçün artmasına neden olmuştur. İşsizlik, ekonomik yoksulluk ve kötü yaşam koşulları, göçmenleri gelişmiş ülkelere yönlendiren nedenler arasında yer alıyor. İş bulma umuduyla göç eden bireyler gelişmiş ülkeleri kurtuluşa açılan kapı olarak görürler. Dünya ekonomik kapasitesine göre üst seviyede bulunan ülkeler, ekonomik açıdan az gelişmiş ülkelere ucuz işgücü temin ederek göç almaya devam etmektedir. Günümüz teknolojisinde yaşanan yenilikler, göçmenlerin göç ettiği koşullara da yansımaktadır. Küreselleşen bir dünyada göç endüstrileri de şekillenmekte ve insanlar yedek emek olarak

kullanılmaktadır. İş bulma umuduyla bu sektöre giren göçmenler bazı durumlarda sömürüldüğü görülmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanlar dünyanın farklı bölgelerini tanır ve yaşam koşullarını diğer ülkelerle karşılaştırır. Ekonomik koşulları iyi olan bir ülkeye ulaşmak için zorlu bir göç yolculuğu yaparlar, daha iyi koşullarda yaşamak ve çalışmak için yola çıkarlar. Bu göçler genellikle yasadışı yollarla yapılır. Yasadışı göç ise birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Göç edilecek bölge için göç eden bireyler bir sorun olarak değerlendirilebilir ve göçmenlerin bu durumdan negatif etkilenmesine sebep olabilmektedir.

1920'lerden bu yana ekonomik nedenler Türkiye'den dışa göçün özü olmuştur. Bireylerin daha iyi bir iş bulmak ve daha yüksek bir gelir elde etmek amacıyla başvurdukları kaynaklarda göçün ekonomik nedenleriyle ilgilidir (Zhanadilova, 2018). Günümüzde ekonomik nedenlerden kaynaklanan göç hareketleri, siyasi nedenlerden kaynaklanan göç hareketleri kadar önemlidir. Ekonomi nedeniyle göç eden ülkeler için itici, göç eden ülkeler için ise çekici bir özelliktir.

Düşük ücretler, yoksulluk, haksız gelir dağılımı, yüksek vergi oranları, bireyleri kurtaramama, zorlu çalışma koşulları, gelişmiş ülkelere göre düşük yaşam kalitesi, işsizlik, istihdam olanaklarının yetersizliği vb. nedenler olarak gösterilmektedir (Kalaycı, 2021).

Emek ihtiyacının teşvik ettiği göç, ekonomik çekiciliğin yanı sıra sermayeyi de kendine dönüştürmekte. İşgücünün ucuz olmasının yanı sıra yerli işgücünün çalışmak istemediği emek yoğun sektörler, sağlıksız ve çetin koşullarda çalışan insanlar üretmesi göçmen işgücü için popüler bir sermaye faktörü haline gelmiştir.

1.2.3. Sosyal Kaynaklı Göçler

Soysal sebepli göçlere yol açan nedenlerde ise ilk aklımıza gelen faktör “*inanç*” olgusudur. İnsanlar inançlarını özgür yaşayabilmek ve din farklılıkları yüzünden olumsuz

muamelelere maruz kalmamak için göç etme eğilimde bulunmuşlardır. Özellikle 1970 yıllarında başlayan Almanya'nın işgücü ihtiyacını karşılamak için Türkiye'den göç eden bireylerin iş gücü göçleri sonrasında olan '*Aile Birleşimi*' olarak bilinen göçlerde sosyal sebepli göçler arasında ele alınmaktadır (Özdal, 2021). Bu göçlerde genel olarak kitlesel ve kalıcı niteliktedir.

Sosyal kaynaklı göçlere bir diğer örnek ise, bireylerin eğitim almak için gelişmekte olan ülkelerden daha gelişmiş ülkelere kalıcı veya geçici göçüdür. Siyasi ve ekonomik nedenlerden kaynaklanan göçlerde insanlar çoğunlukla göç etmek zorunda kalmaktadır. Eğitim için gerçekleştirilen göçleri diğer sebeplerle gerçekleştirilen göç farklı kılan en belirgin özellik burada bireylerin gönüllü olarak göç ediyor olmasıdır. Daha donanımlı, nitelikli ve entelektüel bireylerin daha iyi yaşam koşullarına erişim sağlayabilmeleri ve gittikleri ülkedeki fırsatlardan yararlanabilmeleri için seçtikleri ettikleri bir göç türüdür (Kayalar ve Yıldız, 2017).

Eğitime dayalı göç, belirli bir süre içinde gerçekleşen bir geçiş türüdür. Bu, göç eden bireyin kalıcı veya geçici olarak kalmaya karar verdiği belirli bir süreyi kapsar. Bu tür bir göçe uluslararası öğrenci transferi kapsamında Sakarya Üniversitesi'nde okuyan bir öğrenci veya eğitim için Türkiye'den Amerika'ya giden bir öğrenci olarak örnek verilebilir (Zhanadilova, 2018).

Gelişmiş ülkelerin nitelikli insanları ülkelerine çekmek için uyguladıkları farklı stratejiler vardır. Nitelikli insanları ülkelerine çekmek için kendi eğitim sistemlerini geliştirerek ve teknolojiye yatırım yaparak beşeri sermaye yaratmak hedeflenmektedir. Küreselleşmenin etkisi altında, İngilizce'nin küresel ölçekte ortak bir dile çevrilmesi de göç kararlarını kolaylaştırmaktadır. Uluslararası öğrenci hareketliliği ile öğrenciler gittikleri ülkenin gelişim düzeyine ve kendilerine sunulan fırsatlara göre tercihlerini belirlerler (Özdemir ve İlhan, 2021). Eğitime dayalı göç, gönüllü geçişlerden biridir ve öğrenciler kendilerine sunulan fırsatları doğru değerlendirerek bu hareketliliğe katılırlar.

1.2.4. Siyasal Kaynaklı Göçler

İnsanların ülkelerini terk etmelerinin bir nedeni siyasi güdümlü göçtür. Ülkelerinde yaşanan siyasi çatışmalardan etkilenenler, kendilerinin ve ailelerinin hayatlarını korumak, işkence ve istismardan kaçmak için göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Siyasi güdümlü göç, bazen toplu olarak gruplar halinde gerçekleşebilir. Siyasi güdümlü göçün belirlediği hedef ülkeler farklıdır ancak göç edenlerin kesişimi yaşadıkları bölgenin güvenlik açısından yeterli olmaması ve bu tür göçlerin iradi göç türüne dahil edilmemesidir. İnsanların göç etme sebepleri genellikle ülkelerinde yaşadıkları zorluklardır (Karacoşkun ve Yıldırım, 2020).

Siyasi sebepli göçlerin nedenleri ise “*zayıf bir sosyo-ekonomik yapı, sosyal güvenlik sisteminin olmayışı, siyasal baskı ve benzeri nedenler birçok kişinin kendini daha güvenli hissedeceği bir yere göç etmesine sebep olmaktadır.*”² Burada savaşlar da oldukça önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerde yaşanan iç savaşlar nedeniyle siyasi otoritenin zayıflaması ya da yok olması, iç karışıklığın hakim olması, sivillerin can ve mal güvenliklerinin olmaması bireyleri göç etmeye itmiştir. Burada göçler genellikle kitlesel nitelikte olmaktadır.

Göçün etkisinin ne boyutta olduğunu anlamak için iki temel unsura bakılır. Bunlar gönüllü (iradi) göçler ve zorunlu göçlerdir. Gönüllü göçler bireylerin kendi iradeleri doğrultusunda yaptığı göçlerken zorunlu göçlerde istekten ziyade zaruret söz konusudur. Zorunlu göç; bireylerin refahına, özgürlüğüne hatta yaşam hakkına karşı tehditlerle karşı karşıya kalması sonucunda meydana gelmektedir.

Zorunlu ve kitlesel olarak göç eden bireyler bu süreçten bireysel olarak etkilenebileceği gibi hedef ülkenin de toplumsal yapısını değiştirebilecek etkilere sahip olduğu düşünülmektedir (Ekici, & Tuncel, G., 2016).

İster kabul eden bir ülke, ister göç veren bir ülke olsun, göç hareketliliğinin her açıdan bir nedeni vardır. Göç sebepsiz değildir. Her zaman olması muhtemel bir olaydır çünkü bazen kendiliğinden bazen de zorunlu koşullar altında olur. Seyahat ettikleri bölge ve

² IOM- Göç Terimleri Sözlüğü

lkelerdeki dini farklılıklar, siyasi istikrarsızlık, rejim politikasındaki değişiklikler vb. nedenler siyasi nedenlerle ortaya çıkan gç hareketliliğini oluşturur (Günay vd. 2017).

Siyasal nedenlerden kaynaklanan gç, çok önemli bir noktaya dikkat çekmektedir Kişi veya toplulukların siyasi yaptırımlara maruz kalması ve işkence denilecek boyutta mağduriyetler yaşanmış olması gibi nedenlerden ötürü ülkeyi terk etmek ve kişilerin sosyal yaşamını oluşturan dil, din, ırk gibi farklılıklarını özgürce rahat şekilde yaşamak istemeleri bireyleri göçe iten başlıca etmenlerdendir (Günay vd. 2017).

Gç özellikle iç savaşın hakim olduğu ve baskıcı rejim uygulayan devletlerden bir kaçış seçeneği olarak görülmektedir. Suriyeli bireylerin özellikle 2011 yılında Arap Baharı olarak adlandırılan dönemde göç etmesi, rejimin uyguladığı siyasi baskının doğurduğu en dikkat çekici örneklerdendir. Bu dönemde Suriye hkmetinin halka uyguladığı istikrarsız düzen ve baskının hakim olması siyasi gündemin ana hattı olmuştur.

Bu hususta insanları göç etmeye iten nedenleri ve hatta uluslararası göç hareketlerinin nedenleri, en çok zeoyturinde çalışılmayı hak eden siyasi kökenli sorunlardır. (Kalaycı, C., & Civelek, G. 2021).

ağlayan'a göre siyasi güdümlü gte çatışma, baskı, şiddet ve gerilimin yaşandığı alanlarda yaşamlarını sürdürmede yaşadıkları güvenlik tehditleri ve engelleri nedeniyle bireyler gruplar halinde veya tek tek nakledilmekte, etnik kimlikleri, dinleri, mezhepleri nedeniyle ayrımcılığa uğramaktadır.

Halka uygulanmaya çalışan asimile çalışmaları kimi zaman şiddetini artırabilmekte ve akabinde toplu olarak homojenleşmeye yahut soykırıma kadar uzanan bir yola dönüşebilmektedir. Tarih boyu bir çok insan kendi vatanlarında maruz kaldıkları baskı ve zulümden kaçmak için gç etmiş veya gç etmeye mecbur bırakılmıştır

Ortadoğu lkeleri siyasi hesaplamaların, etnik ve mezhepsel çatışmaların merkezi olmaya devam etmektedir. Baskı, şiddet ve demokrasi eksikliği siyasi sorunları artırmaktadır. 2011 yılında Tunus'ta başlayan ve halkın isteklerini hiçe sayan otoriter rejimlerin uyguladığı politikalara karşı domino etkisi ile tüm Ortadoğu'ya yayılan protestolarda daha

fazla demokrasi ve insancıl yaşama talebi aranmaktadır. İlk başta küçük bir kıvılcım olan bu isyanın ateşi gittikçe artmaya ve bölgeye yayılmaya başlamıştır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin bugün Türkiye'ye göç etmesi de bu kıvılcımların etkilerinin bir sonucudur. Göç eden bireyler, ülkede yaşanan çatışmalardan etkilenmemeleri için komşu ülkelerde sınır temelli çareler bulmuşlardır (Ekici, & Tuncel, G., 2016).

1.3. Türkiye'deki Göçmenlerin Güncel Durumu

Türkiye'de 3.2 milyona yakın (3.109.862) Suriyeli uyruklu birey bulunmaktadır ve demografik veriler bu bireylerin % 92'sinden fazlasının ülkenin farklı bölgelerinde yaşadığını gösteriyor.³ Barınma merkezleri, bir dizi kısıtlamalar ve eksiklikler sebebiyle Suriye uyruklu bireyler tarafından son çare olarak görülmekte, çeşitli şehirlere plansız yerleşmek göçün ekonomik, idari, sosyal ve kültürel çok boyutlu sorunların nedenidir.

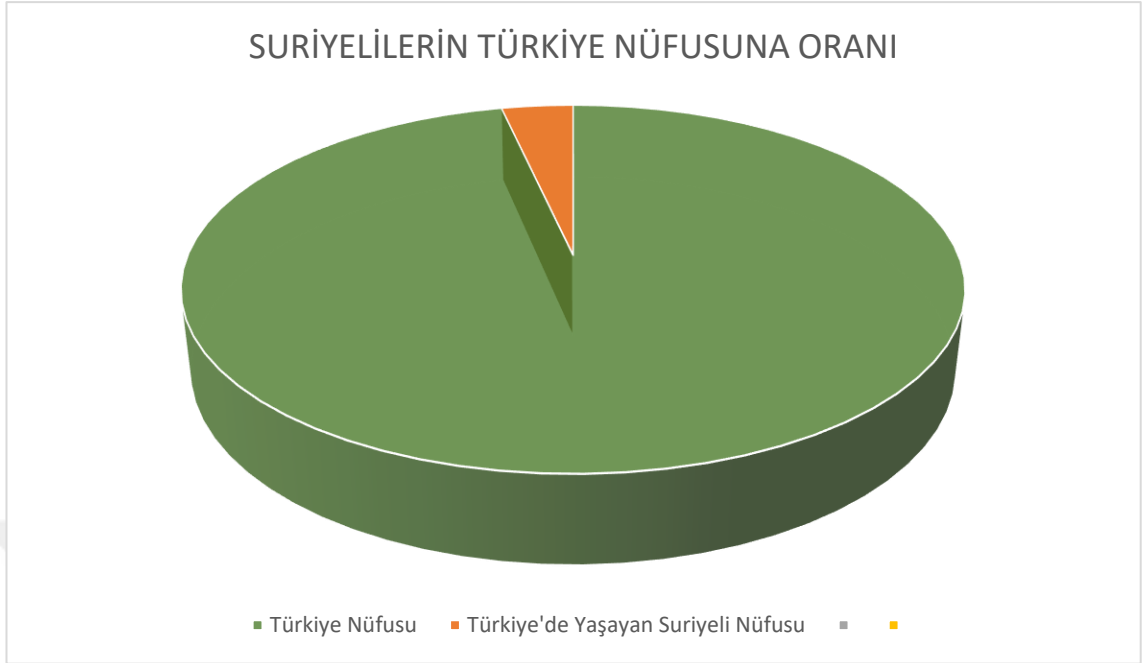
2011 yılından itibaren Türkiye sınırına gelen tüm Suriyelilerin girişine izin verilmiş, pasaportla giren veya belgesiz gelenler ise Türkiye'nin kurduğu geçici barınma merkezine kabul edilmiştir. Suriye sınırlarından gelen bireylerin bir kısmının çeşitli yollarla Türk vatandaşı statüsüne geçtiği bilinmektedir. Türkiye'ye gelen birçok Suriye uyruklu bireyin geldikleri dönemde resmi belgelerinin eksiklik olması nedeniyle gelen kişiler hakkında o dönemde güvenilir bilgiye ulaşılamamıştır (AFAD, 2014). Türkiye sınırları içerisinde ilk etapta kontrolsüz bir şekilde dağılmış olan Suriye uyruklu bireylerin hem güvenliğinin hem de yeni sosyal, ekonomik ve kültürel sorunların neden oluşturduğu biliniyor. Bu konuda önlem alabilmek için öncelikle hedef kitlenin yani ülkemize giriş yapan Suriye uyruklu bireylerin nerede yaşadığı, hangi koşullarda olduğunun iyi bilinmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki Suriyeli sayısı 2024 itibarıyla 3.2 milyona yaklaştığını belirtmiştik. Bu sayının "3.109.862'si"geçici koruma" kapsamında olup, bunların yaklaşık 300 bini önceden tescil edilmiş (ÖK) güvenlik kontrolleri için geçici koruma statüsüne geçirilmiştir. Suriyelilere ek olarak, Türkiye Afganistan, Irak, İran ve Pakistan başta olmak üzere farklı ülkelerden gelen sığınmacılar ülkeye kabul edilmiş ve 2011'den bu

³ Göç İdaresi Başkanlığı

yana yaklaşık 850-900 bin kişi vardır. Bu gruptaki yaklaşık 500 bin kişi 2014 ve 2015 yıllarında Avrupa'ya gitmiş, bunun 300 ila 350 bin kişi Türkiye'de kalmıştır. Yani Aralık 2021 itibariyle Türkiye'deki sığınmacı sayısı 3.5 milyona ulaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, 87 yılda başta Türk soyluları olmak üzere 1,8 milyon kişiyi kabul etmiş ve 1987 yılından 2011 yılına kadar alınan sığınmacı sayısını ikiye katlayarak en başından itibaren yeniden yerleştirilmiştir, ancak Suriyelilerin gelişinin "geçici" olması nedeniyle yeniden yerleşim gerçekleştirmemiştir. Türkiye'ye gelen sığınmacıların %90'ından fazlası kendi istekleri ve iradeleriyle Türkiye geneline dağıtarak "kentli sığınmacı" şekline gelmiştir. Bu durum, göç geleneklerine rağmen Türkiye'nin 2011 yılından bu zamana bir öncekiyle karşılaştırılamayacak kadar büyük bir akıntıyla baş başa olduğunu ortaya koymaktadır. Güvenli ve refah düzeyinin daha yüksek olduğu bir yaşam ümidiyle Türkiye'ye gelen Suriye uyruklu bireylerin güvenlik, beslenme ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada birçok sorunla karşılaştıklarını görüyoruz (Oytun vd., 2018). Ülkemize giriş yapan Suriye uyruklu bireylerin nüfusunun kayıt altında olması ihtiyacı çok açıktır, ancak bu durum kadar önemli olan diğer husus ise Suriye uyruklu sığınmacıların insani ihtiyaçlarını karşılamaktır. Ülkede 3 milyondan fazla sığınmacının tüm insani ihtiyaçlarını karşılayarak yerel halk ile uyum içerisinde yaşamasını sağlayabilmek ve bunu yaparken göç politikasının sürdürülebilirliğini göz ardı etmemek en önemli hedeflerinden biri olmalıdır.

Türkiye tarafı olduğu Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni "Coğrafi Kısıtlamalar" şartı ile kabul etmiştir. Cenevre Sözleşmesi'ne göre, Türkiye yalnızca Avrupa'dan gelip sığınma talebinde bulunanlara "mülteci" statüsü verilebilirken, Avrupa dışından gelenlere "geçici koruma" statüsü verilebilmektedir. 2011 yılından bu yana Türkiye'ye sığınma talebinde Suriye uyruklu bireyler, İçişleri Bakanlığı tarafından 1994 tarihli Yönetmeliğin 10. Maddesine tabidir. Maddesine göre "geçici koruma" durumuna getirilmiştir. 30 Mart 2012 Tarih ve 62 sayılı Yönerge, Suriyeliler için Türkiye'ye toplu olarak gelen Suriyelerin kabul ve konaklamalarına ilişkin önemli bir yönetmeliktir ve bu yönergede "geçici koruma" altında oldukları kabul edilmektedir (Oytun vd.,). Nisan 2011'den sonra Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar önce "misafir" olarak tanımlandı, ardından Başbakanlık tarafından 2012 yılı nisan ayında yayınlanan genelge ile "geçici koruma" statüsü altına alınmıştır.

Şekil 3. Suriyelilerin Türkiye Nüfusuna Oranı⁴

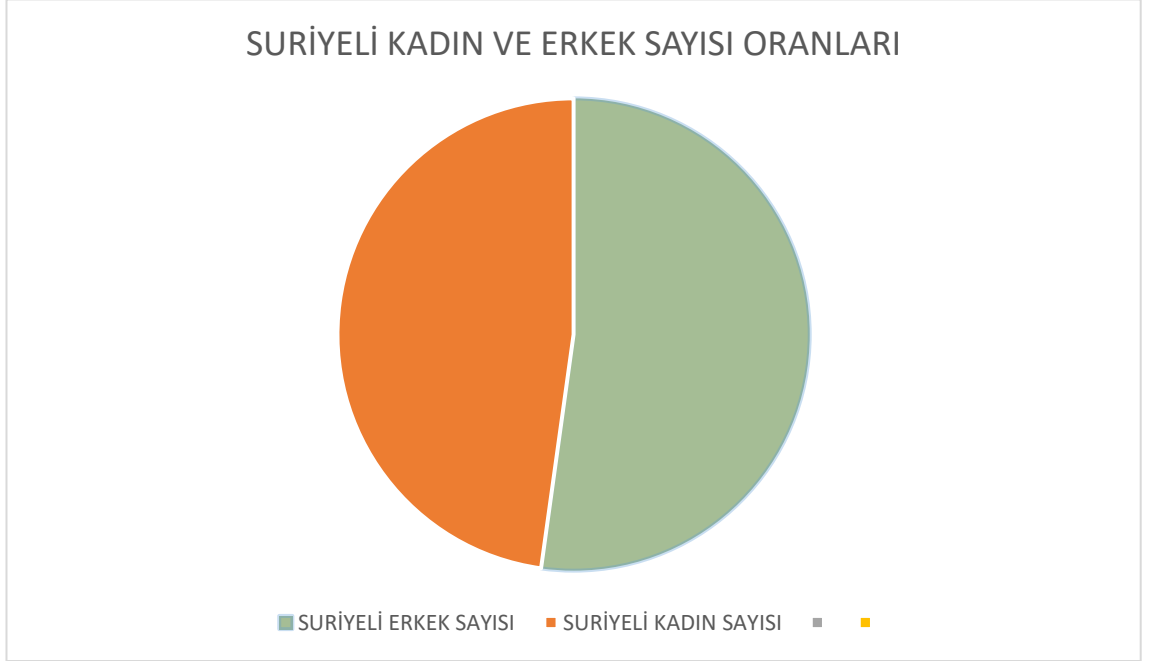
31 Aralık 2023 TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusu 85 milyon 372 bin 377 kişi olarak açıklanmıştır. Bu verilere göre Türkiye’de yaşayan 3 milyon 57 bin 762 Suriye uyruklu birey toplam nüfusun %3,52’sini oluşturmaktadır.

⁴ Göç İdaresi Başkanlığı 2024 Geçici Koruma İstatistikleri

Şekil 4. Suriyeli Kadın ve Çocuk Sayısının Erkek Sayısına Oranı⁵

2024 yılı mayıs ayı itibariye Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayınladığı yaş aralığı tablosuna göre Suriyelilerin %73,4 kadın ve çocuklardan oluşurken %26,6 erkeklerden oluşmaktadır.

Şekil 5. Suriyeli Kadın ve Erkek Sayısı Oranları⁶

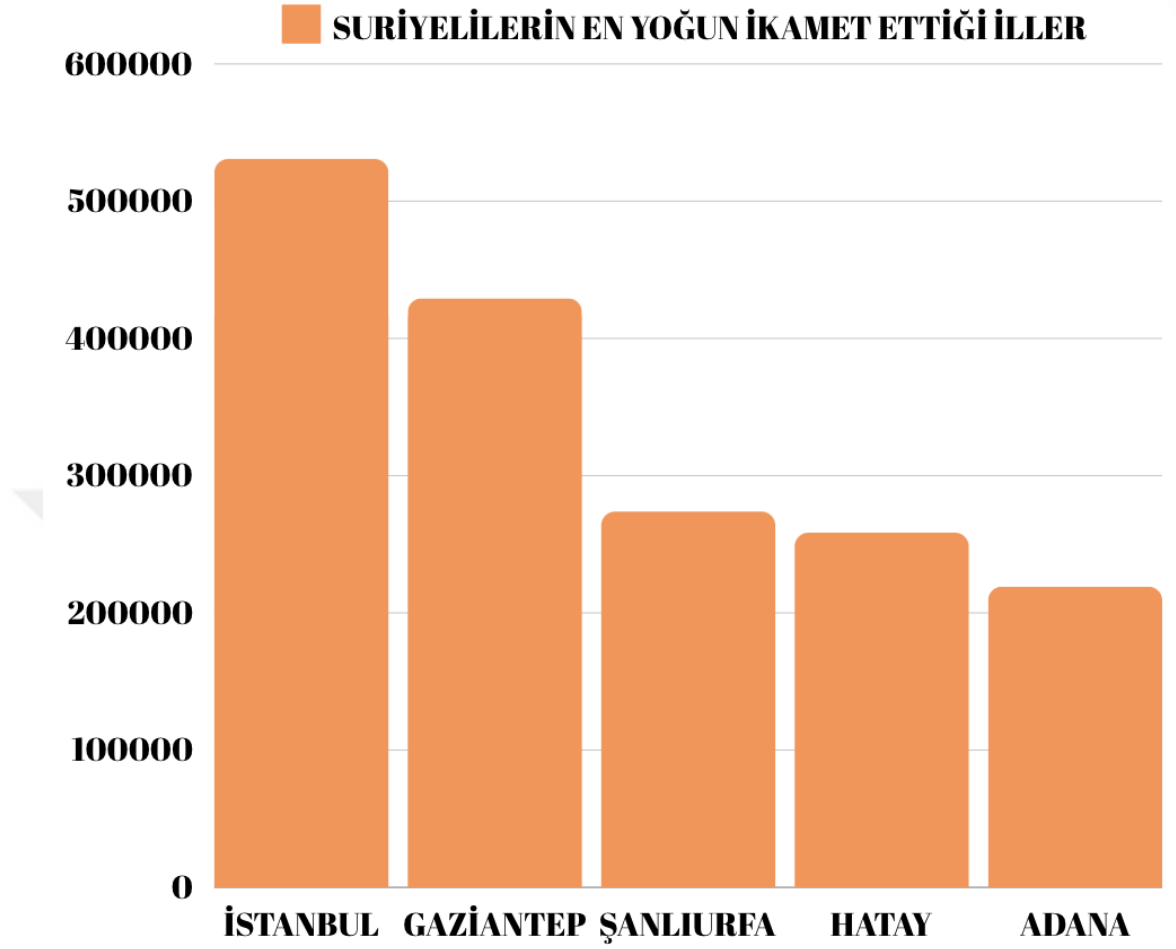
⁵ Göç İdaresi Başkanlığı 2024 Geçici Koruma İstatistikleri

⁶ Göç İdaresi Başkanlığı 2024 Geçici Koruma İstatistikleri

Suriyeli Erkekler toplam Suriyeli sayısının %52,2'sini oluşturunken, kadınlar ise % 47,8'ini oluşturmaktadır.

AFAD (T.C. İçişleri Bakanlığı Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) verilerine göre ülkemizde ağustos 2017 yılına kadar 224.750 bin Suriyeli bebek dünyaya gelmiştir. AFAD Barınma Merkezi'nde 80 bin civarında çocuk eğitim gördüğü verilerde yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği ile yürütülen tedbirler sonucunda anaokulundan liseye kadar toplam 508 bin 846 çocuk sokaktan ayrılarak okula gidebildi. Türkiye'de kayıtlı olan tüm Suriye uyruklu bireylere Sağlık Bakanlığı'nın desteği ile sağlık hizmetleri sağlandı ve ücret karşılığı olmaksızın ilaçlar temin edilmektedir. Suriye ve Irak'ta sığınmacıların tedavisi kapsamında bugüne kadar 1.143.393 yatarak tedavi gören ve 2.919.750 milyon ayakta tedavi hizmeti verilen 953.466 bin ameliyat gerçekleştirildi. AFAD yerleşim merkezinde Türkçe dil eğitimi, bilgisayar eğitimi, okuryazarlık ve halı dokumacılığı dahil olmak üzere çeşitli sertifika programlarında eğitim kurslarına 225 bin Suriyeli katıldı. Sağlık Bakanlığı koordinasyonu ile Türkiye'de kayıtlı olan tüm Suriyelilere sağlık hizmetleri ve ilaçlar ücretsiz olarak verilmektedir. AFAD Barınma Merkezi'nde 225 bin Suriyeli yabancı dil, bilgisayar okuryazarlığı ve halı dokuma gibi çeşitli sertifika programlarında eğitim kurslarına katılmıştır (AFAD, 2017).

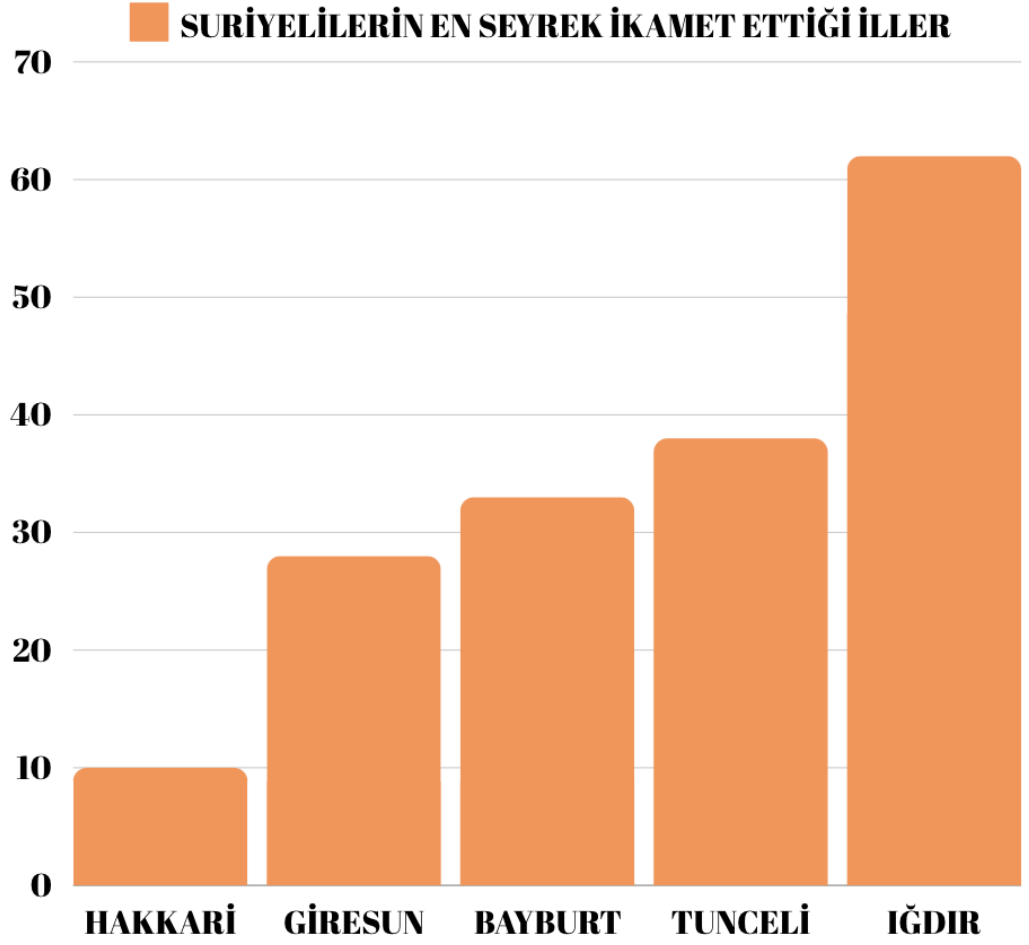
2011 yılından itibaren Suriyeli sığınmacılar için AFAD'ın kurduğu 21 barınma merkezinde Suriyelilerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları karşılandı. 2018 yılı mart ayı itibarıyla Geçici Barınma Merkezleri Bakanlar Kurulu kararıyla o dönem Genel Müdürlük olan Göç İdaresi Başkanlığına devredildi.

Şekil 6. Suriyelilerin En Yoğun İkamet Ettiği İller⁷

Suriyelilerin en yoğun ikamet ettiği illerde birinci sırada 530.748 kişiyle İstanbul ardından 429.183 Gaziantep akabinde nerdeyse yarı oranda düşerek 273.790 Şanlıurfa 258.449 Hatay 219.114 Adana

⁷ Göç İdaresi Başkanlığı 2024 Geçici Koruma İstatistikleri

Şekil 7. Suriyelilerin En Seyrek İkamet Ettiği İller⁸

Suriyelilerin en seyrek olarak ikamet ettiği illere baktığımızda ise 10 kişi ile Hatay 1. Sırada yerini alıyor ardından 28 kişi Giresun 33 kişi Bayburt 38 kişi Tunceli 63 kişi Iğdır olarak devam etmektedir. Türkiye’de Suriye uyruklu bireylerin ikamet etmediği bir il bulunmamaktadır.

Büyükşehirlerde yaşayan Suriye uyruklu geçici koruma altındaki bireylerin hayatlarını idame ettirebilmek amacı ile cami önlerinde trafik lambalarında bekleyerek dilendikleri de gözlemlenmiştir. Sığınma bölgeler dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların maddi

⁸ Göç İdaresi Başkanlığı 2024 Geçici Koruma İstatistikleri

kaynakları tükenmiş olarak zor durumda oldukları farklı yasadışı yollarla yaşamaya devam etmeye çalıştıkları öngörülmüyor. Suriyelilerin ayakta kalabilmesi için gerekli çalışma koşulları ve barınma koşullarının sağlanması gerekiyor. Unutulmamalıdır ki, çalışma koşulları yeteneklerine göre sağlanmazsa, dilenci olarak veya farklı şekillerde yaşamak zorunda kalacaklardır.

Barınma merkezleri dışında yaşayan Suriye uyruklu bireylerin bir çoğunun iş bulamadığı, iş bulanların sigortasız ve düzensiz işlerde, düşük ücretlerde, yoksulluk seviyesinde ve şehirlerde terk edilmiş sağlığa elverişsiz bölgelerde yaşadıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışan Suriyeli sığınmacıların çoğunun sigortasız, kaçak işlerde ve çok düşük ücretlerle çalıştırıldığı bilinmektedir.

1.3.1. Göçmenlerin Nedeni Olduğu Sorunlar

Göç eden bireylerin kaynak ülkede yaşadıkları sorunlar yer değişikliğinin ardından sonlanmaz. Yer değişikliğine sebep olan bazı faktörler açısından sorunları geçmiş olsa da artık varılan ülkede onları farklı sorunlar karşılayabilmektedir. Bu hususta yalnızca göç eden kişiler değil beraberinde göç alan ülkedeki bireylerde farklı çerçevelerde problemler yaşayabilmektedir. Göç, bireylerin göç etme sebebi açısından olumlu sonuçlar doğurabileceği gibi göç edilen yerde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Yerel halkın göçmenlere karşı tutumu, göçün bireysel ya da kitlesel olarak gerçekleşmesi, göç edilen ülkenin ekonomik seviyesi, ortak dilin olmaması bu sorunlar karşısında belirleyici unsurlar olmaktadır.

1.3.2. Göç Eyleminin Sebep Olduğu Ekonomik Sorunlar

Göçün gidişatına bağlı olarak göçün yaşandığı bölge üzerinde olumlu ve olumsuz bir etkisi olabilir. Göç, nitelikli insan göçü olarak yasal yollarla gerçekleştirilirse, göç edilen bölgeye aktif olarak katkıda bulunacaktır. Göç eden bireyler, yerleştikleri bölgelerdeki işgücü arzını artırarak ve üretim faaliyetlerine katılarak işgücü piyasasını canlandırırlar. Ancak zorunlu göç büyük ölçekli bir göç hareketidir ve göçmenler hak kazanamazlarsa

işsizlik, düşük çalışma ücretleri ve yoksulluk gibi ekonomik sorunlara neden olabilirler. Özellikle ekonomik kriz, yüksek işsizlik, artan uzmanlaşma ihtiyacı ve nitelikli insanlar için ekonomi, bölgedeki vasıfsız işgücünün yaşam standardını düşürebilir.

2011 yılında başlayan Suriyelilerin Türkiye'ye göçü, GK statüsüne sahip Suriye uyruklu bireylerin yerleştirildiği çevrelerde bir takım ekonomik sorunlara yol açmıştır. (Taş, Tekkanat, 2018), GK statüsüne sahip Suriyelilerin yerleştiği Elâzığ ilinde yerel halkının GK altındaki Suriyelilere karşı tutumlarını nasıl olduğu incelenmiştir. Taş ve Tekkanatın yaptığı ve ekonomik sorunları ele aldığı araştırmasına göre Elazığ ilinde yaşayan yerel halkın büyük bir oranın Suriye uyruklu bireylerle yaşamak istemediği ortaya çıkmıştır

Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriye uyruklu bireylerin sayısı yaklaşık 3.2 milyona ulaşmıştır. İlk aşamada geçici olarak görülen ve misafir gözüyle bakılan GK statüsüne sahip Suriyeliler, savaşın sürmesiyle birlikte geçici konutlardan ayrılmaya ve farklı şehirlere taşınmaya başlamıştır. Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay gibi komşu Suriye illerinden İzmir, Bursa ve İstanbul gibi sanayi kentlerine kadar geçici koruma altındaki Suriyeliler burada farklı iş kollarında çalışmaya başlamıştır. Büyükşehir'e yerleşen geçici koruma altındaki Suriyeliler, barınma yetersizliği, aşırı nüfus artışı, işsizlik ve işçi ücretlerindeki düşüş gibi çeşitli sorunların sebebi olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum, geçici koruma altındaki Suriyeliler ile başta büyük şehirlere göç eden yerel halk arasında sorunlara ve sosyal uyum güvensizliğine neden olmaktadır. GK statüsüne sahip Suriyeliler, yerleştikleri alanlarda bazı ekonomik sorunlara neden olabilmektedir. Suriye uyruklu bireylerin işgücü piyasası üzerinde etkisi olduğu, ucuz işçi sayıldığı ve sicil dışında çalışarak göçmen bölgelerde sıklıkla işsizliğe neden olduğu düşünülmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyeli aileler arasında kadın ve çocuk gibi göçmenler iş hayatına katılarak mevcut piyasa yapısında değişikliklere neden olabilmektedir (Başel, 2010).

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin ekonomisi üzerindeki etkilerine bakacak olursak, risk ve fırsatların bağlantısının koptuğunu gözlemlenmektedir. Kira fiyatlarındaki artış, tüm eyaletlerdeki ortak sorunun başında görülmektedir. Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa gibi sınır devletlerinde yaşanan diğer bir ekonomik problem ise temel gıda fiyatlarında

gözlemlenen artışlardır. Ekonomik sorunlar anlamında ele alabileceğimiz bir diğer husus ise geçici koruma altındaki Suriyelilerin sigortasız çalışması, yani işçi ücretlerinin düşürülmesidir. İşveren açısından bu durum ucuz bir iş fırsatı olarak görülüyor, çünkü yerel halk şu anda kıt olan iş fırsatlarından mahrum kaldıklarına ve geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı negatif yönde yaklaşımlar açığa çıkmaktadır (Sayın vd., 2016).

Suriye'den Türkiye'ye kitlesel göçün yerel ekonomi üzerindeki etkisi üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre geçici koruma altındaki Suriyeliler bulundukları yerlerde bazı ekonomik problemlerin çoğalmasına neden olmaktadır. Yerel sakinler, geçici koruma altındaki Suriyelilerin işsizliği artıracığına ve artan kira ve konut fiyatları üzerinde önemli bir etkisi olacağına inanıyor. Aynı zamanda geçici koruma altındaki Suriyelilerin işçilerin ücretlerinde düşüşe neden olarak piyasa dengesini bozacağını söylüyorlar. Ancak bu fikrin bu tam olarak doğru olduğunu söylemek mümkün değildir çünkü Türkiye’de yaşayan Suriye uyruklu bireylerin istihdam ettiği sektörlere bakacak olursak bir çoğunun yerel halk tarafından tercih edilmeyen, hijyenik koşulları olmayan işlerde çalıştığını görebilmekteyiz (Budak vd., 2017).

Suriye topraklarından ülkemize gelen kitlesel bazlı göçler, Türkiye'ye ekonomik bir külfet oluşturmaktadır. Kalıcı olmadığı düşünülen konaklamanın kalıcı olmaya başlaması külfetin belli bir artış göstermesine neden olmaktadır. Suriye uyruklu bireylerin geçici koruma belgeleriyle sağlık hizmetlerinden faydalanyor olması sebebiyle Türkiye’nin sağlık giderinin artış göstermesi, eğitim hizmetlerinde öğrenci sayılarının yükselmesine bağlantılı olarak eğitim verilen dersliklerin ihtiyacı karşılayacak yeterlilikte olmaması yeni sınıflara ihtiyacın duyulmasını ve buna paralel olarak öğretmen sayısının ihtiyacı karşılayamaması sonucunda eğitim harcamalarının yükselmesine sebep olmuştur. Tüm bunların sonucunda yerel halk gelişen bu negatif durumlara olumsuz tepkiler göstermekte ve bu durumda kutuplaşmaya neden olabilmektedir (Quadır ve Çimen, 2018). GK statüsüne sahip Suriye uyruklu bireylere yönelik tutum değişikliğinin misafir olarak görülen Suriyelilerin ülkede kalıcı olarak devam etmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

1.3.3. Göç ve Göçmenlerin Sebep Olduğu Sosyal ve Kültürel Sorunlar

Eylem olarak göç yalnızca göç yapılan ülkede gerçekleşen yer değiştirme hareketi değildir. Göç eden bireyler göç ettikleri ülkenin sosyokültürel yapısında değişikliklere neden olduğu gibi, göç ettikleri yerin yerel nüfusu ile temas ettikçe kendileri de göç sonucunda değişmekte ve bölgenin demografisi de değiştirmektedir. Böyle bir durum kültürel çeşitliliği artırmaktadır. Planlı göç politikaları ve göçmenlerin sosyal uyum sorunlarının aşılması gibi önlemler alınıyor olsa da göçmenler bölgede sosyal zenginlik yaratır. Ancak çok sayıda ve düzensiz göç eden, varış ülkesinin dilini bilmeyen ve uyum sorunlarının üstesinden gelemeyen göçmenler, varış bölgesinde dışlanmaya maruz kalabilmektedir.

Suriye'den ülkemize yapılan göçler de ise ilk etapta kamplarda kalan, sonra farklı şehirlere dağılan Suriyelilere yerel halk önce olumlu bir tutum sergilemiş, ancak misafirperverlik genişledikçe dışlanma ve kaygı gibi duygular bu misafirperverliğin alternatifine haline gelmiştir. Başta GK statüsüne sahip Suriyeliler yerel halk tarafından misafir olarak karşılanmış, iki ülke arasında dini açıdan ortak paydaşın olması ve savaşın etkilerinden kaçıp kendi ülkelerine sığınan Suriyelilere olumlu yaklaşılmıştır. Misafirlik süresinin uzamış olması ve Suriyelilerin ülkede kalıcı olarak görülmeye başlanması, kentin kültürel uyumsuzluğu, terör eylemleri geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı nefret duygularına neden olmaya başlamıştır, bu da sosyo-kültürel olarak uyum konusunu daha ön plana getirmektedir (Karasu, 2018).

Kitlesel olarak göç, göçmen kabul eden ülkelerin temel yapısını etkilemek ve halkta meydana gelen değişikliklerin etkilerini düzeltmek için yeni politikaların oluşturulmasını gerektirir. Göç ettikleri bölgelerdeki göçmenlerin dil, kültür ve yaşam tarzlarındaki farklılıklardan kaynaklanan sorunların bütüncül politikalarla ele alınması ve toplum yapısına uygun yollarla deşifre edilmesi gerekmektedir(Tunca ve Karadağ, 2020).

Bölgeye yerleşen bireyler ve yerel sakinler arasındaki kültürel uçurum büyük olduğundan, toplu göç genellikle daha büyük problemlere sebep olabilir. Suriye'den kitlesel göçün başta büyük sorunlar oluşturmamış olması, bölge halkının geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin bir kısmıyla akrabalık bağlarının olması ve ortak bir kültürü

paylaşmaları efektif olmuştur. Ancak bu, gelecekte toplumda çatışma olmayacağı anlamına gelmez. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısındaki artış ve son dönemde ülkelerine dönmemiş olmaları halkın tepkisini artırmıştır(Ağır ve Sezik, 2015).

Göç edenler açısından sıkışık alanlarda birlikte yaşaması gereken bireylerin sosyal kabulü ve uyum sorunu birlikte ele alınmalıdır. Geçici koruma altındaki Suriyeliler için toplumsal kabul ve uyum farklı boyutları içermektedir. Geçici olarak koruma statüsüne sahip Suriye uyruklu bireylere Türkiye'ye "hayatlarını kurtarmak ve can güvenliği için" geldiklerinde yerel halk tarafından kabul edildiler ve Suriyelilere misafir muamelesi yapıldı. Suriyeliler misafir olarak kabul edildiklerinde sosyal kabul açısından daha olumlu yanıt aldılar (Canbey Özgüler, 2018). GK Suriyeliler, Türkiye'de yaşayanlarla aynı inanca sahip olması pozitif bir etki oluştururken, farklı dil ve kültürlerle sahip olmaları sosyal kabulü ve uyumu zorlaştırmaktadır. Farklı kültürlerle mensup geçici koruma altındaki Suriyeliler tarafından farklı eylemler ortaya çıktıkça toplum tarafından tartışma konusu olmaya odak doğuracaktır. Toplumda geçici koruma altındaki Suriyelilerin neden olduğu değişiklikler genellikle evlilikler, bu evliliklerden boşanmaların artması ve çocuk istismarının artmasıdır. Aynı zamanda sığınmacıların kıyafetleri ve yaşam tarzları da (toplu olarak aynı yaşam alanını kullanıp çok gürültü yapmak) toplumdan olumsuz tepkilere sebep oluşturmaktadır (Kızmaz, 2018).

Bir ülkede ne kadar çok göç söz konusu ise, o topluma göç eden farklı kültürlerle sahip bireyler, göç ettikleri ülkedeki birçok siyasi, ekonomik ve güvenli farklı kültürle her zaman birlikte yaşamak zorunda kalacak, farklı kültürlerde çatışmalara neden olacak ve toplumun önünde bazı engeller olacaktır. Bölgedeki, özellikle sınır eyaletlerindeki sosyo-kültürel sorunları hafifletmek için etkili göç politikalarının ve uyum programlarının varlığı gereklidir. Göçün olumsuz yönlerine odaklanmak yerine, başarılı göç politikaları ile göçün olumsuz algıları değiştirilmelidir. Bunun için öncelikle göç yerine insanların göçe karşı tutumlarının belirlenmesi çalışmanın gerçekleşmesi açısından çok önemlidir (Şen ve Şimşek, 2019).

1.4. Suriye’den Gelen Göçlerin Türkiye’nin Toplumsal ve Kültürel Yapısına Etkileri

Türkiye’de ve tüm dünyada ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel elementlerden etkilenen aynı zamanda da bu unsuları etkileyen göç, yalnızca bir yer değişikliği olarak değerlendirilemez. Göç, hem ekonomik hem de sosyal etkileri açısından küreselleşen dünyanın en kayda değer odaklarından birini oluşturmaktadır. Göç, toplumların kültürel, sosyal, ekonomik ve politik bağımlılıkları üzerinden geçerek daha komplike bir hal almıştır. OECD alınan verilerine göre dünya üzerindeki nüfusunun neredeyse %3.6’sı yaklaşık 190 milyon kişi doğduğu ülke dışında başka ülkelerde yaşamaktadır. Göç eden ve dünya üzerinde farklı bölgelerde kendilerine yaşam alanı yaratmaya çalışan göçmenler, göç olgusu nedeniyle çeşitli sorunlarla karşılaşabilmekte ve göç ettikleri ülkeler için sorunlara neden olabilmektedir(Akyürek İ. B, 2007).

Birinci dünya savaşı sonrasında yeni sınırların ortaya çıkmasıyla oluşan yeni devletler ve millileştirme sürecinin etkisiyle, dini ve kültürel ortaklığa sahip toplumları kendi sınırları içerisinde biriktiren, göç bugünkü kadar karmaşık değildi. Ancak bu süreçten sonra özellikle savaşın körüklediği göç ve çatışma bölgelerinde dil, eğitim ve toplumsal uyum gibi önemli sorun alanları ortaya çıkmaya başladı. Dünyadaki savaş, kıtlık, ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle oluşan göçlerde, uyum hem göçmen hem de göç edilen ülke açısından önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki siyasal istikrarsızlık, vatandaşların göç akımına yol açan bir süreci oluşturmaktadır(Altınışık Ç, Yıldırım M.Ş, 2002). Sovyetler Birliği 1980’lerin başındaki işgalci iç savaşlar ve çatışmalar her ne kadar ABD’nin işgali bir göçmen ülkesine dönüştürülmüş olsa da bu savaş ve çatışma sürecini ilk sıraya koymaktadır, dünyadaki mülteci ve sığınmacılarının çoğunluğunu (%55) Afganistan, Somali, Irak ve Sudan Suriye gibi iç savaş ve çatışmaların yaşandığı ülkelerin vatandaşları oluşturmaktadır (Tunç, 2015). 1980’li yıllardan bu yana yaşanan insanlık dramına karşı doğup büyüdüğü ülkede güvenlik nedeniyle terk etmek zorunda kalanların diğer ülkelerde sığınma talepleri artmaya başladı. 2016 İstatistikler dünya çapındaki mültecilerin %55’inden fazlasının Suriye (5,5 milyon), Afganistan (2,5 milyon) ve Güney Sudan’ın kendi vatandaşlarından (1,4 milyon)

oluşmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü'nün 2016 verilerine göre Türkiye, 2,9 milyonluk nüfusuyla ev sahibi ülkeler listesinde ilk sırada yer alırken, Pakistan 1,4 milyonluk nüfusuyla ikinci sırada, Lübnan ise 1 milyonluk nüfusuyla üçüncü sırada yer alıyor. Mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler listesinde İran'da 940.800, Uganda'da 940.800, Etiyopya'da 791.600 kişi yer almaktadır (BMMYK, 2016).

Türkiye ve Suriye hem sınır komşusu olması nedeniyle hem de dini ve kültürel yönlerinden benzerlikler nedeniyle Suriye savaşı sırasında ilk göç alan ülkelerden biri oldu. Suriye'de yaşanan çatışmalar gibi dünyada çatışmalar ve büyük eylemlerin temel nedenleridir. Bu nedenle savaşlar ve çatışmalar, vatandaşlara sığınmacı ve mülteci olmak üzere göçe yol açmaktadır. Bu durumda mültecilere yönelik ev sahipliği yapan ülkeler açısından da bazı sorunları doğurmaktadır burada göz ardı edilemeyecek olan ise bu sorunların göçmenlerden sebepli oluşan sorunları olduğudur. Aslında etki alanı açısından her iki etki de yadsınamazdır. Göç edenler bireyler göç ettikleri ülkeye yalnızca fiziksel olarak kendilerini götürmezler aynı zamanda doğup büyüdükları kültürün değer yargılarını, örf ve adetlerini, inançlarını da beraberinde götürürler. Bu kimi durumlar ev sahibi ülke ile benzerlik taşıdığına olumlu bir kesişim oluşturacakken, farklılık seviyesinin açılması ise olumsuz sonuçları doğurmaya hazır olacaktır (Ataman A. 2003). Göçmenler ve ev sahibi halk arasındaki kültür ve geçmiş birikim farklılıkları her ne kadar önemli olsa da bir diğer temel problem ekonomik anlamda karşılaşılan sorunlardır. Özellikle az gelişmiş yahut gelişmemiş ülkelere yapılan göçlerde büyük ekonomik krizler baş göstermektedir. Bu durumun sonucu olarak istihdam pastasında göçmenlerin de pay almak istemesi yerel halkın kendi paylarından gideceği görüşüne tutunması üzerine halk için karışıklığa ve göçmenlere fobiye zemin hazırlayabilmektedir.

Göçün sosyal ve kültürel etkileri toplumsal bir sorumluluk olarak bireysel toplum içinde doğar ve büyürler. Yapısal toplumsallaşmadan toplumsal bütündeki yerini alır. Bireyler üstlendiği tüm rollerde toplumdan tutum ve hareketleri öğrenir. Bunun da ötesinde “uyum”u pek çok taraflı önemli bir konu haline getirmektedir. Göç sürecinde yabancılar ve yerliler arasında uyumlu bir bütün oluşturmak, tüm alanlarıyla bütünleşmeyi temsil eder (Özservet, 2015). İnsanlar geldikleri topluma entegre olmak ve ayrımcılığa maruz kalmamak için sosyal entegrasyon önemli bir kavram olduğu aşikardır.

1.4.1. Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Unsurlara Etkisi

Türkiye'deki nüfusun demografik faktörleri, üzerindeki etkileri, karmaşık ve çok yönlü bir konudur ve Türkiye'deki nüfus dinamikleri, gelişim ve sosyal yapılardaki önemli çalışmaları yansıtmaktadır. 2011 yılında Suriye'deki anlaşmazlıkların etkisiyle Türkiye, Suriyeli sığınmacılar için çoğunlukla ev sahibi ülke haline geldi. Bu nüfusun, diğerlerinin yanı sıra, nüfus bileşimi, yaş dağılımı ve kentleşme oranları da dahil olmak üzere Türkiye'deki çeşitli demografik faktörler üzerinde derin etkilere sahiptir.

Türkiye milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan dünyada en fazla sığınmacı ve mülteciye sahip ülke statüsündedir. Bu önemli akın, ülkedeki demografik yapıyı değiştirerek Türkiye'nin nüfus yapısına katkıda bulunmaktır. Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyonu aynı zamanda kültürel yapısında da değişikliklere yol açarak karmaşık yapıya yeni bir boyut kazandırdı. Türkiye'deki Suriyeli nüfus genel olarak Türk nüfusuna göre daha gençtir. Bu demografik özelliğin Türkiye'deki yaş dağılımı üzerinde etkileri vardır ve gelişmiş ülkelerdeki nüfusa oranla bağımlılık ve rekabet oranı artmaktadır. Daha genç bir nüfus, nüfus yapısına olumlu katkı bulunabilir ve ekonomik olarak büyümeye yol açabilir. Ancak bu bireylerin toplumuna etkili bir şekilde katkıda bulunabilmelerini sağlamak için eğitim ve entegrasyon programlarına yeterli yatırım yapılması gerekmektedir (Ataman A, 2003).

Suriye'deki yerleşim yerleri, başta kentleşme olmak üzere demografik faktörleri etkilenmiştir. Pek çok ülkedeki nüfus ve nüfus gruplarına göre yerel yönetimler yerleşerek kentlerin yönetimine ve demografisinin değişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu kentsel dönüşüm, konut, eğitim ve sağlık hizmetlerine olan talebi artırarak kentsel gelişimi ve planlamayı etkiledi. Suriyelilerin kimliğini belirleyen mahalle veya şehirlerde yoğunlaşma, toplumsal alanlarda yeni toplumsal dinamiklerin ortaya çıkmasının nedenidir Suriyelilerin Türkiye'ye ulaşmasını isteyen entegrasyon, mülteci akınından etkilenen diğer bir demografik boyuttur. Suriyeli sığınmacıların varlıkları iş gücüne katkı sağlarken, dil engeli, çevresel bozulmalar ve yasal düzenlemeler gibi hususlar entegrasyonlarını etkilemiştir. Bu durum hem mültecilerin sayısının artmasına hem de ev

sahibi toplumun üzerinde, hareket eden rekabeti, artan enflasyon oranları ve ekonomik fırsatları da beraberinde getiriyor. Son olarak Türkiye'de büyük bir Suriyeli nüfus edinilmiş, Suriyeliler ile Türkler arasında sosyal ve kültürel alışverişin oluşmasına yol açılmıştır. Bu, toplumunun kültürel ihtiyaçlarına cevap veren bir dayanışma örgütüdür, fakat sosyal uyum ve entegrasyon açısından da zorluklar yaratmaktadır. Karşılıklı anlayış, tolerans ve saygıyı teşvik etme çabaları, bu demografik değişimin olumlu yönlerinden yararlanarak çok önemlidir. Türkiye'deki Suriyelilerin demografik faktörleri, ekonomik ve sosyal istikrarsızlık, işsizlik. Suriye krizinin Türkiye'de yol izni demografik değişimlerin Afganistan'daki sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler üzerinde önemli etkileri vardır. Bu programın o anda belirli bir özelliği ve bu demografik değişimin faydalarından yararlanmak, ev sahibi topluluklar ve mülteciler arasında entegrasyon, desteği ve diğerleri saygıyı amaçlayan düşünceli politikalar ve girişimler enstitüsüdür. Bu tür önlemler Türkiye sayesinde, tüm sakinleri için uyumlu ve müreffeh bir hukuk mücadelesi vererek bu demografik dönüşümün karmaşıklıklarını giderebilir (Austin D.M, 1997).

1.4.2. Türkiye'deki Suriyelilerin İstihdama Etkisi

IOM tarafından gerçekleştirilen “Göçmen varlığını tespit etme projesi” çerçevesinde gerçekleştirilen DTM akış izleme araştırmasının sonuçlarına göre, mültecilerin %24'ü ortaokul, %16 ilkokul, %10 ortaöğretim %16, %1'i lisansüstü eğitim seviyesindedir. Buna karşılık, katılımcıların %50'si kendilerinin veya normal ikamet ettikleri ülkede bir yerde serbest meslek sahibi olduklarını, %36'sı işsiz olduklarını beyan ederken, %13'ü öğrenci ve 1'i emeklidir. Eğitim seviyeleri ve mülteci statüsüne ilişkin bu veriler, mültecilerin çalışmalarının kalitesini göstermektedir. Beşeri sermaye eksiklikleriyle bağlantılı engellere ek olarak, kimlik belgelerinin bazı kurumlarca kabul görmemesi, dil becerilerindeki yetersizlik, etnik ve ırksal ayrımcılık, işgücü piyasasındaki kültürel uyarlamaların olmaması da istihdam olanaklarını azaltmaktadır.

Bu bakımdan mülteciler genellikle alıcı ülkelerin emek piyasalarında dezavantajlıdır. Mülteciler için istihdam alanlarına yönelik çeşitli çalışmalar yapılmış olup şu şekilde sıralanabilmektedir:

Mültecilerin ikamet ettikleri yere gitmeleri durumunda, ilgili kişinin ekonomik olarak yönlendirileceği ilgili olacaktır. Örneğin Mersin ve Gaziantep illerinde ticaret ve sanayi sektörlerinde çalışan mülteciler, Adana ve Hatay'da mevsimlik tarım işçileri olarak çalışmaktadır. Türkiye'nin İstanbul, İzmir ve Bursa gibi metropollerinde hala kayıt dışı olarak istihdam sektöre katılmaya devam edildiği bilinmektedir. Kırsal ve kentsel kalkınmanın artırılması için Mültecilerin istihdam olanaklarının da yeterli olduğu belirtiliyor. Kırsal alanlardaki işçiler, çobanlar, bekçiler, tarım işçileri arasında mültecilerde yoğun bir oranla çalışmaktadır.

Mülteciler emeğin yoğun olduğu sektörlerde çalışmakta ve çoğunlukla belirli sektörlerde vasıfsız mesleklerde bağımsız ve dönemsel olarak çalışmaktadırlar. İnşaat, tarım, tekstil, imalat gibi çeşitli sektörlerdeki geçici/mevsimlik bileşenleri; ayrıca ev hizmetlileri, sokak satıcıları, çöp toplayıcıları, tarım işçileri, çobanlık, çocuk ve yaşlı bakıcılığı gibi sektörlerde mülteciler için istihdam alanı oluşturmaktadır.

Türkiye'de istihdamı etkilen faktörlerden bir diğeri ise toplumsal cinsiyet rolleridir. Özellikle bazı sektörlerde toplumsal cinsiyet rollerine göre dağılım sağlanmaktadır. Örneğin ev hizmetleri, çocuk bakıcılığı, hasta bakımı, temizlik sektörü gibi alanlarda kadın yoğunluklu olarak istihdam sağlanmakta ve kadın mültecilerin de bu sektörlerde çalıştığı görülmektedir (Basım H.N. Şeşen H, 2005).

1.4.3. Ailelerin Sosyoekonomik Durumları ve Çocukların Eğitimine Etkisi

Tanrıkulu (2017) Misyonerlik eğitiminin toplumsal cinsiyete ilişkin farklı konularını incelemiştir. Bunlar: dil eğitimi, okula kabul sorunları, ara sınıflar, ötekileştirmedir.

Koşullar, geçerli diploma ve sertifikaların tanıtımı, çocuklar ve Türkiye'de eğitim gören öğrenciler, öğretim ve eğitim sorunları, okul öncesi eğitim kurumları, okuldan ayrılma vb. yaptıkları çalışmada Türkiye'deki mülteci ve sığınmacıların eğitim durumlarını incelemiştir(Şeker B.D. Aslan, Z., 2015). Deneyim, eğitim sürecinde öğrenci ve aile ilişkisi, aile ve toplum ilişkisi, başarılı bir göç süreci stratejileri, dil becerileri, ihtiyaçlar, sorunlar, okula yardımlaşma, topluluk duygusal, psikososyal uyumları ve akademik işbirliği incelenmelidir.

1.4.4. Göç Sürecinden Sonra Çocukların Entegrasyon Süreçleri ve Karşı Karşıya Kaldıkları Riskler

Çocuk işçiliği çocukları bulundukları gelişimsel dönemin ihtiyaçlarının karşılanmasından alıkoyan, bedensel ve zihinsel gelişimine zarar verebilecek işlerde istihdam edilmesidir. UNİCEF çocuk işçiliğini “Çocuğun yaşına ve işin türüne bağlı olarak, minimum çalışma saatini aşan ve çocuğa zararlı olan iş.” olarak tanımlamıştır. Çalışan çocuklar çeşitli iş kazaları, yetersiz beslenme, şiddet eğilimi gibi çeşitli risklerle karşılaşabilecekleri gibi fiziksel, duygusal ve cinsel istismar mağduru da olabilmektedirler.

Çocuk işçiliği günümüzde sadece yoksul kesimi tehdit eden bir problem değil göçmen çocukları da içine alan bir girdap olarak karşımıza çıkmaktadır. (Sirkeci, 2016). Göç sürecinde bireyler birçok farklı problemle karşılaşabilmektedir en sık rastlanan problemlerden biri de ekonomik sıkıntılar olmaktadır. Özellikle zorunlu göç sürecine dahil olan bireyler çoğu zaman sadece temel eşyalarıyla bu sürece girmektedirler. Evlerini, işlerini, mal varlıklarını geride bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Bu sebeplerden ötürü göç ettikleri ülkede büyük oranda ekonomik problemlerle baş etmeye mecbur kalmaktadırlar. Bu süreç aile içerisinde çocuktan bağımsız ilerleyememektedir. Ailesinin ekonomik sorunlarına tanıklık eden ve bu sorunların ortak paydasında olan çocuklar kimi durumlarda gönüllü olarak kimi durumlarda ise zorunlu olarak iş yaşamına dahil olurlar.

Bulundukları gelişim dönemi nedeniyle korunmaya ve desteklenmeye ihtiyaç duyan bu nedenle dezavantajlı gruplar olarak ele aldığımız çocuklar iş hayatına girmesiyle daha dezavantajlı hale gelmektedirler. İş yaşamına dahil olan çocukların göçmen çocuk olması daha da dezavantajlı bir hale sokmaktadır.

Çocukların niteliksiz işler için uygundur ve vasıfsız iş gücünün kaynağını oluşturmaktadırlar. Çalışmalarının ise yasal bir dayanağı yoktur, hakları koruma altında değildir bu nedenle düşük ücretlerle çalıştırılabilmektedirler. Korunmasız ve güvensizdirler bu nedenle kolayca bastırılabilirler. (Acar, 2010a).

GÖÇ ÖNCESİNDE	YOLCULUK SIRASINDA	GEÇİŞ BÖLGELERİNDE (KAMPLAR) VE VARİŞ NOKTALARINDA (HEDEF ÜLKE)
• Şiddet. • Silahlı çatışma. • Yoğun toplumsal baskı. • Yoğun ekonomik sıkıntılar. • Yaşam hakkının tehlikeye girmesi. • Temel ihtiyaçlara erişimde yetersizlikler. • Kötü beslenme.	• İnsan ticaretine maruz kalma. • Çocuk işçiliği. • Kötü beslenme. • Hijyenik olmayan sağlıksız koşullarda barınma. • Eğitimin sekteye uğraması. • Sağlık hizmetlerine erişimde yetersizlik. • Ebeveyn kaybı ve yalnız kalma. • Cinsel taciz, istismar ve şiddet.	• Yoksulluk. • Kötü beslenme. • Hijyenik olmayan, halk sağlığına aykırı koşullarda barınma. • İhtiyaç halinde tıbbi yardım alamama. • Dil bilmeme. • Sosyal ve kültürel uyumsuzluk. • Sorunlarını çözecek mercilere ulaşamama. • Çocuk işçiliği. • TSSB. • İnsan ticaretine maruz kalma.

Tablo 1. Çocukların göç sürecinde karşılaşılabileceği problemler.

Kaynak: Atasü, Topçuoğlu, 2012.

İhmal ve istismar kelimeleri çoğu zaman yan yana kullandığımız ama birbirinden farklı dinamiklere sahip iki kavramdır. İhmal: Çocuğun yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmesi için temel gereksinimleri olan beslenme, sağlık, barınma, giyim gibi ihtiyaçlarının ebeveynleri ya da bakmakla yükümlü olan kişiler tarafından karşılanmamasıdır. İstismar ise Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımı ile “*Bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlardır.*” En genel anlamda bir yetişkin tarafında çocuğa yapılan her türlü kötü muameleyi istismar olarak kabul edebilmekteyiz. Göç sürecinde ebeveynler kendi temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmektedirler bu sebeple çocuklara karşı ihmal birçok koşulda kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu süreçte göçmen çocuklar yalnızca ihmale değil birçok türde istismara da maruz kalabilmektedirler özellikle çalışan çocuklar fiziksel ve duygusal istismar mağduru olabileceği gibi kız çocukları da cinsel istismar mağduru olabilmektedirler. Çocuklar göç sürecine yalnızca aileleriyle değil tek başlarına da dahil olabilmektedirler. Ebeveynleri olmadan göç eden çocuklar refakatsiz göçmen çocuklar olarak bilinmektedir. Refakatsiz göçmen çocuklar yetişkinlerin baş etmekte zorlandığı göç sürecine yalnız dahil olmaktadır bu durum onları hem göç sürecinde hem de hedef ülkeye varıldığında daha dezavantajlı hale getirmektedir.

Polis Akademisi Suç Araştırmaları ve Kriminoloji Araştırma Merkezi tarafından 2015 tarihinde düzenlenen bir sempozyumda Suriyeli kız çocuklarının dini nikah ile kuma olarak evlendirilmesinin yaygınlaştığı evlilik yaşının 11-12'ye kadar düştüğü ayrıca nikah olgusu altında fuhuş ve insan ticaretine maruz kaldıkları belirtilmiştir.

Her çocuğun yaşına ve ihtiyaçların uygun bir ortamda bulunma yaşama hakkı vardır. Bu haklardan faydalanamadığı ve uzak kaldığı göçler gibi durumlarda ise suça yatkınlık kavramı açığa çıkmaktadır (Aydın, 2012). Suç çok boyutlu genel bir kavramdır. Çocuk suçluluğunu ise çocuklardaki antisosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek hale gelmesi olarak tanımlayabiliriz. Literatüre baktığımızda çocukları suçlu davranışlara iten birçok neden vardır ve burada göç olayının etkisi de yadsınamaz bir durumdadır.

Göçün çocukluk döneminde yaşanması çocuklarda özgüven eksikliği, güvenli bağ kurma güçlükleri, etrafına karşı yabancılaşma ve bu durumların sonucunda ise çevresine düşmanca duygular besleyen çocukların yetişmesine neden olmaktadır.

Göç sonrasında çocukları suçlu davranışa iten neden araştırılmış ve göç edilen yerdeki ev sahibi halkın göçmenlere karşı ırksal ayrımcılık algısının suçlu davranışlara yönelmede risk faktörü oluşturduğu görülmüştür (Korkmaz M., Erden G. 2010).

“Eğer bir azınlık ya da zayıf grubun üyeleri, bir çoğunluk ya da güçlü grubun üyeleri tarafından aşağı ya da ikinci/üçüncü sınıf vatandaş olarak kabul görürse, onlar için olumlu bir kimlik geliştirmek çok daha zor olur. Bu sebeplerden ötürü, ayrımcılığın ve dışlanmanın odağındaki insanlar, kendi varoluşsal potansiyellerini geliştirmenin önünde pek çok engelle ve dezavantajla karşılaşırlar..”⁹

Bu ırksal ayrımcılık algısı göçmenlerin entegrasyon sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Entegrasyon sürecinin uzaması suça sürüklenme gibi birçok risk faktörüne sebep olmaktadır. Ev sahibi halkın göçmenlere karşı ırksal ayrımcılık algından uzak olması, göçmenlerle yakın ilişkiler kurması, onları kabul etmesi ve göçmenlerin sosyal hayata katılımı çocuk suçluluğu üzerinde koruyucu bir bariyer oluşturmaktadır (Levine Coley, Eileen Morris ve Hernandez, 2004).

Göçmen çocukların yaşadığı toplumla bağlarının yeterli düzeyde gelişmemesinin ve düzensiz bir toplum yaşamına sahip olmalarının yüksek suç oranlarıyla bağlantılı olduğu açığa çıkmıştır (Van Horn, Hawkins, Arthur ve Catalano, 2007). Düzenli toplumsal

⁹ Zastrow, C. (1991). Social Problems: Issues and Solutions: Chicago: Nelson-Hall

yaşamın var olduğu çevrelerde ise sosyal kontrol düzeyi yüksektir bu sebeple suçlu davranışlara yönelimde düşüş görülmektedir.

Göç eden çocukların sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı çevrelerde bulunmaları, çocukların antisosyal davranışlar sergileyen arkadaş gruplarına dahil olmalarının önünü açarak suça sürüklenmede dolaylı bir etkiye sahip olacağı gözlemlenmiştir (Haynie, Silver ve Teasdale, 2006).

1.4.5. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin, Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmeti Etkisi

2011'de Suriye'de yaşanan çatışmalar, milyonlarca insanın yaşadığı ülkenin komşu ülkelerine göç etmesine yol açtı. Bu kitlesel yer değiştirmenin etkilediği alanlardan biri de sağlık sektörüdür. Sağlık sektöründe yalnızca sığınmacılara sağlanan acil sağlık hizmetlerindeki yoğunlukla kalmamış, aynı zamanda ev sahibi ülkenin de sağlık hizmetleri üzerinde de önemli bir baskı oluşturmuştur.

Suriyelilerin Karşılaştığı Sağlık Sorunları

a. Bulaşıcı Hastalıklar: Aşırı kalabalık mülteci kamplarında yer alan mülteciler, kötü yaşam koşulları, yetersiz sterilizasyon ve temizlik nedeniyle yakın erişim akut solunum yolu enfeksiyonu, cilt hastalıkları ve mide-bağırsak enfeksiyonu gibi durumlar yaygın olarak yaşanmaktadır.

b. Ruh ve Psikolojik Destek: Ruhsal bozukluklar, travmalar, yerinden edilmeler ve yeni oluşan bir rahatsızlığın giderilmesinde etkili olan faktörlerin başında gelir. Depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve diğer akıl sağlığı sorunları yaygındır. Psikolojik destek ve ruh sağlığı hizmetlerine olan ihtiyaç kritik düzeydedir, ancak çoğu zaman yeterince yararlanılamamaktadır.

c. Kronik hastalıklar: Birçok kişi diyabet, kalp-damar, şeker, tansiyon hastalıkları gibi kronik hastalıklardan muzdariptir. Göç sürecinde devam eden tedavilerin aksamış olup akabinde ülke genelindeki sağlık hizmetlerinin erişimi artırmıştır.

d. Anne ve Çocuk Sağlığı: Özellikle hamile kadınların, annelerin ve çocukların sağlığına özeldir. Yetersiz beslenme, doğum öncesi ve doğum sonrası bakımın olmayışı, aşıların yetersiz olması gibi sorunları ciddi riskler oluşturmaktadır.

e. Kültür ve Dil Engelleri: Suriyeli mültecilere etkili sağlık hizmeti sunmak, kültürel ve dil farklılıkları nedeniyle karmaşıık bir hal içeriyor. Sağlık profesyonellerinin kültürel yeterlilik konusunda eğitim alması ve mesleki yeterlilik için tercümanlık hizmetleri alması gerekmektedir.

Bu sağlık sektöründe ve bunların sağlık hizmetleri üzerindeki etkisini azaltmak için çok yönlü bir yaklaşıım gereklidir: Hem mültecilerin hem de ev sahibi toplulukların erişebileceği entegre sağlık paylaşımlarını geliştirme, verimli bir şekilde barındırma ve bakıma adil erişime yardımcı olabilir. Akıl Sağlığı desteği ve ruhsal desteğin hayati fonksiyonlarına destek olmak amacıyla kullanılan bir araçtır. Hastalıkların nlenmesi, sağlığın geliştirilmesi ve eğitim amaçlı halk sağlığı müdahalelerinin uygulanması, hastanede hastalık riskine karşı yardımdır. Uluslararası sağlık hizmetlerinin etkinliği, sürdürülebilirliği ve tedarik zincirinin geliştirilmesi yoluyla ev sahibi ülkelerin sağlık hizmetlerinin kapasitesinin artırılması, sürdürülebilir etki için esastır. Ülkemizin sığınmacı sorunu ve bunların ev sahibi özel ziyaretçilerin, uluslararası destek, hizmetlerinin entegrasyonunu ve hem acil hem de uzun süreli sağlık merkezlerine entegrasyonunu içerir. Bu tür çabalar sayesinde ev sahibi ülkelerin sağlık hizmetlerinin dayanıklılığının sağlanması mümkündür.

1.5. Sosyal Hizmet Fikrinin Ortaya ıkışı

Sosyal hizmetin disiplin olarak ortaya çıkması 19. Yüzyılın sonları ile 20. Yüzyılın başlarına uzanmaktadır. Bu yıllarda Amerika’da yaşanan ekonomik krizler hayırseverlik temelli organizasyonların oluşumuna alan açmış ve ihtiyaı olan bireylerin yaşam koşullarını asgari düzeye getirebilmek amaçlanmıştır. Bu dönemde hayırseverlik temelli çalışan organizasyonlarda bireyler daha sistematik ilerlemek için eğitimler almaya başlamış ve burada çalışanlar kendilerini ‘social worker’ (sosyal çalışmacı, sosyal hizmet uzmanı) olarak tanımlamaya başlamışlardır. Yine bu dönemde tıp konjonktürde de çalışmaya başlayan sosyal hizmet uzmanları kökleri daha eskilere dayanan meslekler arasında yerlerini almıştır. Amerika’da 1919 yılına kadar 17 adet sosyal hizmet eğitimi veren okul kurulmuş olup akabinde bu eğitim kurulları için American Association of School of Social Work (Amerikan Sosyal Hizmet Okulları Birliği) kurulmuştur. Bu

eğitim kurumlarında teorik bilgilerin daha geri planda kaldığı ilk kazanımların teknik bilgiler olması yönünde yaklaşım hakimdi.

Sosyal hizmet tarihinin en belirgin gelişmelerinden biri şüphesiz ki Abraham Flexner'in 1915 Ulusal Konferansında "Sosyal Hizmet bir meslek midir?" sorusunu yöneltip bu soruya cevap aramasıdır. Bu konferansta sosyal hizmetin meslek olabilmesi için eksik bulunduğu noktalara değinmiştir. Bu hususları şöyle sıralayabiliriz: *"sosyal bilimlerde temel hazırlık, dahil edici ve ayırt edici bilgi gövdesi, süpervizyon altında test edilmiş eğitimsel ve mesleki nitelikleri tanımlamak, mesleki organizasyonlar, mesleki uygulamaların ilkeleri"*dir Abraham Flexner'in bu çalışması sosyal hizmetin bir disiplin olarak görülmesinde oldukça etkili olmuştur (Cohen, 1958'den akt. Acar ve Duyan, 2003).

Bu süreçte sosyal hizmet uygulamaları yoksul ve muhtaçlara yönelik yürütülürken 19. Yüzyılda Amerika'ya gelen göçlerle yerel yönetimlerin sorumluluğu olarak kabul görmeye başlamış ve bu göçler sonucunda Amerika'da yoksulluk, işsizlik ve hastalık oranları artış göstermiştir ve hızlı bir şekilde ivme kazanan bu dönemde yerel yönetimlerin yaptığı sosyal hizmet müdahaleleri yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu noktada ise daha seçici ve programlı ilerleyerek daha çok sayıda bireye yardım sunmak için New York'ta Charity Organization Society (Yardım İşlerini Düzenleme Derneği) kurulmuştur. Bu girişim kısa sürede bir çok eyalete yayılmış ve benzer kuruluşlar kurulmaya başlanmıştır bu da yardım işinin ilk kez sistematığe geçtiğinin örneklerini oluşturmuştur.

Sosyal hizmetin gelişim sürecinde ele alacağımız en büyük aşamalardan biri de Mary Richmond'un 1917 yılında yayımlanan "Sosyal Teşhis" isimli kitabıdır. Bu kitapta sosyal hizmet uygulamalarının teorik ve metodolojik nitelik kazanmasına bilimsel temellerle ön ayak olmuştur. Sosyal sorunlara çözüm üretilirken ilk aşamada sorunu oluşturan sebeplerin incelenmesi gerektiğini sonrasında ise neden sonuç ilişkisi kurularak çözüm üretilebileceğinden bahsetmektedir. Aynı zamanda okullaşma fikrini de ilk olarak ortaya atan kişi Richmond'tur sosyal çalışmaların mesleki bilgi doğrultusunda bilimsel bilgi aktarımı yaparak ilerletilmesi fikrini ortaya atmıştır (Cowley, 1993).

Türkiye’de sosyal hizmetin açığa çıkışının ve gelişiminin dış faktörlerden etkilendiğini söyleyebilmek mümkündür. 1957 yılında ülkemize gelen BM Sosyal Refah Müşaviri Miss Hersey Birleşmiş Milletlerin az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin sosyal hizmet disiplinine yönelmesi ve sosyal hizmetlerin oluşturulması gerektiğini söylemesi Türkiye’nin bu konuda profesyonel örgütlenmeler oluşturmaya sebep olmuştur. 1961 yılında “Sosyal Hizmetler Enstitüsünün Kurulmasına Dair Kanun” yürürlüğe sokulmuş olup kanun 1. Maddesi uyarınca Sosyal Hizmet akademileri kurulmuştur. Türkiye’de de sosyal hizmet eğitimleri böylece başlamıştır. Eğitimlerin uluslararası standartlara uygun olabilmesi için müfredatın hazırlanmasında sosyal hizmet alanında dünyaca tanınmış bilim uzmanlarından destek alınmıştır. Ders programlarının oluşturulmasında etkin rol oynayan isimlerden biri de BM Eğitim Müşaviri Sedky’dir. O dönem Sağlık ve Sosyal Yardımlar Bakanlığı’na bağlı olan Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kanun uyarınca sosyal hizmet uzmanları okullardan mezun olana kadar mevcut olan personellerden hizmet içi eğitimler almıştır. Devamında ise 12 adet çocuk yetiştirme memuru yetiştirilmeye başlanmıştır. Okula başvurulara değerlendirilmeye alınarak aralarından en uygun olabilecek 12 aday seçilmiş ve bu adaylar 4 aylık eğitime alınmıştır (Baycın, 1961).

1965 yılına gelindiğinde ise Sosyal Hizmet Akademisi’nin standartlara uygunluğu onaylanarak Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği’ne üye olarak kabul edilmiştir. Sosyal Hizmetler Akademisi ilk olarak 1982 yılında Hacettepe Üniversitesi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi bünyesinde kurulmuş olan Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bölümü’nün kendisine katılmasıyla Sosyal Hizmetler Yüksekokulu adıyla Hacettepe Üniversitesi’ne bağlanmıştır. 2006 yılından itibaren de Sosyal Hizmet Bölümü olarak eğitim vermektedir.

1.5.1. Sosyal Devlet Anlayışının Ortaya Çıkmasıyla Birlikte Sosyal Hizmet Mesleğindeki Düşünsel Dönüşüm

20. yüzyıl Batı mitolojilerine atfedilen kavram olsa da kavramın kökenleri çok daha eskilere dayanmaktadır. Sosyal devlet anlayışı 1940’lı yıllardan sonra Avrupa’da giderek ilgi görmeye başlamıştır.

Bu kavramın önemi ve geçerliliği, dünya ekonomisindeki konjonktürel değişimlerden ve aksaklıklardan etkilenerek artmaktadır (Türkoğlu, 2014). Kavramsal olarak bu ilk kez İngiliz Başpiskoposu William Temple'ın 1941'de kullandığı sosyal devlet, sosyal refahın küresel ekonomiye müdahalesi ve rolüyle sağlanabileceğini kaydetti. Bu yönüyle sosyal devlet aynı zamanda müdahaleci, yeniden dağıtımcı, düzenleyici ve girişimci bir devlettir (Aktan, 1995).

M.Ö. ikinci yüzyılda Mısır uygarlığında dul ve yetimlere yapılan yardım ilk sosyal yardım uygulaması olmasına rağmen (Şenocak, 2009), kavramın toplumsal-devletçi yönü bu dönemde şekillenmemiştir. İngiltere'de Butik Büro; Yoksul Yasaları'ndan önce merkantilist uygulamalar ön plandaydı; Seçkinler genellikle halkı "yoksul" olarak görüyordu. Bu görüş, halkın kendisi olarak görülmektedir (Polanyi,1986).

Sosyal devlet kavramı 20. yüzyılda giderek önem kazandı. Almanya, Weimar Anayasası (1919) aracılığıyla sağlık, eğitim, aile ve eğitim hakları garantisi altına alınarak bu konuda önemli ilerleme kaydedilmiştir. Diğer önemli yenilik; 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 1947'de İtalya, 1949'da Almanya ve 1958'de Almanya hükümleridir (Bulut, 2003).

Sosyal devlet kavramının ortaya çıkışının ardından devletten beklenen hizmetlerde de değişiklikler olmuştur. Günümüzde merkezi bir öneme sahip olan sosyal devlet anlayışı devlete birçok sorumluluk yüklemektedir. Devletten beklenen fonksiyonlardan birini de kimsesiz çocuklar oluşturmaktadır (Ünal, 2012). Sosyal devletten kimsesiz çocuklara sahip çıkması, bakımının üstlenilmesi, eğitim, barınma ihtiyaçlarının karşılanması beklenmektedir.

Böylece Avrupa sosyal devleti kavramının hukuk çerçevesini tasarladı. Daha sonraki yıllarda, özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda bazı dönemlerde gece bekçisi, kanun ve düzenin koruyucusu, militarizmin ve hatta totaliter yönetimin baskıcı organı olarak görülen devlet, artık öncelikle toplumsal refahın üretimi ve dağıtımıyla ilgilenen bir kurum haline gelmiştir. 1929 Büyük Buhranı'ndan önceki tarihi olaylardan biri daha ortaya çıkmış, bu dönemden sonra özellikle küresel toplumsal-ekonomik yapıda olan bireylerin sosyal ve sosyal adalet ilkelerini benimsemeleri zorlaşmıştır.

Bu ülke için bir dönüm noktasıydı. Krizin hemen ardından Keynesyen ekonomik model önem kazanmış ve insanların döviz krizlerini aşmasının yaşandığı İsviçre'de başlamıştır.

Ancak 1945'ten 1975'e kadar olan dönem toplumun durumunun anlaşılmasının altın çağı olarak bilinmektedir.

1.5.2. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sosyal Yardımlar Ve Sosyal Hizmet Uygulamaları

Suriye’de ortaya çıkan iç çatışmalar 13 yılı geçmişken etkileri farklı boyutlarda hala devam etmektedir. Yüz binlerce insanın öldüğü, milyonlarca insanın göç etmek zorunda kaldığı Suriye topraklarında hem kendi ülkeleri bazında hem de göç alan diğer ülkeler açısından bir çok siyasi, ekonomik ve kültürel etkileri hala devam etmektedir. Bu süreçte yapılan göçler iradi olarak bir tercih sebebi değil zorunlu ve kitlesel olarak gerçekleşmiştir. Bu sebeple göç eden bireyler refah düzeyi, daha iyi koşullarda yaşamak gibi sebeplerden ziyade en temel insan haklarından biri olan güvenlik, barınma ve beslenme gibi ihtiyaçlarını karşılamak için göç sürecine dahil olmuşlardır.

YAŞ ARALIĞI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
0-4	213.278	199.635	412.913
5-9	271.915	256.410	528.325
10-14	185.045	175.494	360.539
15-18	123.978	114.143	238.121
19-24	180.259	159.504	339.763
25-29	170.821	143.181	314.002
30-34	126.715	104.429	231.144
35-39	107.083	88.512	195.595
40-44	75.992	67.556	143.548
45-49	49.871	50.862	100.733
50-54	37.921	40.564	78.485
55-59	30.470	32.287	62.757
60-64	20.916	22.807	43.723
65-69	14.029	15.232	29.261
70-74	8.177	9.354	17.531
75-79	4.144	5.306	9.450
80-84	2.204	3.064	5.268
85-89	1.060	1.509	2.569
90+	720	1.089	1.809
TOPLAM	1.624.598	1.490.538	3.115.536

Tablo 2. Türkiye’de yaşayan Suriye Uyruklu Bireylerin Sayısı ve Yaş Dağılımları

Kaynak: Mülteciler Derneği, 2024

Sosyal hizmet ve sosyal yardım kavramlarını çoğunlukla birbirine karıştırılırken kimi zamanda birbiri yerine kullanılmaktadır. Sosyal yardımlar daha geniş kullanım alanına sahipken, sosyal hizmet perspektifinden ise sosyal yardımlar “*sosyal hizmet servis ve*

kurumların sistemli organizasyonu, bireylere ve gruplara tatmin edici standart hayat ve sağlığa ulaşmaya yardım etmek için tasarlanmış, onların tam kapasite olarak gelişmelerine fırsat veren; refahlarını, topluluk ve aileleriyle ihtiyaçlarını ahenk içinde yükseltmek için kişisel ve sosyal ilişkilerdir” en geniş anlamda ise sosyal refahı anlatmaktadır (Yıldırım, 2007)

Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları, diğer mülteciler, ulusal ve uluslararası örgütler, sivil toplum örgütleri, ve ailelerin çok yönlü karşılıklı etkileşimini destekleyen bir yaklaşımdır. Bu uygulamalar, acil yardım sağlamak, ev sahibi topluluklara entegrasyon sağlamak ve uzun vadeli kalkınmayı sağlamak ve kendi kendine yeterliliği teşvik etmek için tasarlanmıştır. Acil Yardım ve Temel İhtiyaçlar Suriyeli mültecilere yönelik sosyal yardımların acil odak noktalarından biri temel ihtiyaçların karşılanmasıdır. Bu, aşağıdakilere erişim sağlamayı içerir:

Yiyecek ve İçecek: Gıda paketleri, kuponlar veya nakit yardım programlarından beslenme yardımı.

Barınma: Mülteci kampları, barınaklar veya barınma birimleri gibi geçici konaklama yerleri.

Sağlık hizmetleri: Hem fiziksel hem de zihinsel sağlık, duygusal karşılamaya yönelik tıbbi duygu, psikolojik destek ve danışmanlık hizmetlerine erişim.

Eğitim: Çocukların ve uygulamaların eğitim ve dağıtım olanaklarına erişimin sağlanması. Yasal ve İdari Destek Sosyal hizmet uygulamaları aynı zamanda Suriyeli sığınmacıların ev sahiplerindeki hukuk ve idari karmaşıklıklarla baş etmelerine yardımcı olmayı da içermektedir.

Yasal Yardım: İltica başvuruları, ikamet ve vatandaşlık zorunluluğunun süresi ve yerine getirilmesinde rehberlik ve destek.

Belgeler: kimlik kartları, doğum belgeleri ve evlilik belgeleri arşiv belgelerinin saklanması yardım.

Entegrasyon ve Topluluk Desteği Ev sahibi topluluklarda hayata geçiş yapan Suriyeli mülteciler için sosyal yardım programları aşağıda sunulmaktadır:

Dil Eğitimi: Mültecilerin yeni ortamlarında etkili bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olmak için dil kursları sağlamak.

İstihdam Yardımı: Özgeçmiş oluşturma ve işe yerleştirme hizmetleri olmak üzere iş bulma desteği.

Kültürel Yönelim: Mülteci ve sığınmacıların, ev sahibi toplumun gelenek ve normlarını anlamalarına ve bunlara uyum sağlamalarına yardımcı olmak için tasarlanmış bir programdır.

Sosyal Entegrasyon: Topluluk yöneticilerini ve yerel sakinlerini bir araya getiren topluluğun etkinlikleri, spor ve eğlence etkinlikleri gibi sosyal uyumu teşvik etmeyi amaçlayan girişimler. Zorluklar ve Dikkat Edilmesi Gerekenler GK statüsüne sahip Suriyelilere yönelik etkili sosyal yardım ve hizmet uygulamalarının hayat şartlarının, çeşitli zorlukların ele alınmasını sağlamaktadır.

Kaynak Tahsisi: Ev sahibi ülkenin mülteci nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayacak kaynakların sağlanması.

Kültürel Duyarlılık: GK statüsüne sahip Suriyelilere kültürel ve dini kökenlerine saygılı program geliştirmek.

Uzun Vadeli Çözümler: Sürdürülebilir kalkınmanın acil yardım çabalarını, uzun vadeli entegrasyon stratejilerine duyulan ihtiyaçları karşılamamaktadır. Sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları, Suriyelilerin hayatlarını yeniden inşa etmelerine destek konusunda kritik bir rol oynuyor. Bu uygulamalar, acil ihtiyaçları karşılayarak ve yeni topluluklara entegrasyona destek sağlayarak, Suriye çatışmasından etkilenen bireylerin ve ailelerin yönetimi, onuru ve kendi kendine yetebilmeye yönelik bir yol sunmayı amaçlıyor (Beter Ö, 2006).

1.6. Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi Yaklaşımları

Mültecilere ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet müdahale yaklaşımları, bu bileşenlerin karmaşık ihtiyaçlarının karşılanmasında temel araçlardır. Bu müdahaleler, yerinden edilmeler, travmalar ve yeniden uygulamaların zorluklarıyla baş eden bireyleri ve ailelerini desteklemek için tasarlanmıştır.

Mülteciler ve sığınmacılar sıklıkla önemli psikolojik, sosyal ve ekonomik zorluklarla karşılaşmaktadır. Çatışma veya zulümden kaçmanın yarattığı travma, evini ve topluluğunu etkileyen ve yeni bir düzene uyum sağlamanın zorlukları, uyum sağlama konusunda derin etkiler yaratabilir. Sosyal hizmet, mültecilerin ve sığınmacıların

ihtiyaçlarına duyarlı destek sunarak bu olanakların yanı sıra çok konuda önemli bir rol oynamaktadır. Etkili sosyal hizmet müdahalesinin ilk adımı, mültecilerin ve sığınmacıların ihtiyaçlarının sistematik olarak değerlendirilmesidir. Bu değerlendirmede, bireylerin refahını etkileyen psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler belirlenmelidir. Bu sadece barınma ve tıbbi bakım gibi acil ihtiyaçlarının belirlenmesini değil aynı zamanda bireylerin ve ailelerinin uzun vadeli hedeflerini ve randevularını anlamayı da içerir. Bu, ilgili kişinin veya ailenin özel ihtiyaçlarına göre uyarılmasını sağlar.

Psikolojik Danışmanlık ve Psikososyal Destek bireylerin travmayı işlemesine ve yerinden edilmemesine ve yeniden yerleşmesinin yarattığı stresle başlamasına yardımcı olacak danışmanlık ve terapiyi içerir. Psikososyal destek bireyler veya grup ortamlarında sağlıklı ve kültürel dengeli uygulamalar ve dilleri kapsamlıdır. Sosyal hizmet uzmanları ayrıca ihtiyaç duydukları takdirde bireyleri ruh sağlığı hizmetlerine yönlendirir ve erişimlerini kolaylaştırır.

Sosyal hizmet uygulayıcıları, mülteciler ve sığınmacılar adına savunuculuk yaparak onların karmaşık yasal ve sosyal sistemlerde gezinmelerine yardımcı olur. Sığınma başvurularına yönelik yardım, kamu hizmetlerine erişim ve ırksal ayrımcılık veya adaletsizlik durumlarında çalışanların savunulması da beyannamesi. Güçlendirme, savunuculuk çabalarının merkezi bir hedefidir; Sosyal hizmet uzmanları, bireyleri ve toplulukları desteklemek, farkındalık yaratmak ve güven geliştirmeleri konusunda destek sağlamaktadır. Topluluk entegrasyonunu denetleyen sosyal hizmet uzmanıdır. Bu, mültecilerin ve sığınmacıların yeni topluluklarıyla bağlantılar kurmalarına, eğitim ve istihdam fırsatlarına ulaşmalarına ve ev sahibi ülkelerin kültürel ve sosyal normlarını anlamalarına yardımcı olmayı içerir. Sosyal hizmet için, sığınmacılar ve daha geniş topluluklar arasında desteklenen anlayış ve saygıyı teşvik etmek için topluluk etkinlikleri, destek grupları ve kültürel değişim programları düzenleyebilir. Kapasite geliştirme mülteci ve sığınmacı topluluklarında geliştirme de kritik bir müdahale yaklaşımıdır. Sosyal hizmet talepleri, topluluk liderlerinin, kendi bağımsız yardım gruplarının ve topluluklarının ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri müdahaleler uygular.

Mültecilere ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet müdahalelerinin uygulama zorluklarına bakacak olursak, dil engelleri, kültürel farklılıklar ve yerinden edilmeyen travma hizmetlerinin görünümünü zorlaştırabilir. Sosyal hizmet uzmanları kültürel açıdan yetkin, duyarlı ve sığınmacıların farklı deneyimlerine karşı objektif olmalıdır. Bu nüfusun karmaşık ihtiyaçlarını karşılamak için etkili bir şekilde karşılamak, ruh sağlığına odaklanmak ve hukuk danışmanları gibi diğer profesyonellerle iş birliği yapmak genellikle gereklidir.

Mültecilere ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet müdahale yaklaşımları, bu bileşenin yerinden edilmemesi, travma ve yeniden yerleştirme güçlüklerine karşı destek açısından kritik öneme sahiptir. Sosyal hizmet uzmanları, katılımcıların değerlendirmeleri, psikososyal destek, savunuculuk, topluluğun entegrasyonunu sağlayarak sürdürülebilirliğini, güçlendirmeyi teşvik etmede hayati bir rol oynarlar. Zorluklara rağmen bu müdahaleler, çözücüler ve sığınmacılar için daha fazlasını yaparak ve memnuniyetini sağlayan bir yaşama giden umutlu bir yol sunmaktadır (Harunoğulları, M, 2016).

1.6.1. Güçlendirme Yaklaşımı

Güçlendirme yaklaşımın ortaya çıkışı Amerikan Sivil Haklar Hareketine dayandırılmaktadır. Sebebi ise güçlendirmenin sivil bir mücadele ve güçlenme sürecine benzerlik göstermesi akabinde de kendine ve çevresine yetebilen güçlü bireyler yaratılması idealidir (Dalrymple ve Burke, 1997). Güçlendirme, *“bireylerin, grupların ve toplulukların kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmaları, kendi amaçlarını başarmaları ve yaşam kalitelerini en üst düzeye çıkarabilmeleri için çalışmalarıdır”*

Peter ve Marshall (1991)’a göre güçlendirme teorisinin kökeni, liberalizmin temel umurlarından biridir. Bu bağlamda bağlamda güçlendirme yaklaşımı, hizmetten yararlanacakların hizmetler arasında seçim yapma özgürlüğünü tanımlamak için kullanılmaktadır (akt. Askhrim,2003). Buna karşı gelen ve radikal güçlendirmeciler olarak tanımlanan kişiler ise güçlendirme yaklaşımının liberalizmle ilişkilendirilmesine sert bir biçimde karşıdılar. Onlara göre pazarın mekanizmaları, refah sektöründe

kullanılamaz. Pazar modeli, insanlardan güçlü bir ekonomi için faydalanır ve bu da sosyal farklılıkları artırır (Pfeffer ve Coote, 1996).

Güç ¹⁰”*bireylerin bir şeyi bağımsız olarak yapabilmesini veya başkaları üzerinde kontrol ve etkilemeye olanak sağlayan kaynaklara sahip olmak şeklinde tanımlanmaktadır.*”

Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların hayatlarında değişim yaratabilmesi için sahip olduğu güçleri fark etmesi ve bu farkındalık sonucunda güçlerini açığa çıkarmasını savunmaktadır. Bu sebeple sosyal hizmet müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımı hem bir süreç aynı zamanda da bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyal hizmet müdahalelerinde müracaatçı kitlesi çoğu zaman yoksulluk yaşamış, baskı görmüş, olumsuz yaşam deneyimlerine maruz kalmış kişilerdir. Bu kişilerin ortak arzusu kendisi ve ailesi için daha iyi koşullarda bir yaşam sürmeyi istemeleridir. Müracaatçıların çoğu istekleri doğrultusunda hamleler yapamamakta, güçlerinin farkında olmamaktadır. Bu durumun çeşitli sebepleri olmakla beraber bireysel farklılıkları da vardır. Her kişinin kendi yaşam deneyimi, hayattaki başarıları, başarısızlıkları, maruz kaldıkları sosyal baskı, kimi zaman ihmal ve istismar, sosyal dışlanma gibi etmenler bireylerin mücadele arzusunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu aşamada sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların kendilerini sınırlayan olumsuz algılarını kırmak için bir dizi mesleki çalışma uygular. Mesleki çalışmaların bakış perspektifini oluşturan en önemli teorik bakış açılarından biri de ‘Güçlendirme Yaklaşımı’dır.

Göçmenler için güçlendirme kuramının kullanımı, onların yeni bir topluma uyum sağlama sürecinde karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olmak ve onları daha güçlü, bağımsız bireyler haline getirmek amacı taşır. Göçmenler, genellikle geldikleri ülkede ekonomik, sosyal ve psikolojik zorluklarla karşı karşıya kalırlar. Bu zorluklar arasında işsizlik, dil bariyerleri, kültürel uyumsuzluk, sosyal dışlanma ve travmatik geçmişler bulunur. Bu tür zorluklar, göçmenlerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güçsüzleşmesine yol açabilir. Güçlendirme kuramı, bu olumsuzlukları aşmaları için gerekli olan psikososyal desteği sağlar ve onların yaşamlarını kontrol altına almalarına yardımcı olur.

¹⁰ Barker R. (1999). Social work dictionary. Washington, DC: NASW.

Güçlendirme kuramının göçmenler için kullanımı, onların sahip oldukları potansiyeli fark etmelerine ve bu potansiyeli hayata geçirmelerine odaklanır. Sosyal hizmet uzmanları, göçmenlerin karşılaştıkları sorunları tanımlamalarına, bu sorunlarla başa çıkmak için gerekli stratejileri geliştirmelerine ve bu stratejileri uygulamalarına destek verir. Bu süreç, göçmenlerin kendi hayatlarını yönlendirme kapasitelerini artırır ve onları sosyal hayatta daha etkin hale getirir. Aynı zamanda, göçmenlerin sosyal ve ekonomik haklarına erişimlerini sağlamlaştırarak onların toplumsal entegrasyonlarını hızlandırır (Askheim, 2003).

Göçmenler genellikle toplumsal dışlanma ve ırksal ayrımcılıkla karşı karşıya kalırlar. Güçlendirme yaklaşımı, bu tür sosyal adaletsizliklerle mücadele etmeleri ve haklarını savunmaları için onlara gerekli kaynakları ve desteği sunar. Bu, göçmenlerin toplumsal kabul görmelerini, eşitlikçi ve bir toplumda yaşama hakkını elde etmelerini sağlar. Sonuç olarak, güçlendirme kuramı, göçmenlerin sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de güçlenmelerini destekler. Bu, onların sürdürülebilir bir yaşam standardına ulaşmalarına ve topluma aktif katkıda bulunmalarına olanak tanır (Zimmerman, 2000).

Güçlendirme yaklaşımında bireylerin, grupların, ailelerin ya da toplumun zayıf yönleri değil güçlü yönleri odak alınır. Kişilerin olumlu yönleri vurgulanır ve olumlu yönlerine dair pekiştireçler geliştirilir amaç olumlu yönlerinin daha da geliştirilmesi ve artırılmasıdır.

Sosyal hizmet müdahalesinde güçlendirme yaklaşımının aşamaları;

- a) Programları, müracaatçıların ve toplum üyelerinin ifade ettikleri tercihlere ve ortaya koydukları gereksinimlerine göre şekillendir.
- b) Program ve hizmetlerin müracaatçılar ve toplum için en üst düzeyde uygun olmasını, müracaatçıların ve toplumun onlardan yararlanmasını sağla.
- c) Müracaatçıların kendi kendine sorun çözebilmesi yaklaşımını benimse.
- d) Müracaatçıların ve toplumun güçlerini gündeme getir ve onları bu yönden yapılandır.
- e) En tercih edilen müdahale yöntemini uygulamak yerine, müdahaleyi müracaatçının veya müracaatçı gruplarının kendine özgü taleplerine, sorunlarına ve gereksinimlerine uygun olarak düzenle ve yeniden tanımla.

- f) Uygulamanın ve politika geliştirmenin önceliklerini belirlemek için liderlik yapmalarını sağla.
- g) Güçlendirme dikkate değer bir zaman ve sürekli bir çaba gerektirdiği için sabırlı ol.
- h) Sosyal hizmet uzmanlarının işteki kendi güçsüzlüğü ve gücünü sürekli olarak dikkate al.
- i) Genel iyilik durumuna katkı vermek için yerel bilgiyi kullan.

Güçlendirme yaklaşımı, bireylerin kendi potansiyellerini fark etmelerini, kendi yaşamlarını kontrol altına almalarını ve toplumsal hayatta etkin bir şekilde yer almalarını teşvik eder. Geçici koruma altındaki Suriyeliler, savaştan kaçışın getirdiği travmalarla başa çıkmak, yabancı bir ülkede yeni bir yaşam kurmak ve kültürel uyumsuzluk gibi birçok zorlukla mücadele etmek zorundadır. Bu zorluklar, onların sosyal, ekonomik ve psikolojik olarak güçsüzleşmesine neden olabilir.

Bu nedenle çalışmada geçici koruma altındaki Suriyeliler için güçlendirme yaklaşımını benimsemek, onların zorlu göç sürecinde karşılaştıkları engelleri aşmalarına, toplumsal entegrasyonlarını sağlamalarına ve yaşam kalitelerini artırmalarına yardımcı olacak bakış açısı sağlayacaktır.

1.6.2. Hak Temelli Yaklaşım

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 10 Aralık 1948’de kabul edilen ve Türkiye’nin de olumlu oy veren devletler arasında bulunduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi Hak Temelli yaklaşımın doğasını ve çıkış noktasını oluşturmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 3. maddesinde belirtilen “*Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka herhangi bir düşünce, ulusal ya da toplumsal köken, servet, doğuş veya başka herhangi bakımdan ayrım gözetilmeksizin bu Bildiride ilan olunan tüm haklardan ve özgürlüklerden yararlanabilir.*”¹¹ ifadesi, herkesin eşit ve adil bir şekilde haklara erişim ve haklardan faydalanma hakkına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Sosyal hizmet disiplini de bu bakış açısını esas alarak yöntem ve müdahaleler gerçekleştirmektedir

¹¹ Birleşmiş Milletler. (1948). *İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*.

Sosyal hizmet uzmanları, hizmet verdikleri bireylerin kimlikleri ve özellikleri ne olursa olsun, onlara eşit ve adil bir şekilde yaklaşmak zorundadırlar. Bu bağlamda, müracaatçıların ırkı, etnik kökeni, milliyeti, cinsiyeti, yaşı, medeni durumu veya siyasi görüşü gibi herhangi bir ayırım gözetmeksizin, sosyal hizmet müdahalelerinde bulunmaları esastır. (Ünal, 2020) Sosyal hizmet uzmanlarının bu tutumu, mesleki etik kuralları ve insan hakları çerçevesinde belirlenmiş evrensel değerleri temel almaktadır. Hak temelli yaklaşımla, sosyal adalet ve insan haklarına dayalı bir hizmet uygulaması esas alınmaktadır. Böylelikle, sosyal hizmet uzmanları, toplumsal eşitliği teşvik ederken, müracaatçıların insan onuruna yakışır bir şekilde hayat sürmesi için hizmet almasını sağlamaktadırlar.

Bireyler, özellikle savaşların neden olduğu zorunlu göç süreçlerinde, çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmakta ve bu zorlukları yaşarken temel haklarından mahrum kalmaktadır. Zorunlu göçün bir sonucu olarak, bireylerin haklara erişimi konusunda ciddi engellerle karşılaştıkları gözlemlenmektedir. Bu süreçte, barınma, beslenme ve güvenlik gibi temel insan haklarına ulaşım konusunda büyük zorluklar yaşanmakta ve çoğu zaman bu ihtiyaçlar yeterince karşılanamamaktadır. Göçmenlerin karşılaştıkları bu olumsuz deneyimler ve hak mahrumiyetleri, onların yaşam kalitelerini düşürmektedir bu bağlamda, insan haklarına, sosyal adalet ve insan onuruna uygun bir yaşam ilkesini merkeze alan "Hak Temelli Yaklaşım" bakış açısıyla gerçekleştirilecek sosyal hizmet müdahalelerinin gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Böyle bir müdahale, sığınmacıların ve mültecilerin karşılaştığı zorlukları hafifletmek, onların temel haklarına erişimini sağlamak ve toplumsal entegrasyon süreçlerini desteklemek açısından kritik öneme sahiptir. Hak Temelli Yaklaşım, bireylerin sadece hayatta kalmalarını değil, aynı zamanda insan onuruna yakışır bir yaşam sürmelerini hedeflemektedir. Bu yaklaşımla yapılan sosyal hizmet müdahaleleri, göçmenlerin barınma, beslenme ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ek olarak, onların psikososyal destek alabilmelerine de olanak tanımaktadır (Gencer, 2020).

Şekil 8. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Kaynak: Maslow, A. H. (1943), İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Zorunlu göç süreçleri, bireylerin en temel ihtiyaçlarını karşılamada ciddi zorluklarla karşılaştıkları durumlardır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre, insan ihtiyaçları beş temel kategoride sınıflandırılmaktadır: fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, sosyal ihtiyaçlar, saygı ihtiyaçları ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları (Maslow, 1943). Göçmenler ve sığınmacılar, genellikle bu ihtiyaçların en temel olanlarını bile karşılamakta güçlük çekmektedirler. Örneğin, göç sürecinde yiyecek, su, barınma ve uyku gibi fizyolojik ihtiyaçlar çoğu zaman yeterince karşılanamamaktadır. Bu durum, bireylerin güvenlik ihtiyaçlarını da olumsuz etkileyerek, korunma ve istikrar duygusunun zedelenmesine neden olmaktadır. Maslow'un teorisine göre, daha yüksek düzeydeki ihtiyaçların (sosyal, saygı ve kendini gerçekleştirme) karşılanabilmesi için öncelikle alt düzeydeki fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının tatmin edilmesi gerekmektedir. Ancak, zorunlu göç süreçlerinde bu temel ihtiyaçların karşılanamaması, bireylerin sosyal ilişkiler kurmasını, saygı görmesini ve potansiyelini gerçekleştirmesini de engellemektedir. Bu bağlamda, göçmenlerin ve sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamak üzere kapsamlı ve çok boyutlu sosyal hizmet müdahaleleri gereklidir.

Bu yaklaşım üzerine yapılan müdahalelerle göçmenlerin kendi haklarını savunma kapasitelerini artırılır ve onlara insan hakları konusunda bilgi sahibi olma ve bu hakları talep etme yetisi kazandırır. Bu durum, göçmenlerin kendi haklarını koruma ve savunma becerilerini geliştirir ve onları toplumsal hayatta daha etkin bireyler haline getirir. Hak Temelli Yaklaşım, göçmenlerin haklarını koruma ve savunma süreçlerine aktif olarak katılmalarını teşvik eder (Gruskin, 2003).

Hak Temelli Yaklaşım'ın göçmenler için kullanılması aynı zamanda devletlerin ve diğer aktörlerin sorumluluklarını da belirler. Bu yaklaşım, göçmenlerin haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda devletlerin ve diğer kurumların yükümlülüklerini açıkça ortaya koyar. Devletler, uluslararası insan hakları normlarına ve standartlarına uygun olarak, göçmenlerin haklarına saygı duymak, bu hakları korumak ve geliştirmek zorundadırlar. Hak temelli yaklaşım, bu sorumlulukların yerine getirilmesini sağlamak amacıyla devletler üzerinde baskı kurar ve hesap verebilirlik mekanizmalarını güçlendirir (Hick, 2009). Göçmenler için Hak Temelli Yaklaşım'ın bir diğer önemli yönü, bu yaklaşımın sosyal adalet ve eşitlik ilkelerine dayalı olmasıdır. Göçmenler, genellikle sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı durumdadırlar ve bu durum, onların insan haklarına tam erişimlerini engelleyebilir. Hak Temelli Yaklaşım, göçmenlerin karşılaştıkları bu adaletsizliklerle mücadele etmeyi ve onların haklarını korumayı amaçlar. Bu bağlamda, hak temelli yaklaşım, göçmenlerin yaşam standartlarını yükseltmeyi ve onların toplumsal hayata tam katılımını sağlamayı hedefler (Sen, 2004).

Yeni bir ülkeye yerleştirilme süreçlerinde, bu çalışmada görüşmeci olarak kabul edilen veya müracaatçı olarak kabul edilen GK altındaki Suriyelilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına engel olabilecek veya hak ihlallerine yol açabilecek bireysel, yapısal ve kültürel sistemlere karşı her aşamada savunuculuk faaliyetleri yürütülmelidir. Makro düzeyde sosyal hizmet savunuculuğu, müracaatçıların ihtiyaçlarını karşılamayan, onları engelleyen veya haksızlığa uğratan sistemleri sistematik olarak etkileme girişimi olarak tanımlanır (Schneider & Lester, 2001; Wilks, 2012, akt. Gencer, 2020).

Göçmenlerin kendi haklarını savunma kapasitelerini artırır ve onlara insan hakları konusunda bilgi sahibi olma ve bu hakları talep etme yetisi kazandırır. Bu durum, göçmenlerin kendi haklarını koruma ve savunma becerilerini geliştirir ve onları toplumsal

hayatta daha etkin bireyler haline getirir. Hak Temelli Yaklaşım, göçmenlerin haklarını koruma ve savunma süreçlerine aktif olarak katılmalarını teşvik eder (Gruskin, 2003).

Sonuç olarak, hak temelli yaklaşım, göçmenlerin insan haklarına erişimlerini sağlamak, bu hakları korumak ve geliştirmek amacıyla kullanılan etkili bir araçtır. Göçmenlerin toplumsal entegrasyonu, yaşam kalitelerinin yükseltilmesi ve sosyal adaletin sağlanması için Hak Temelli Yaklaşım; sosyal hizmet uzmanları, insan hakları savunucuları ve devletler tarafından yaygın olarak benimsenmektedir. Bu yaklaşım, göçmenlerin haklarını savunmalarına, toplumsal hayata aktif katılım sağlamalarına ve insan haklarına tam erişim elde etmelerine olanak tanır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın kapsamından, veri toplamak için kullanılan yöntemden ve verilerin değerlendirilmesinde takip edilen aşamalardan bahsedilmiştir.

2.1. Araştırma Yöntemi

Bu araştırma nitel bir araştırmadır. Araştırmanın teorik ve kavramsal çerçevesi literatür taramasından elde edilen bilgilerin kategorize edilmesiyle oluşturulmuştur. Araştırma uygulamalı ve alan araştırması türündedir ve nitel bir çalışmadır. Veri toplama yöntemi olarak derinlemesine analiz yapılmasına olanak tanıyan nitel araştırma tekniklerinden yüz yüze ve yarı-yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler için kullanılmak üzere bir dizi soru hazırlanmış ve görüşülen bireylere sorular sırayla sorulmuştur. Araştırmaya, Bursa Uludağ Üniversitesi'nde öğrenim gören 16 Suriyeli öğrenci katılmıştır. Görüşmeler, öğrencilerin Türkiye'deki eğitim, sağlık, istihdam ve demografik deneyimlerine odaklanmıştır.

Elde edilen bilgiler eleştirel bir perspektifle değerlendirilerek, derinlemesine analiz ve yorumlar yapılmış ve kaynakça gösterilerek raporlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Modeli

Suriyeli öğrencilerin eğitim, sağlık, istihdam süreçlerinde karşılaştığı sorunlar ve sosyal hizmet uygulamalarıyla ilgili görüşleri: Bursa Uludağ Üniversitesi'nde okuyan Suriyeli öğrenciler örneği konulu çalışmada nitel veri toplama araçlarından görüşme yöntemi içerisinde bulunan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler için kullanılmak üzere bir dizi soru hazırlanmış ve görüşülen bireylere sorular sırayla sorulmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada araştırmaya katılan bireylerin konuyla ilgili görüş ve tutumlarını belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış 7 soru hazırlanmış ve uygulanmıştır. Bireylerden bu sorulara objektif ve baskı olmaksızın, içlerinden geldiği gibi cevap vermeleri istenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırma sürecinde toplanan veriler betimsel ve içerik analizi olmak üzere iki şekilde çözümlenmektedir. Bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Burada şu aşamalar uygulanmaktadır:

- Verilerin kodlanması,
- Temaların bulunması,
- Verilerin temaları ve kodları göre tanımlanması,
- Bulguların yorumlanması.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, araştırma kapsamındaki Bursa Uludağ Üniversitesi'nde öğrenim gören Suriye uyruklu bireylere uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme sonuçları analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

3.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Görüşme yapılan kişilere ait demografik bilgiler bu başlık altında ele alınmıştır. Aşağıdaki tabloda katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, çalışılan sektör ve Türkiye'ye giriş tarihleri gibi bilgilere yer verilmektedir. Katılımcıların isimleri tablodaki şekilde kodlanmıştır.

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Çalışılan Sektör	Türkiye'ye Giriş Tarihi
E1	Erkek	24	Bekar	Lisans	Nakliye	2012
E2	Erkek	24	Nişanlı	Lisans	Tekstil	2014
E3	Erkek	24	Bekar	Lisans	Tekstil	2014
E4	Erkek	23	Bekar	Lisans	Tekniker	2014
E5	Erkek	19	Bekar	Lisans	Asistan	2014
E6	Erkek	18	Bekar	Lisans	Tamirci	2012
E7	Erkek	24	Evli	Lisans	Döşemeci	2014
E8	Erkek	22	Bekar	Lisans	Tekstil	2012
E9	Erkek	24	Bekar	Lisans	Ayakkabı Boyacısı	2014
E10	Erkek	21	Bekar	Lisans	Matbaa	2014
E11	Erkek	23	Bekar	Lisans	Tekstil	2014
E12	Erkek	24	Bekar	Lisans	Döşemeci	2018
K1	Kadın	20	Bekar	Lisans	Kuaför	2012
K2	Kadın	20	Bekar	Lisans	Eğitim	2012
K3	Kadın	23	Bekar	Lisans	Turizm	2014
K4	Kadın	19	Bekar	Lisans	Asistan	2014

Tablo 3: Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Tablo 3'te 16 katılımcının demografik bilgileri yer almaktadır. Bulgulara göre cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, çalışan sektör ve Türkiye'ye giriş kaydı aşağıda ayrıntılı olarak:

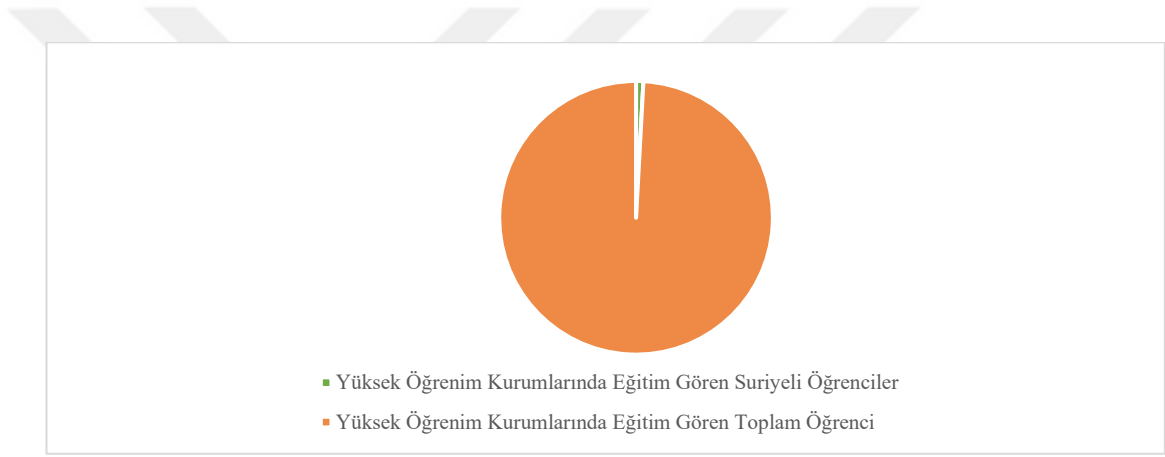
Katılımcıların cinsiyet durumuna göre 12'si erkek, 4'ü kadındır. Erkek detayları kodlarıyla E1'den E12'ye kadar numaralandırılmış olup, kadın verileri K1'den K4'e kadar numaralandırılmıştır. Katılımcıların yaş aralıkları 18 ile 25'dir. En genç yaştakiler 18 yaşındadır (E6), en yaşlı olanlar ise 24 yaşındadır (E1, E2, E3, E7, E9, E12). Kadınların yaşları ise 20 ile 24 arasında değişmektedir. Katılımcıların medeni durumlarına göre büyük çoğunluk bekarlıdır. 14 kişinin 11'i bekar, 1'i nişanlı (E2), 1'i evlidir (E7). Katılımcıların tamamının eğitim düzeyleri lisans düzeyindedir. Katılımcıların çalıştığı sektörler oldukça çeşitlidir. En fazla katılımcı 4 kişi tekstil(E2, E3, E8, E11), 1 kişi Nakliye (E1), 1 kişi Tekniker (E4), 2 kişi Asistan(E5, K4), 1 kişi Tamirci (E6), 2 kişi Döşemeci(E7, E12), 1 kişi Ayakkabı Boyacısı (E9), 1 kişi Matbaa (E10), 1 kişi Kuaför (K1), 1 kişi Eğitim (K2), 1 kişi Turizm (K3) sektöründe çalışmaktadır.

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nin¹² 2023-2024 öğrenim yılı verilerine göre, Bursa Uludağ Üniversitesi'nde toplam 664 Suriye uyruklu öğrenci eğitim görmektedir. Bu öğrencilerin 315'i erkek, 349'u ise kadındır. Türkiye genelinde ise aynı dönemde toplam 60.750 Suriye uyruklu öğrenci yükseköğretim kurumlarında eğitim almaktadır. Bu öğrencilerin 33.183'ü erkek, 27.567'si ise kadındır. Bu veriler, devlet ve vakıf üniversitelerinin de dahil olduğu toplam 192 üniversiteyi kapsamaktadır. Buradan hareketle her üniversitede eğitim gören Suriyeli öğrencilerin ortalaması alındığında 172,82 erkek ve 143,57 kadın Suriyeli öğrenci bulunduğu tespit edilmiştir. Bu verilere göre Bursa Uludağ Üniversitesi'nde eğitim gören Suriye uyruklu öğrenci sayısının Türkiye'deki diğer üniversitelerin ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir.

2023-2024 öğrenim yılı içerisinde Türkiye genelinde 3.395.767'si erkek 3.685.522'si kadın olmak üzere 7.081.289 öğrenci yüksek öğretim kurumlarında eğitim görmektedir. Bursa Uludağ Üniversitesi'nde ise 36.765'i erkek 33.701'i kadın olmak üzere toplam

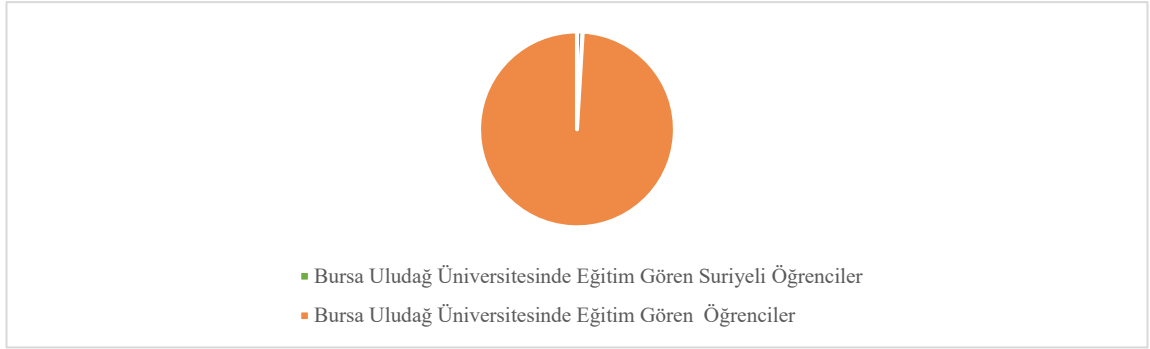
¹² Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, Uyuşma Göre Öğrenci Sayıları Raporu, 2024

70.466 öğrenci eğitim görmektedir. Türkiye’de yüksek öğrenim kurumlarında 2023-2024 döneminde eğitim gören Suriye uyruklu öğrenciler yüksek öğrenim kurumlarındaki tüm öğrencilerin %0,86’sını oluşturmaktadır. Bursa Uludağ Üniversitesinde 2023-2024 dönemimde eğitim gören Suriyeli öğrenciler tüm öğrencilerin %0.96’sını oluşturmaktadır. Bu konjonktürden baktığımızda ise Bursa Uludağ Üniversitesi’nde eğitim gören tüm öğrencilerin Suriyeli öğrencilere oranı ile Türkiye’deki üniversitelerde eğitim gören tüm öğrencilerin Suriyeli öğrencilere oranına benzerlik göstermiştir. Bursa Uludağ Üniversitesi, toplam öğrenci bazında Türkiye ortalamasına yaklaşık bir veri sunmaktadır.

Şekil 9: Türkiye’de Yüksek Öğrenim kurumlarında öğrenim gören toplam öğrenci sayısının Suriyeli öğrencilere oranı

Türkiye’de yüksek öğrenim kurumlarında 2023-2024 döneminde eğitim gören Suriye uyruklu öğrenciler yüksek öğrenim kurumlarındaki tüm öğrencilerin %0,86’sını oluşturmaktadır.

Şekil 10: Bursa Uludağ Üniversitesinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısının Suriyeli öğrencilere oranı

Bursa Uludağ Üniversitesinde 2023-2024 dönemimde eğitim gören Suriyeli öğrenciler tüm öğrencilerin %0.96'sını oluşturmaktadır.

3.2 Suriyelilerin Eğitim Sürecindeki Deneyimleri ve Karşılaşılan Zorluklar

TEMA	ALT TEMA
Eğitim Sürecinde Irksal Ayrımcılık	• Irkçılık ve Dışlanma • Akran Zorbalığı • Eğitim Hakkından Yararlanma • Dil Kurslarının Yetersizliği • Dil Öğrenmede Karşılaşılan Zorluklar • Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) • Türkiye ve Suriye Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması • Eğitimdeki Destekleyici Mekanizmalar
Dil Bariyerleri	
Eğitim Kalitesi	

Tablo 4. Verilerin Tematik Gösterimi

Yukarıdaki tabloda Suriye uyruklu bireylere eğitim deneyimleriyle ilgili sorulan sorulara verdikleri yanıtta en çok açığa çıkan ifadelerin tematik bilgileri verilmiştir.

Suriyeli bireylerle yapılan görüşmelerde eğitim hakkında en çok ifade edilen kelimeler ayrıcalık, irksal ayrımcılık, dil kursu, eğitim sistemi, dezavantaj, akran zorbalığı gibi çoğunlukla sosyal uyum penceresinde ele alabileceğimiz konuların öne çıktığı gözlemlenmiştir. Bu hususta eğitim sürecinde akademik başarından ziyade daha çok bireylerin yaşadıkları olumsuz deneyimlere odaklandığını görmekteyiz.

Oysaki eğitim hakkı çocuklara hem devletlerin anayasaları tarafından hem de çocuk hakları sözleşmesi ile tanımlanan bir hak olup diğer çocuk haklarının da temelini oluşturmaktadır. Bu sebepten ötürü göç sürecinde en çok önem arz eden konulardan biri de eğitimidir. Çocuklar göç sürecinde bu haktan mahrum kalmaktayken göç sonrasında ise bir kısmını eğitim hayatına devam ederken bir kısmı farklı nedenlerle eğitimine devam edememektedir. Eğitime devam edemeyen çocukların okullaşmasının önündeki engelleri üç başlıkta ele alabiliriz. Bunlardan ilki olanaklardan habersiz olmalarıdır. Göç ettikleri ülkede göçmenlere karşı geliştirilen eğitim olanaklarını bilmeyen aileler kaynaklara ulaşamamakta ve sonucunda da çocukları eğitim hayatına devam edememektedir. Bir diğer problem ise kültürel farklılıklardır. Aileler kültürel farklılıklar nedeniyle çocukları okula göndermek istememektedirler. Burada çocukların ana dilini unutacaklarına dair endişe duymaktadırlar. Bazı toplumlarda ise karma eğitime karşı olunması ya da erken yaşta evliliğin desteklenmesi nedeniyle okullaşmanın önüne geçilmesi yine kültürel farklılıklar arasında yer almaktadır. Bir diğer problem ise göç sürecinde travmatik olaylarla karşı karşıya kalan çocukların eğitim için gerekli motivasyonu elde edememesidir.

Eğitime katılım sürecinde olumsuz deneyim yaşayan bireyler akademik başarı olarak eğitim sisteminde var olmakta güçlük çekmektedirler.

E1: “Eğitim haklarından kardeşlerim ve ben faydalandığımızı düşünüyorum fakat hem ırkçılık oldu hem de çok dışlandık.”

E3: “Evet bence yeterince faydalanabiliyoruz genel olarak bir sorun yok bazen okullardaki diğer öğrenciler tarafından dışlandığımız zamanlar oldu ama eğitim iyi.”

E4: “Şu an benim kız kardeşimde İmam Hatip Okulunda orta son sınıfta okuyor kız kardeşime bakıyorum öğrenmeyi istiyor, okumayı istiyor, arkadaşları çevresi olsun istiyor, onlara alışmayı da istiyor ama baya bir sıkıntılar oluyor ve ne arkadaşı olabiliyor ne de bir çevresi olabiliyor olamıyor hiçbir türlü artık o kadar nefret oluşmuş ki okula gitmek istemiyor.”

K1: “Ortaokul döneminde çok fazla ırkçılık yapıldı çok zorlandım. 7. Sınıftayken seviye sınıfları vardı benim ortalamam yüksek olmasına rağmen beni geri şubeye attılar. Sınıfta ben ve başka bir kız vardı derslere katılım sağlayan fakat sınıftaki diğer öğrenciler okula gelmek bile isteyen kişilerdi ama sırf Suriyeli olduğum için beni daha kötü olanların sınıfına verdiler.”

Verilerinde gösterdiği üzere Suriye uyruklu bireyler eğitim sistemine katılımda okullardaki yerel öğrenciler ve diğer faktörler tarafından ırkçılık sebebiyle ayırım ve dışlanmaya maruz kalıyorlar bunun sonucunda ise eğitim hayatına devam etme konusunda yanılgılara düşme, okula karşı sevgisizlik ve ilgisizlik okullardan uzaklaşma isteği olduğu görülmektedir.

Okul sistemine dâhil olan geçici koruma altındaki çocuklar ise eğitim süreçlerinde birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu durumun çocukla alakalı bireysel nedenleri olmakla birlikte çocuktan bağımsız, birey dışında gelişen nedenleri de mevcuttur. Çocuklar yaşadıkları stres ve travmalar sebebiyle eğitim sürecine adaptasyonda güçlük yaşamaktadırlar. Yeni karşılaştıkları müfredata adapte olamama, yeni insanlara ve öğretmenlere alışmakta güçlük çekmektedirler. Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin göçmen çocukların var olan homojen yapıyı bozduğuna ve bu durumun eğitim kalitesini düşürdüğüne inanmaları da çocuklar dışında gelişen sebepler arasında yer almaktadır.

Suriyelilerin Türkiye’de eğitime katılım süreçlerinde yaşadığı bir diğer sorun ise dildir. Dil konusu diğer tüm problemlere kaynak oluşturacağı için önemle ele alınması gerekmektedir. Yapılan görüşmelerde Türkiye’ye ilk geldikleri zaman dil bilmediklerini sosyal etkileşimler ve özellikle okullaşmayla birlikte dil öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Fakat katılımcılar ebeveynlerinin hala dil konusunda büyük sıkıntılar yaşadığını iletişim kurulması gereken kurumlarda ve sosyal hayatta ebeveynleri için tercümanlık görevi üstlendiklerini kendilerinin dili geliştirme konusunda en belirleyici hususun okullar olduğunu söylemişlerdir.

E2: “Belki de ben 24 yaşında buraya geldiğim için dil konusunda daha çok zorlanmış olabilirim küçükken gelenler daha iyi öğrenmişler dili onlar o kadar zorluk çekmiyor ben çok zorlandım aslında üniversitelerde dil kursları veriliyordu fakat ben ücretini karşılayabilecek durumda olmadığım için gidemedim kendi kendime öğrenmeye çalıştım.”

E9: “Üniversitelerde verilen Türkçe kursları herkese verilse ücretsiz olsa daha iyi olabilir öncesinde de söylediğim gibi en çok sorunu dil konusunda yaşadım. Ama yine de dilimi en çok üniversitede geliştirdim hocalarımı dinledikçe gelişti.”

E10: “Okulda Türkçe bilmeyen öğrencilere dil kursu verilebilir. Biz 2012’de Türkiye’ye geldiğimiz zaman ben Arap okullarında okudum. Sonra liseye geçtiğim zaman Türk lisesine geçtim ve hiç Türkçe bilmiyordum. Sonra bize Türkçe kursu verdiler. 9. sınıfta hiç ders almadım sadece Türkçe öğrendim.”

Katılımcıların ifadelerinden de görüldüğü üzere dil sorunu önlerine önemli bir bariyer olarak çıkmıştır. Dil önemli bir mihenk taşıdır, aynı dili konuşmak birleştirici olabileceği gibi ortak bir dilin olmaması ayırıcı bir unsurdur. Kaldığı ülkenin dilini bilmeyen göçmen çocuklar akademik başarısızlıkların yanı sıra akranlarıyla iletişim kuramamakta, sorunlarını etkili biçimde ifade edememektedir. Ders veren öğretmenlerin de dil bilmemesiyle sorunlar çözümsüz kalmaktadır. Katılımcılardan bazıları dil öğrenme sürecinde okuldaki arkadaşları ve hocalarından destek gördüğünü dile getirirken büyük çoğunluk dil sebebiyle çok zorlandığını ve çevresinden bu konuda destek göremediğini ifade etmiştir.

Katılımcıların bazıları ise dil kurslarını yeterli bulduğunu Türkiye'nin eğitim sistemini ve Suriyelilere olan yaklaşımı beğendiğini dil bariyerine takılan bireylerin kendi özgün çabalarının yetersiz olduğunu bu sebeple sorunlar yaşadığını ifade etmiştir.

E12 “Bende kardeşlerimde okuyoruz. Türkçeyi öğrenelim diye kurslarda yardımcı oluyorlar ama devamı insanlara kalıyor bazı insanlar öğreniyor çalışıyor daha çok çaba gösteriyor ama bazıları öyle değil hatta Türkçeleri bile yok bu yüzden eğitim sistemiyle alakalı hiçbir sorun yok eğitim sisteminiz güzel bizde faydalıyoruz.”

K2: “Kardeşimin okulunda kardeşimin arkadaşları var 3 4 yıl oldu onlar hala Türkçe bilmiyor mesela onlar nasıl anlayacak ve öğrenecek. Çok düşük notlar alıp sınıfta tembel olarak adlandırılacaklar. Onlara ders vermek yerine Türkçe öğretseler çok güzel olacak.

Yukarıdaki örnek cümlelerden de anlaşılacağı üzere dil engeli her ne kadar önemli bir bariyer olsa da bireysel çabalara göre de değişkenlik göstermektedir. Dil bilmeden eğitim sistemine dahil olan bireylerin başarısızlık hissi, kendini ifade ederken güçlük yaşama, akran ortamında kendini soyutlanmış hissetme, dersleri anlamama ve akademik başarısızlık gibi sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Ülkemizde eğitim konusunda ele alabileceğimiz çalışmalardan biri de Geçici Eğitim Merkezleridir (GEM). “Geçici Eğitim Merkezleri kitlesel olarak ülkemize göç etmiş okul çağındaki yabancı öğrencilere ülkelerinde yarım bırakmak zorunda kaldıkları eğitimi devam ettirmek amacıyla kurulan merkezlerdir.” (MEB, 2014). Bu merkezlerde eğitim Arapça olarak Suriyeli eğitimciler tarafından verilmektedir. Müfredat Suriye müfredatıdır ve eğitimler uygun saatlerde okullarda ya da özel mekanlarda verilmektedir.

Günümüzde bu uygulama devam etmemekle beraber katılımcıların bazıları eğitim sürecine ilk GEM’lerde başlamıştır.

E10: “Biz 2012’de Türkiye’ye geldiğimiz zaman ben Arap okullarında okudum. Sonra liseye geçtiğim zaman Türk lisesine geçtim ve hiç Türkçe bilmiyordum.”

Katılımcılardan bazıları Türkiye’deki eğitim hayatına ilk olarak GEM’lerde başladıklarını buradaki eğitimin Türkiye’deki diğer okullara göre daha zayıf olduğundan ve eğitim kalitesinin yetersiz olduğundan bahsetmişlerdir. GEM’lerin geçiş aşaması için daha etkili hızlı bir çözüm olacağı düşünülmüş fakat Suriyeli’lerin ülkemize gelişinin 13 yılı geride bırakmış olması geçici çözümlerin yeterli olmadığını göstermektedir. Burada eğitim gören öğrenciler Türkçe’yi öğrenme hususunda Türk okullarına eğitim gören akranlarına kıyasla daha geride kalmışlardır.

Dil engelleri ve maruz ayrımlar dışında katılımcıların çoğu eğitim sisteminden memnun olduklarını hatta kendi ülkelerindeki eğitim sistemi ile kıyasladıklarında Türkiye’deki eğitimin çok daha iyi olduğunu söylemişlerdir.

E6: “Bende kardeşlerimde okuyoruz. Sizin okullarınızın maşallahı var destek veriyorlar yardımcı oluyorlar okuldan sonra kurslar oluyor.”

E7: “Burada eğitim hakları çok güzel. Suriyelilerin okuma hakkının olması çok güzel bir durum.”

K3: “Türkler nasıl öğrenim görüyorsa yabancılar da aynı, bir farklılık yok. Ailemden kursa gidenler var ama ben dahil olmak üzere hiçbir olumsuzlukla karşılaşmadık.”

E12: “Eğitim gayet güzel. Bizim ülkemize kıyasla burada ki devlet okulları özel okul gibi. Bizim eğitim sistemimizden daha iyi olduğunu düşünüyorum.”

Genel gözlemler çerçevesinde katılımcıların çoğunun eğitim sisteminden memnun olduğu kendisinin ve diğer aile fertlerinin eğitime katılım sağladığı fakat Türkiye’ye ilk geldikleri süreçte özellikle dil bariyeriyle karşılaştıklarını, dil bilmiyor olmaları tüm sosyal hayatta olduğu gibi eğitim hayatında da önlerine çıkan büyük bir engel olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların çoğu eğitim sisteminde ırksal ayrımcılık, zorbalığa kaldıklarını fakat akademik anlamda Türkiye’deki okullardan çok memnun olduklarını hatta kendi ülkelerinde bu imkanlara erişemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların okulda maruz kaldığı ırksal ayrımcılığın bireylerde eksiklik duygusu uyandıracığı ve psikososyal sorunlara neden olabileceği de göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

Türkiye’deki Suriye uyruklu bireylerin eğitim sistemine katılımını daha efektif bir hale getirmek ve yaşanan olumsuz deneyimleri en aza indirmek için bazı düzenlemelerin yapılması gerektiği de bir gerçektir. Katılımcılardan bazıları Türkiye’ye üniversite çağında geldiğini ve üniversitedeki dil kurslarının ücretlerini karşılayamaması sebebiyle eğitime katılamadığını ifade etmiştir.

E5: “*Küçükken gelenler daha iyi öğrenmişler dili onlar o kadar zorluk çekmiyor ben çok zorlandım aslında üniversitelerde dil kursları veriliyordu fakat ben ücretini karşılayabilecek durumda olmadığım için gidemedim kendi kendime öğrenmeye çalıştım.*”

Eğitim süreçlerinde dil eğitimi, çokkültürcülüğe uygun bir okul ortamı, akran zorbalığına karşı bilinçlendirme, göçmen çocuklara uygulanacak oryantasyon süreci gibi destekleyici mekanizmalar bireylerin okul adaptasyonunu artırabileceği gözlemlenmiştir. Bireylerin karşılaştığı öğrenme bariyerleri ve okullaşmanın önündeki engellerle ilgili okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyaç burada da açığa çıkmaktadır.

Genel olarak katılımcıların eğitim süreçlerine bakıldığında tamamının eğitim sürecine katıldığını fakat bu süreçte bazı problemlerle karşılaştığı gözlemlenmektedir. Bunları dil, akran zorbalığı, ırksal ayrımcılık olarak sıralayabiliriz. Bireyler eğitim sürecine dahil olmuş olsa da haklarına tam manasıyla erişebildiğini söyleyemeyiz. Özellikle Suriye uyruklu bireylerin ilk ve ortaöğretim sürecindeyken ayrıma maruz kalması *ayırım gözetmeme, koruma hakkı ve çocuğun yüksek yararı* ilkeleriyle çelişmekte ve haklarından faydalanırken eksiklikler yaşandığını göstermektedir. GEM’ler başlangıçta hızlı ve çözüm odaklı kurulmuş olsa da bireylere dil konusunda negatif çıktılar oluşturmuştur akabinde sürdürülebilir olmadığı görülmüştür. Dil ve sosyal uyum bariyerini aşan öğrencilerin eğitim hayatından memnun olduğu ve akademik olarak Türkiye’nin eğitim sisteminden memnun oldukları gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada, Suriyeli öğrencilerin Türkiye’deki eğitim hizmetlerine erişimi ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar ele alınmıştır. Araştırma, özellikle dil engeli, sosyal uyum, eğitim politikalarının yeterliliği ve öğretmenlerin yeterlilikleri gibi konularda önemli bulgular sunmaktadır. Bu bulgular, literatürdeki diğer çalışmalarla da büyük ölçüde örtüşmektedir.

Örneğin, Kızıl ve Dönmez (2017) çalışmasında, Suriyeli öğrencilerin dil engeli nedeniyle eğitime katılımda ciddi zorluklar yaşadıkları belirtilmiştir. Bu çalışmada da dil engelinin Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecini olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, Büyükşahin (2017) çalışmasında, dil bariyerinin öğretmenlerin yetersiz dil bilgisi ile daha da karmaşık hale geldiği ifade edilmiştir, bu da bu çalışmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Eğitim politikalarının yeterliliği konusunda bu çalışmada, Türkiye'nin Suriyeli öğrenciler için uyguladığı politikaların genellikle yetersiz kaldığı ve sürekli değişim gösterdiği görülmüştür. Duruel (2016) çalışmasında da, Türkiye'nin başlangıçta geçici çözümler sunduğu ve zamanla daha uzun vadeli politikalara geçiş yapması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, bu geçişin henüz net bir çözüm sunmadığına dair bu çalışmanın bulguları, eğitim politikalarının belirsizlikler içerdiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Mızraklı ve Tunç (2018) çalışmasında da, Türkiye'nin eğitim politikalarındaki bu belirsizliklerin Suriyeli öğrencilerin eğitim süreçlerini olumsuz etkilediği ifade edilmektedir.

Sosyal uyum ve vatandaşlık eğitimi konularında, bu çalışmada sosyal uyumun sağlanmasında eğitimin rolü ve özellikle vatandaşlık eğitiminin önemi üzerinde durulmuştur. Kızıl ve Dönmez (2017) de Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki sosyal yapıya uyum sağlamaları için vatandaşlık eğitiminin kritik olduğu görüşündedir. Ancak onların çalışmasında, bu eğitimin Suriye'deki ideolojik eğitimle çelişebileceği ve bu nedenle özel önlemler alınması gerektiği belirtilirken, bu çalışmada bu çelişkilerden ziyade sosyal uyumun genel zorluklarına odaklanılmıştır. Türkmen ve Akar (2017) de vatandaşlık eğitiminin entegrasyon açısından hayati bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) ile ilgili olarak, bu çalışmada bu merkezlerin Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde kritik bir rol oynadığı ama uzun vadede sürdürülebilir bir çözüm olmadığı belirtilmiştir. Kızıl ve Dönmez (2017) çalışmasında da GEM'lerin Suriyeli öğrencilerin eğitiminde önemli bir işlev gördüğü, fakat uzun vadede bu merkezlerin kapatılarak öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegre edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ancak, bu çalışmada, GEM'lerin mevcut işlevselliğinin korunması gerektiği üzerinde durulmuştur. Öztürk ve Demir (2017) çalışmasında da GEM'lerin önemli olduğu ancak kalıcı bir çözüm sağlamadığı belirtilmiştir.

Son olarak, öğretmenlerin yeterliliği konusunda bu çalışmada, öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerle çalışmada yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıkları ortaya konmuştur. Duruel (2016) ve Türkmen ve Akar (2017) çalışmalarında da benzer sonuçlar görülmekte, dil ve kültür farkının öğretmenlerin karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olduğu belirtilmektedir. Ancak, bu çalışmada, bu eksikliklerin sadece dil engeli ile sınırlı kalmadığı, genel öğretim metodolojisi ve kültürel farkındalık eksikliğinden de kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bulgular, Suriyeli öğrencilerin Türkiye’deki eğitim sistemine entegrasyonunda önemli zorluklarla karşılaştığını göstermektedir. Dil engeli, sosyal uyum, eğitim politikalarının belirsizlikleri ve öğretmenlerin yeterlilikleri, bu sürecin en kritik sorunları olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, bu alanlarda kapsamlı ve sürdürülebilir stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

3.3. Suriyelilerin Sağlık Sürecindeki Deneyimleri ve Karşılaşılan Zorluklar

TEMA	ALT TEMA
Sağlık Hizmetlerine Erişim	• Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma • Sağlık Hizmetlerinden Memnuniyet • Hastane Ortamında Irksal Ayrımcılık • Sağlık Personellerinin Tutumları • Tercüman Desteğinin Yetersizliği • Dil Bilmemekten Kaynaklı Sorunlar • Sağlık Hizmetlerinde İletişim Sorunları
Irksal Ayrımcılık	
Dil Bariyerleri	

Tablo 5. Verilerin Tematik Gösterimi

Yukarıdaki tabloda Suriye uyruklu bireylere sağlık hizmetleri deneyimleriyle ilgili sorulan sorulara verdikleri yanıtta en çok açığa çıkan ifadelerin tematik bilgileri verilmiştir.

Göç, hem fiziksel hem de zihinsel sağlık bağlantısını içeren bir süreçtir. Sağlık destekleri, göçmenlerin olduğu bölgelerdeki yardımlara erişimi ve topluluklara katılımları için köprü

görevi görmektedir. Suriyeli bireylerle yapılan görüşmelerde sağlık sistemi hakkında sağlık hizmetlerine erişimleri ile ilgili sorular sorulmuş olup katılımcıların hepsi kendileri ya da ailelerinden en az bir ferдин sağlık hizmetlerinden faydalandığını erişim konusunda bir sorun yaşamadığını fakat hastanelerdeki diğer vatandaşlar ve bazı sağlık personelleri tarafından ırkçı söylemlere maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazıları ise Suriyeli oldukları için hizmet alma konusunda önceliklerinin olmadığını tüm vatandaşlar muayene olduktan sonra muayene olabildiklerini ifade etmiştir

K2: *“Hastane ortamında ayrımcılık vardı. Hastanedeki insanlar ‘hadi gidin Suriye’ye burada ne işiniz var’ dediler.*

E2: *“Suriyeli olduğumuz için hastanede bizi ya en sona bırakıyorlar ya da işlemimizi yavaşlatıyorlar. Her doktor bunu yapmasa da geneli önceliği Türk vatandaşlarına veriyor.”*

K1: *“Hastane içinde refakatçi yaşlı bir kadın; çarşafli annemi ve beni görünce ‘Ay beni öldürmeye geliyorlar, ben onlarla kalamam beni akşam öldürürler, alın beni buradan.’ diye bağıyordu, bizden korkuyordu. Annem Türkçeyi anlamadığı için bir şey demedi. Ben sadece ‘Neden böyle şeyler diyorsunuz? Bizi tanıyorsunuz bile.’ dedim. Ve çıktım sonra erkek bir hemşire geldi bizi savundu ‘Neden böyle ırkçılık yapıyorsunuz?’ dedi ve sinirlendi. Daha sonra bizi ayrı bir odaya geldi. Tek yatak vardı daha konforluydu. Ve bizi teselli etti. Sonra böyle davranan kadın annemin Yasin okuduğunu görünce bizden ön yargısı için bizden özür diledi.”*

Katılımcıların bazılarının da ifadelerine göre hastanede muayene sırası beklerken ve muayene olurken eşit ve adil bir yaklaşımın sergilenmediği bu yüzden sağlık hizmetlerinden faydalanma konusunda olumsuz bir etki oluşturduğu gözlemlenmiştir. Suriyeli oldukları için uğradıkları ayrımcı tutumlar hastalık sürecinin zorluğuyla birleşince daha fazla içsel etki oluşturduğunu ve kendilerini sorgulamaya yönelttiği gözlemlenmiştir. Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişiminin sadece bir ihtiyaç olmadığı, aynı zamanda temel bir hak olduğunun da bilincinde olunmalıdır.

Katılımcıların hepsi iyi seviyede Türkçe bilmektedir fakat bir çok katılımcı aile fertlerinin Türkçe bilgisinin zayıf olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada aile fertleri sağlık hizmetlerinden faydalanırken iletişim sağlayabilmesi için yakınlarından yardım istediğini ifade etmişlerdir.

K3: *“Aslında faydalaniyorum. Annem kanser hastalığı ile mücadele ediyor. Sabahtan hastaneye gidiyoruz sıra bekliyoruz sıra gelmiyor. ‘Yarın gel’ diyorlar. Hastalar bekleye*

bekleye durum daha kötüleşiyor. Doktorlar annemi ihmal mi ediyor yoksa yoğunluk yüzünden mi sorun yaşıyoruz tam bilmiyorum. Raporlarını yüksek yolluyorlar, yanlış tahlil ve biyopsi alıyorlar. Biz de yavaş yavaş alışmaya çalışıyoruz. Annem derdini doğru düzgün anlatacak şekilde dil bilmiyor bu yüzden yanında hep ben gidiyorum.”

Yukarıdaki ifadeden de gördüğümüz üzere dil bariyeri burada da karşımıza sorun olarak çıkmaktadır. Bireylerin dil bilmemesi sağlık hizmetlerinden faydalanırken onları üçüncü kişilere mecbur bırakmaktadır. Bazı hastanelerde tercüman desteği olduğunu ama her hastanede olmadığını olan hastanelerde de her zaman ulaşamadıklarını bazı gün ve bazı saatlerde polikliniklerde hizmet verildiği ifade etmişlerdir.

Katılımcıların biri sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda hastanelerden çok memnun olduğunu fakat aile sağlığı merkezlerine gidemediklerini ifade etmiştir.

K3: “Sağlık hizmetlerinden yararlanıyoruz. Çok güzel. Annem ve kardeşimle hastaneye gittim, hastanede sağlık hizmetleri çok güzel. Ama sağlık ocakları konusunda şaşırdım. Bizi kabul etmiyorlar ama hastanede sistem çok güzel işlerini çok güzel yapıyorlar.”

Genel gözlemlerde ise katılımcıların büyük çoğunluğunun sağlık hizmetlerinden memnun olduğu ortaya çıkmaktadır.

E1: “Sağlık sigortamız var yararlanabiliyoruz.”

E4: “Evet faydalanıyoruz ben aslında çok hastaneye gitmeyi sevmiyorum ama faydalanabiliyoruz.”

E:12 “Evet sağlık hizmetlerinden faydalanabiliyorum şimdiye kadar yalnızca bir kere gittim her hangi bir sorun yaşamadım ayrıma maruz kaldığımı düşünmüyorum ama söylediğim gibi sadece bir kez gittim o yüzden çok bilmiyorum.”

Katılımcıların tamamı sağlık hizmetlerine erişebildiğini ve büyük çoğunluğunun verilen hizmetlerden memnun olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların 14’ü sağlık hizmetlerinden faydalanırken en az bir kere ırkçı söylemlere ve ayrıma maruz kaldığını ifade ederken katılımcıların 2’si hiçbir olumsuz deneyim yaşamadığını söylemiştir. Göçmenler için sağlık hizmetlerine erişim, sağlam bir yaşam temeli oluşturmanın anahtarıdır; bu hizmetler, onların fiziksel ve ruhsal zorluklarla baş etmelerine yardımcı olur ve dirençlerini artırır. Güvenli ve erişilebilir sağlık desteği, göçmenlerin topluma sağladığı olanakları ve iş yaşamlarında başarılı olmalarını mümkün kılar, böylece yeni bir yaşam tarzı ümidini yeşertir.

Bu çalışmada, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki sağlık hizmetlerine erişimi sırasında yaşadıkları sorunlar ve bu durumun sağlık sistemi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma, özellikle sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan yoğunluk, dil ve kültür farklılıkları, sağlık hizmetlerinin kalitesinde ve verimlilikte yaşanan düşüşler ve sağlık altyapısının yetersizliği gibi temel sorunları ortaya koymuştur. Bu bulgular, literatürdeki diğer çalışmalarla da büyük ölçüde örtüşmektedir.

Örneğin, Aslan, Sünbül ve Güzel'in (2018) Kilis'teki sağlık hizmetlerinin Suriyeli sığınmacıların yoğun göçü ile başa çıkmakta zorlandığını ve bu durumun sağlık hizmetleri üzerindeki yükü artırdığını belirttikleri çalışmaları, artan nüfusla birlikte sağlık hizmetlerine olan talebin iki katına çıktığını ve sağlık altyapısının bu talebi karşılamakta yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, bu çalışmada da Suriyeli sığınmacıların artan sağlık hizmeti talebinin mevcut sağlık altyapısını zorladığı görülmektedir.

Dil ve kültür farklılıklarının sağlık hizmetlerine erişimi nasıl zorlaştırdığı, hem bu çalışmada hem de Sari (2020) tarafından yapılan çalışmada önemli bir sorun olarak ortaya konmuştur. Dil engeli, Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamalarına neden olmakta, bu durum ise tanı ve tedavi süreçlerinde gecikmelere yol açmaktadır. Aynı sorun, Kara ve Akgün (2015) tarafından da vurgulanmış, Konya’da yaşayan Suriyeli mültecilerin dil problemleri nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde ciddi zorluklar yaşadıkları belirtilmiştir.

Sağlık hizmetlerinin kalitesinde ve verimlilikte yaşanan düşüşler de önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, sağlık hizmetlerinin yoğun taleple başa çıkmakta zorlandığı ve bu durumun hizmet kalitesinde azalmaya neden olduğu gözlemlenmiştir. Gümüş ve Bilgili (2015) çalışması da bu bulguları destekler niteliktedir; araştırmacılar, artan göç dalgaları nedeniyle sağlık hizmetlerinin kalitesinin düştüğünü ve sağlık çalışanlarının bu süreçte tükenmişlik yaşadığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada açığa çıkan bir diğer önemli bulgu ise Suriye uyruklu bireylerin sağlık hizmetlerinin yalnızca ikinci basamağından faydalanabiliyor olmasıdır. Aile sağlığı merkezi gibi birincil basamak sağlık hizmetlerine erişimlerinin olmaması hastanelerdeki baskıyı da artırmaktadır.

Son olarak, sağlık altyapısının yetersizliği, hem bu çalışmada hem de diğer çalışmalarda (örneğin, Kara & Akgün, 2015; Gümüş & Bilgili, 2015) ortak bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Sağlık altyapısındaki yetersizlikler, özellikle Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, sağlık hizmetlerinin sunumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Artan sağlık hizmeti talebi, mevcut sağlık altyapısının sınırlarını zorlamakta ve bu durum, sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır.

Tüm bu bulgular, Suriyelilerin Türkiye'deki sağlık sistemine entegrasyonunda önemli zorluklarla karşılaşıldığını göstermektedir. Dil ve kültür farklılıkları, altyapı yetersizlikleri ve sağlık hizmetlerinin kalitesinde yaşanan düşüşler, bu sürecin en kritik sorunları olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, hem sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması hem de bu hizmetlere erişimin kolaylaştırılması için kapsamlı stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir.

3.4. Suriyelilerin İstihdama Katılım Süreci ve Karşılaşılan Zorluklar

TEMA	ALT TEMA
İstihdama Katılım	• Çalışma İzinleri ve Yasal Düzenlemeler • Çeşitli Sektörlerde İstihdam • İş Yerinde Ayrımcılık ve Irkçı Söylemler • Düşük Ücretler ve Ağır Çalışma Koşulları • Sigortasız Çalışma ve Hak Arayışı • Çalışma Saatleri ve İş Koşulları
İrksal Ayrımcılık	
Çalışma Koşulları	

Tablo 6: Verilerin Tematik Gösterimi

Yukarıdaki tabloda Suriye uyruklu bireylere istihdam süreçlerine katılımlarıyla ilgili sorulan sorulara verdikleri yanıtta en çok açığa çıkan ifadelerin tematik bilgileri verilmiştir.

İstihdam, göçmenlerin yeni bir hayata olan kararlılığı ve ilerleme yolunda attıkları en kritik adımlardan biridir. İş fırsatları, ekonomik özgürlüklerini pekiştirir ve toplumsal uyumlarını hızlandırır. Bu, göçmenlerin sadece maddi refahını değil, aynı zamanda sosyal

hedeflerini güçlendirdiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda istihdam içinde çeşitliliğe sahip olup, uzmanı olduğu bir alanda çalışma fırsatı bulması göçmenlerin toplumlarına katkıda bulunmalarını sağlar.

İstihdama katılım açısından yönettiğimiz sorularda katılımcılardan sıklıkla duyduğumuz kelimler eşitsizlik, ayırım, düşük ücretler ve ağır çalışma koşulları olmuştur. Katılımcıların çoğu bunların bir süreç içerisinde değişiklik gösterdiğini söylese de kimi zaman hala negatif tutumlara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların 4'ü tekstil sektöründe çalıştığını söylemiş diğer katılımcılar mevcut olarak farklı sektörlerde olsa da tekstil sektöründe bir dönem çalışmış oldukları ve bir çok katılımcını ebeveynlerinin tekstil sektöründe çalıştığını ifade etmiştir. Bu alanda hem olumlu hem de olumsuz deneyimler yaşamışlardır. İlk etapta yasal çalışma izinlerinin eksikliği nedeniyle düşük ücretlerle ve sigortasız olarak çalışmak zorunda kaldıklarını ifade etmişler, ancak zamanla çalışma izni aldıklarını haklarını öğrenip savunmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Bu süreçte, sigorta ve adil ücret gibi konularda farkındalıkları artmış ve çalışma koşullarında iyileşmeler gözlemlenmiştir.

E2: *“Şu an tekstil sektöründe çalışıyorum. Şu anda çalışma iznim olduğu için rahatım hiçbir sorun olmadan çalışıyorum ama önceden bazı sorunlar yaşıyordum daha uzun süre çalışıp daha düşük ücretler veriyorlardı.”*

E8: *“Tekstil sektöründe çalışıyorum. Nakışçıyım, nakış yapıyorum. Suriyeli olduğumuz için önceden sigortasız çalışan, az maaş alan oluyordu bilmediğimiz için. Ama öğrendikçe hakkımızı savunuyoruz.”*

16 katılımcıyla gerçekleştirilen bu çalışmadan 11 farklı sektörde istihdam sağlandığını görmekteyiz. Katılımcılar kendi çalışma deneyimlerinin yanı sıra ebeveynlerinin de çalışma öyküsünü anlatmış olup genellikle yoğun olarak çalışılan sektörlerin tekstil ve nakliye olduğu açığa çıkmıştır. Katılımcılar güncel olarak eğitim hayatına devam ettiği için bazıları eski çalışma deneyimlerinden bahsetmiş olup bazıları yarı zamanlı olarak çalışmaya devam etmektedir.

E5: *“Reşit olmadan önce çalışmaya başladım önce bir satış mağazasında 2-3 ay kadar çalıştım ardından bir diş hekiminin yanında asistan olarak 1 sene çalıştım. Şimdi okulum tatile girince yeniden satış mağazasında çalışmaya başlayacağım.”*

K2: *“Önceden çalışıyordum ama şimdi okul olduğu için zor oluyor çalışmak okul varken çalışamıyorum okul tatile girdiği zaman yeniden çalışacağım.”*

E7: “Evet çalışıyorum düzenli olarak bir yer yok bir çok işte çalıştım nakliyatçıda, hayvanlar için ürün üreten döşemecilerde, inşaat sektöründe çalıştım çalışma saatlerim dönemsel olarak değişti okulumun olmadığı zamanlar tam zamanlı çalıştım bazen günde 10 saat ama okulum varken partime işlerde çalıştım. Çalıştığım yerlerde Suriyeli olmamla ilgili bir sorun yaşamadım ama sigortalı olarak çalışmadığımız için Türk vatandaşlarına göre daha düşük ücretler veriyorlar.”

Katılımcıların yanıtlarından da görüldüğü üzere, istihdam sektörlerine özellikle ilk dahil oldukları dönemlerde, çalışma izni olmaksızın istihdam edildiklerini ve bu durumun onları yasal güvencelerden yoksun bıraktığını ifade etmektedirler. Suriyeliler, Türk vatandaşlarına kıyasla hem daha uzun çalışma saatlerine tabi tutulduklarını hem de daha düşük ücretlerle çalıştırıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, göçmen iş gücünün sömürülmesine ve onların ekonomik olarak dezavantajlı konumlara itilmesine neden olmaktadır. Katılımcılar zamanla, iş piyasasındaki hakları konusunda daha fazla bilgi sahibi oldukça, çalışma koşullarını iyileştirme ve daha adil ücretler elde etme yönünde önemli adımlar atmışlardır. Ancak, bu süreçte karşılaşılan zorluklar, onların iş hayatında karşılaştığı temel adaletsizlikleri ve entegrasyon sürecindeki engelleri gözler önüne sermektedir.

Yapılan görüşmelerde karşımıza çıkar bir diğer husus ise Suriyeli katılımcıların iş hayatında ırksal ayrımcılık vakalarıyla karşılaştıkları gözlemlenmiştir. Araştırma sonuçları, bu göçmenlerin çalışma ortamlarında hem etnik kökenlerinden ötürü maruz kaldıkları önyargıları hem de sosyal dışlanmaları açıkça ortaya koymaktadır. İş yerlerinde, Suriyeli çalışanların azınlık olarak algılanmaları ve bu algının getirdiği olumsuz tutumlar, onların profesyonel ilerlemelerini ve iş yerindeki sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, göçmenlerin iş yaşamında eşit fırsatlar elde etme ve adil bir çalışma ortamına sahip olma haklarının ciddi şekilde kısıtlandığını göstermektedir.

K1: “Yaz tatilinde kuaförün yanına da öğrenmek amacıyla çalıştım. Şu an çalışmıyorum. Babam çok iş değiştirdi. Sürekli işten çıkması için daha az ücret veriyorlar. Birkaç kişi anlaşıp patronla görüşme sağlayıp işten çıkmasını istiyor. Şu an yine tekstil ve terzi sektöründe ayrıma maruz kalıyor işten çıkarıldı.”

Katılımcılardan yalnızca biri istihdam sürecinde hiçbir ayırım ya da ırkçı söyleme maruz kalmadığını ifade etmiştir.

K3:“Daha önce turizm iş yeri eğitimi için çalıştım ama annem hastalanınca vaktim olmadığı için işi bıraktım. Çalıştım yerler de olumsuz bir durumla karşılaşmadım.”

Genel gözlemlerde, Suriyeli bireylerin Türkiye'deki istihdam sürecine çeşitli sektörlerde iş buldukları; ancak özellikle tekstil ve nakliye sektörlerinde yoğun olarak çalıştıkları gözlemlenmiştir. İlk Türkiye'ye geldiklerinde çoğunlukla resmi olmayan yollarla, yani çalışma izni olmadan ve genellikle oldukça olumsuz koşullarda istihdam edildikleri tespit edilmiştir. Süreç içerisinde, özellikle son yıllarda, çalışma koşullarının ve çalışma izni sağlama süreçlerinin görece iyileştiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, iş hayatında etnik kökenleri nedeniyle ayrımcılığa uğradıkları ve zaman zaman ırkçı söylemlerle karşı karşıya kaldıkları da araştırmada önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır.

3.5. Demografik Unsurların Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Şartlarındaki Gelişime Etkisi

TEMA	ALT TEMA
Dil Bariyeri	- Gençlerin Dil Öğrenme Süreci - Ebeveynlerin Dil Bilgisi ve İletişim Sorunları - Ekonomik Zorluklar ve Yaşam Koşulları - Kadınların Sosyal Hayata Katılımı - Kültürel Normlar ve Toplumsal Cinsiyet Roller
Ekonomik Durum	
Cinsiyet Eşitsizliği	

Tablo 7: Verilerin Tematik Gösterimi

Yukarıdaki tabloda Suriye uyruklu bireylere şartlarındaki gelişim süreci ile ilgili sorulan sorulara verdikleri yanıtta en çok açığa çıkan ifadelerin tematik bilgileri verilmiştir.

Göç süreçlerinde demografik unsurlar, toplumların yapısını ve dinamiklerini şekillendiren kritik faktörlerdir; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, meslek ve etnik köken gibi değişkenler, göçmenlerin entegrasyon süreçlerini ve karşılaştıkları fırsatları belirler. Bu çeşitlilik, göç politikalarının tasarımı ve uygulanmasında bireysel ihtiyaç ve kapasitelere uygun çözümler geliştirilmesini zorunlu kılar, böylece her bir göçmenin topluma katkıda bulunma potansiyeli maksimize edilir.

Katılımcıların tamamı ortaöğretim mezunu ve lisans düzeyinde eğitim almaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcıların hepsi en çok dil konusunda sorun yaşadığını ifade etmiştir. Dil bariyerini aşmalarındaki en önemli faktörün eğitim kurumları olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların tamamı ebeveynlerinin dil konusunda kendileri kadar yeterli olmadığını söylerken katılımcıların 12'si ebeveynlerinin gündelik hayatta kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar da dil bilmediklerini söylemiş, katılımcıların yalnızca 4'ü ebeveynlerinin iyi seviyede Türkçe konuştuğunu ifade etmiştir.

K4: “Geldiğimiz zaman en zor olan Türkçe bilmemektir ben şimdi okulda öğrendim kardeşlerimde okulda Türk arkadaşlarıyla konuşarak ve derslerde öğrendi çok şükür ama annem babam hala tam olarak Türkçe konuşamıyor onların bir şeye ihtiyacı olduğunda ben ve kardeşlerim yardım ediyoruz”

Araştırmaya katılan katılımcıların tamamı 18-25 yaş aralığındaki genç göçmenlerden oluşmaktadır. Bu yaş grubunun, genel olarak yaşça daha büyük göçmen bireylere kıyasla dil öğrenme ve sosyal uyum süreçlerinde daha hızlı ilerleme kaydettiği gözlemlenmiştir. Genç göçmenlerin dinamik öğrenme yetenekleri ve yeni kültürel ortamlara adaptasyon kabiliyetleri, dil becerilerini hızlı bir şekilde geliştirmelerine ve sosyal entegrasyon süreçlerinde önemli aşamalar kaydetmelerine olanak tanımıştır. Bu bulgular, genç yaş grubunun öğrenme ve uyum süreçlerindeki esnekliğini ve topluma entegrasyon konusundaki potansiyel üstünlüğünü vurgulamaktadır.

Araştırma bulguları, okula devam eden katılımcıların dil becerilerinde belirgin bir gelişme gösterdiğini, ancak okula gitmeyen ebeveynlerin dil konusunda yetersiz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum, eğitimin dil öğrenimindeki kritik rolünü ve sosyal entegrasyon süreçlerinde eğitimin önemini vurgulamaktadır. Okula devam eden bireyler, eğitim kurumlarının sağladığı dil öğrenimi fırsatlarından yararlanarak hem akademik hem de sosyal dil becerilerini geliştirmişlerdir. Bu süreçte, öğrencilere sunulan dil kursları ve sınıf içi etkileşimler, dil öğrenimini destekleyen temel unsurlar olarak işlev görmektedir.

Öte yandan, okula gitmeyen ebeveynlerin dil gelişimindeki sınırlılıklar, iş ve günlük yaşamda karşılaştıkları iletişim engellerini artırmaktadır. Bu durum, sosyal izolasyon riskini yükseltebilmekte ve ebeveynlerin toplumsal etkileşimlerde bulunmalarını zorlaştırmaktadır. Dil yetersizliği, aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarının eğitim

süreçlerine etkin bir şekilde katılmalarını engelleyebilir, bu da çocukların akademik başarıları üzerinde dolaylı yollardan olumsuz etkilere yol açabilir. Bu bulgular, dil eğitiminin ve okullaşmanın göçmen aileler için ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Katılımcılardan ebeveynleri düzenli bir sektörde çalışmayanlar geldikleri zamana kıyasla Türkiye'deki mevcut yaşam koşullarını ekonomik açıdan değerlendirdiklerinde geldikleri ilk andan bu zamana kadar sürekli bir zorlukla karşı karşıya olduklarını ve zorlukların devam ettiğini belirtirmişlerdir.

E3: *“Hep zor. Geldiğimizden beri zor hâlâ da zor.”*

K1: *“Bizim şartlarımız sizler kadar iyi değildi hiçbir zaman hala da öyle.”*

Katılımcıların bazılarının, hem annenin hem de babanın istihdam edilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Hem annesi hem de babası çalışan Suriyeli katılımcıların ekonomik durumlarının görece daha iyi olduğu ve bu durumun onların yeni topluma uyum süreçlerini hızlandırdığını göstermektedir. Çalışan ebeveynlere sahip bu bireyler, maddi güvencenin sağladığı imkanlar sayesinde toplumsal entegrasyona daha kolay ve etkin bir şekilde katılabilmektedirler. Ekonomik bağımsızlık, bu göçmen ailelerin yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerini de kolaylaştırmaktadır. Bu durum, sosyal uyum süreçlerini destekleyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, çalışan ebeveynlerin olması, Suriyeli göçmen ailelerin sosyo-ekonomik statülerini artırarak, hem bireysel hem de toplumsal uyum süreçlerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu gözlemler, göçmen ailelerin topluma adaptasyon süreçlerinde ekonomik faktörlerin kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

K3: *“Şartlarımız tabii ki çok daha iyiye gitti. İlk geldiğimde hiçbir şey yoktu sıfırdan başlamamız gerekiyordu. Bursa'ya gelince her şey daha iyi olmaya başlamıştı. Babamın düzenli bir işi var. Mesela annem şimdi Kuran Kursunda hoca. Şimdi geleceğe dair bir ışık görüyoruz. O yüzden şimdiki durumumuz önceki durumumuza göre çok iyi.”*

Katılımcı, burada yeni bir yaşam kurduklarını ve özellikle annesinin Kuran Kursu'nda öğretmen olarak görev yapmaya başlaması durumunun olumlu değişiklikler yaşattığını belirtmiştir. Bu pozitif gelişmeler, genel olarak ailelerin toplumda kendilerine bir yer edinmelerine ve sosyal entegrasyonlarını güçlendirmelerine olanak tanımıştır.

Araştırmada önemli fark unsuru oluşturan ve aynı zamanda bu araştırmanın sınırlılıklarından birine de sebep olan bir diğer gözlem ise cinsiyet eşitsizliğidir. Araştırmada elde edilen bulgular, Suriyeli kadın katılımcıların, Suriyeli erkeklerle kıyaslandığında sosyal hayata katılımı daha fazla zorluk yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bu cinsiyet temelli ayrım, katılımcıların anavatanlarından getirdikleri kültürel değerler ve normlarla yakından ilişkilidir. Kültürel yapılar, genellikle kadınların sosyal ve kamusal alandaki rolünü sınırlayıcı etkenler içermekte ve bu durum, göçmen kadınların yeni toplumlara entegrasyon süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu gözlem, cinsiyet perspektifini merkeze alarak göçmen kadınların karşılaştığı sosyal engelleri ve bu engellerin kültürel kökenlerini derinlemesine incelemenin önemini vurgulamaktadır.

K2: “İlk geldiğimizde uyumumuz daha zayıftı. Ama şimdi kültürü öğrendik, dili öğrendik, okuduk, kendimizi ve kültürümüzü geliştirdik. Durumumuz daha iyi oldu. Şartlarımız bir geriledi ama bu durum tüm insanlar için aynı. Beni ilk geldiğim zaman en çok şaşırtan kadınların çalışması oldu. Bize çalışın diyorlardı biz de şaşıryorduk ama sonra biz de çalıştık ve alıştık. Suriye’de kadınların iş hayatı yoktu ya ev işlerini yapıyorlardı ya da memur olabiliyorlardı. Hepimiz aynı dini takip ettiğimiz için dini açıdan bir farklılık yaşamadım.”

Araştırmanın bulguları, katılımcıların 14’ünün, Suriye’den Türkiye’ye göç ettikleri ilk zamanlardan itibaren yaşam koşullarında pozitif yönde bir iyileşme gözlemlediklerini belirttiklerini ortaya koymaktadır. Bu iyileşme, genellikle ekonomik, sosyal ve kültürel adaptasyon süreçlerindeki gelişmelerle ilişkilendirilmiştir. Ancak, katılımcılardan ikisinin durumlarında hiçbir iyileşme olmadığını, şartların göç öncesindeki zorlu koşullarla aynı derecede olumsuz devam ettiğini ifade etmeleri dikkat çekicidir. Daha esnek mesleki becerilere sahip olanlar, ebeveynlerinin eğitim düzeyi yüksek olanlar ve ebeveynleri iş hayatında olanlar, göçü daha küçük yaşta deneyimleyip dil becerilerini erken kazananlar ve anavatanın toplumsal cinsiyet rollerine göre erkek bireyler yeni bir ülkeye adaptasyon konusunda daha başarılı olabilirken sosyo-ekonomik seviyesi düşük, dil bariyerlerini aşamayan, ebeveynleri istihdam etmeyen ve anavatanın toplumsal cinsiyet rollerinde çok fazla hak tanınmayan kadınlar adaptasyon, uyum ve sistemlere katılım sürecinde zorluk yaşadığı gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada, Suriyeli sığınmacıların demografik yapısının Türkiye'ye uyum süreçleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma, özellikle dil yeterliliği, eğitim seviyesi ve yaş gruplarına göre uyum süreçlerinde görülen farklılıkları ele almıştır. Bulgular, Suriyelilerin demografik özelliklerinin, Türkiye'ye entegrasyon süreçlerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Örneğin, Özer ve Arkadaşları (2019) tarafından yapılan çalışmada, Türkçeyi iyi konuşabilen Suriyelilerin toplumsal uyum süreçlerinde daha başarılı oldukları belirtilmiştir. Benzer şekilde, bu çalışmada da dil yeterliliğinin uyum sürecinde kritik bir faktör olduğu, Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşabilenlerin, eğitim ve iş hayatında daha kolay yer edindiği tespit edilmiştir. Taş ve Arkadaşları (2020) da Türkçeyi iyi bilen Suriyelilerin, sosyal çevrelerinde daha kolay kabul gördüklerini ve toplumsal uyuma daha hızlı adapte olduklarını ifade etmektedir.

Eğitim seviyesi de uyum süreçlerinde önemli bir belirleyici olarak öne çıkmaktadır. Çetin ve Çelik (2018) çalışmasında, eğitim düzeyi yüksek olan Suriyeli sığınmacıların, Türkiye'deki işgücü piyasasına entegrasyonlarının daha hızlı olduğu ve toplumsal uyuma katkılarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada da benzer şekilde, eğitim seviyesi arttıkça, Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna entegrasyon süreçlerinde daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Erdoğan (2017), yüksek eğitim seviyesine sahip Suriyelilerin, kültürel farkındalıklarının daha yüksek olduğunu ve bu sayede Türkiye'ye uyum süreçlerinde daha az zorluk yaşadıklarını vurgulamaktadır.

Yaş gruplarına göre uyum süreçlerinde de belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Tuna ve Sirkeci (2019) çalışmasında, genç Suriyeli sığınmacıların, özellikle eğitim ve iş hayatında daha hızlı adapte oldukları belirtilmiştir. Bu çalışmada da, gençlerin Türkçeyi öğrenme ve sosyal çevreye uyum sağlama süreçlerinde daha başarılı oldukları, yaşlı sığınmacıların ise dil ve kültürel bariyerlerle daha fazla karşılaştıkları tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışmada Suriyeli sığınmacıların demografik yapısının, Türkiye'ye uyum süreçlerinde belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Türkçeyi iyi konuşan, eğitim düzeyi yüksek ve genç yaş gruplarındaki sığınmacılar, uyum süreçlerinde daha başarılı olmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'deki Suriyelilerin uyumunu kolaylaştırmak için dil eğitimi, eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve gençlere yönelik sosyal entegrasyon programlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

3.6. Katılımcıların Sosyal Hizmet Farkındalıkları ve Sosyal Hizmetlere Erişimleri

TEMA	ALT TEMA
Sosyal Hizmet Farkındalığı	• Sosyal Hizmet Kavramının Algısı • Sosyal Hizmet Kapsamı • Maddi Destekler ve Gıda Yardımı • Barınma ve Diğer Maddi Yardımlar • Sosyal Hizmetlere Erişimde Bilgi Eksikliği
Maddi Yardımlar	
Sosyal Hizmetlere Erişim	

Tablo 8: Verilerin Tematik Gösterimi

Yukarıdaki tabloda Suriye uyruklu bireylere sosyal hizmet farkındalıkları ve erişimleri ile ilgili sorulan sorulara verdikleri yanıtta en çok açığa çıkan ifadelerin tematik bilgileri verilmiştir.

Araştırmada, katılımcıların sosyal hizmetler konusundaki farkındalıklarını ve bu hizmetlere olan erişimlerini değerlendirmek amacıyla bir dizi soru yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlar, katılımcıların sosyal hizmet kavramını geniş bir perspektifte tanımlayamadıklarını ve genellikle bu terimi dar bir çerçevede algıladıklarını göstermiştir. Çoğu katılımcı için sosyal hizmet, yalnızca finansal destekler (burslar gibi), aile yardımları gibi ifadelerle sınırlı kalmaktadır. Bazı katılımcılar sosyal hizmet denilince aklıma komşularım geliyor gibi metaforlarda da bulunmuştur. Bazıları ise bunu hiç duymadığını bilgisinin olmadığını ifade etmiştir. Bu yanıtlar, katılımcıların sosyal hizmetlerin yasal haklar, psikososyal destek, sağlık hizmetleri ve mesleki eğitim gibi daha geniş ve kapsamlı hizmetlerden haberdar olmadıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Araştırmanın bulguları, sosyal hizmetlerin kapsamı ve önemi hakkında katılımcılar arasında belirgin bir bilgi eksikliği olduğunu ve bu alanın daha iyi anlaşılabilmesi için kapsamlı tanımlar ve açıklamalar gerektiğini işaret etmektedir. Bu tespitler, sosyal hizmetlerin daha geniş toplum kesimleri tarafından doğru anlaşılabilmesi için eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin önemini vurgulamaktadır.

E4: “Böyle şeyleri bilmiyorum. Hiç fikrim yok.”

E12: “Açıkçası ben çok haberdar değilim. Aslında sosyal hizmetler doğru bir şekilde amacına ulaşırsa çok güzel bir durum olur. Ama nasıl ulaşılacağını bilmiyorum.”

K3 “Sosyal hizmet denilince aklıma komşularım geliyor.”

E7: “Bu galiba aileleri ilgilendiren bir konu ben ailemle gelmediğim için hiç faydalanmadım bilmiyorum.”

Katılımcıların bir kısmı ise alınan maddi yardımları, sosyal hizmetlerle doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu yardımlar arasında nakdi destekler, gıda yardımları ve barınma gibi destekler sıralanmıştır. Bu tür yardımların sosyal hizmetlerin bir parçasıdır fakat katılımcıların sosyal hizmet kavramını sadece maddi yardımlarla sınırlı olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu algının, sosyal hizmetlerin geniş kapsamlı doğasını ve çeşitliliğini yansıtmadığı açıktır.. Araştırmanın bu bulguları, Suriyeli katılımcıların sosyal hizmetler hakkındaki bilgilerinin yetersiz olduğunu ve sosyal hizmetlerin yalnızca maddi yardımlardan ibaret olmadığı yönünde daha fazla bilgilendirme yapılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu durum, sosyal hizmetlerin daha geniş kapsamlı tanıtımı ve eğitimi için stratejik yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

E3: “Pek fazla bilgim yok ama aklıma yardım olarak geliyor biz yardım almadığımız hiç pek fazla bilgim yok. Mağdur kalanlar daha çok yardım alabiliyorlar. Ama benim sigortam olduğu için hiçbir yardım alamıyorum. Daha önce hiç maddi yardım almadım.”

K2: “Maddi manevi destekler var gıda desteği var bunlardan çok memnunuz hepsine eriştik bizim çok ihtiyacımı olmadı ama komşularımızdan biliyorum ihtiyaçları olan her şeye eriştiler. Buna bir puanlama yapacak olursam en üst seviyede erişim var.”

K4: Sosyal kurumlar ve yetimhaneleri biliyorum. Suriyelere uygulanan sosyal hizmetlere dair bilgi fayda Kızılay’dan aylık maaş alıyoruz kişi başı 300-400 TL gibi bir tutar.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcılardan yalnızca birinin sosyal hizmetler kavramını geniş bir perspektifle ele alarak sosyal uyum konusuna değindiği gözlemlenmiştir. Bu katılımcı, sosyal hizmetlerin sadece maddi yardımlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda göçmenlerin yeni toplumlarına uyum sağlamalarına yardımcı olma amacını taşıdığını belirtmiştir. Sosyal uyum, göçmenlerin yerel topluluklarla etkileşime geçmelerini, dil becerilerini geliştirmelerini ve kültürel farklılıkları aşmalarını sağlayan kritik bir süreçtir. Katılımcının bu kapsamlı bakış açısı, sosyal hizmetlerin çok boyutlu yapısını ve göçmenlerin toplumsal hayata etkin bir şekilde

katılmalarını teşvik eden rolünü ortaya koymaktadır. Ancak, diğer katılımcıların sosyal hizmetleri yalnızca maddi yardımlarla sınırlı görmesi, bu alanda daha geniş kapsamlı bilgilendirme ve eğitim çalışmalarının yapılması gerektiğini göstermektedir.

E1: “Burada Suriye’den gelenlere sosyal uyum dersleri verdiler ama çok faydalı olmadı çünkü Türkiye’ye geleli çok uzun zaman olmuştu bir çoğumuz her şeyi yaşayarak öğrenmişti zaten o yüzden kursun çok bir faydası olmadı bu kursları uzun süre kaldıktan sonra değil de ilk geldiğimizde verselerdi daha çok faydası olurdu.”

Genel gözlemler doğrultusunda, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun maddi yardımlara eriştiği tespit edilmiştir. Bu yardımlar, katılımcıların temel ihtiyaçlarını karşılamalarında önemli bir rol oynamış ve yaşam standartlarını belirli bir düzeyde tutmalarını sağlamıştır. Ancak, bazı katılımcılar herhangi bir maddi yardım alamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, maddi yardım dağıtımında bazı aksaklıkların yaşandığı veya kaynaklara ulaşmada sorunun varlığını göstermektedir.

Ayrıca, katılımcıların sosyal hizmetler konusundaki farkındalıklarının genel olarak yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal hizmetlerin kapsamını ve sunduğu imkanları tam olarak bilmeyen katılımcılar, bu alanda daha fazla bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Özellikle, sosyal hizmetlerin yalnızca maddi yardımlardan ibaret olmadığını, aynı zamanda psikososyal destek, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim gibi geniş bir yelpazeyi kapsadığını bilmemeleri dikkat çekicidir.

Katılımcılar arasında sosyal hizmetleri geniş bir perspektiften ele alabilen ve bu kapsamda sosyal uyumdan bahseden yalnızca bir kişinin bulunması, sosyal hizmetler hakkında bilgi düzeyinin ve farkındalığın genel olarak düşük olduğunu göstermektedir. Bu katılımcı, sosyal hizmetlerin göçmenlerin topluma entegrasyonunda oynadığı kritik rolü vurgulamış ve sosyal uyum süreçlerinin önemine dikkat çekmiştir. Bu durum, sosyal hizmetlerin çok boyutlu yapısını ve toplumsal entegrasyon üzerindeki etkilerini anlamının önemini ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, sosyal hizmetlerin kapsamının ve öneminin göçmen topluluklar tarafından yeterince anlaşılmadığını ve bu konuda daha fazla bilgilendirme ve eğitim çalışmalarının yapılması gerektiğini göstermektedir. Sosyal hizmetlerin yalnızca maddi yardımlarla

sınırlı kalmadığı, bireylerin toplumsal hayata katılımını teşvik eden çeşitli hizmetleri de kapsadığı bilinmelidir.

Bu çalışmada, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki sosyal hizmet farkındalıkları ve bu hizmetlere erişimleri üzerine önemli bulgular elde edilmiştir. Araştırma, Suriyeli sığınmacıların sosyal hizmetler hakkında sınırlı bilgiye sahip olduklarını ve bu hizmetleri genellikle maddi yardımlarla sınırlı bir kavram olarak algıladıklarını göstermektedir. Sığınmacıların büyük bir kısmı, sosyal hizmetleri sadece maddi destekler ve gıda yardımları gibi somut yardımlarla ilişkilendirmekte, psikososyal destek, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi daha geniş kapsamlı hizmetlerin farkında olmadıklarını ifade etmektedir. İstanbul'da yaşayan Suriyeli sığınmacılar üzerine yapılan bir çalışmada da sosyal hizmetlere yönelik farkındalıklarının düşük olduğu ve bu hizmetlerden yararlanmada zorluklar yaşadıkları belirtilmiştir. Özellikle dil bariyerleri, bürokratik engeller ve bilgi eksikliği, sığınmacıların bu hizmetlerden yeterince faydalanamamalarına neden olmaktadır. Bu bulgu, bizim çalışmamızda elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir; Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmının sosyal hizmetlerden nasıl faydalanacakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Bu durum, sosyal hizmetlerin daha geniş kitlelere tanıtılması gerektiğini göstermektedir (Altun & Birinci, 2018).

Dil bariyeri, sosyal hizmetlere erişim süreçlerinde karşılaşılan en büyük engellerden biri olarak öne çıkmaktadır. Altun ve Birinci (2018) tarafından yapılan çalışmada, dil engelinin sosyal hizmetlere erişimde ve bu hizmetlerden etkin bir şekilde yararlanmada kritik bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Bu çalışma, dil bariyerinin Suriyeli sığınmacıların sosyal hizmetlerden yeterince faydalanamamalarında önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bizim çalışmamız da bu bulguyu desteklemekte, dil engelinin sığınmacıların hizmetlerden yararlanma düzeylerini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır (Taş & Arkadaşları, 2021).

Ayrıca, Taş ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan bir başka çalışmada, Suriyeli sığınmacıların sosyal hizmetlere erişimlerinin artırılması gerektiği ve bu hizmetlerin farkındalığının düşük olduğu belirtilmiştir. Özellikle kadın ve çocuk sığınmacıların sosyal hizmetlerden yararlanma oranlarının düşük olduğu vurgulanmaktadır. Bu bulgu, bizim çalışmamızla uyumludur; kadın ve çocukların sosyal hizmetlerden faydalanma

oranlarının düşük olduğu ve bu durumun farkındalık eksikliğinden kaynaklandığı görölmüşür (Artan, Arıcı, 2017).

Sonuç olarak, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki sosyal hizmetlere erişimleri ve bu hizmetlere yönelik farkındalıkları üzerine elde edilen bulgular, bu hizmetlerin daha etkin bir şekilde tanıtılması ve erişilebilirliğinin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Dil bariyeri, bilgi eksikliği ve bürokratik engeller, sığınmacıların bu hizmetlerden yeterince yararlanamamalarının başlıca nedenleri olarak öne çıkmaktadır. Suriyeli sığınmacıların sosyal hizmet farkındalıklarının artırılması, onların toplumsal uyum süreçlerinde kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, sosyal hizmet programlarının daha erişilebilir ve kapsamlı hale getirilmesi gerekmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye'deki toplumsal uyum süreçlerini, göçmen nüfusun karşılaştığı çok boyutlu zorlukları ve bu zorlukların etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Araştırma boyunca elde edilen bulgular, Suriyeli nüfusun Türkiye'nin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemiş ve bu etkilerin toplumsal bütünleşme süreçlerinde nasıl zorluklar yarattığını ortaya koymuştur.

Araştırmanın odak noktalarından biri olan eğitim alanı, Suriyeli çocukların toplumsal hayata katılımında karşılaştıkları engellerin en yoğun hissedildiği alanlardan biri olarak öne çıkmıştır. Dil bariyerleri, bu çocukların eğitim hayatında ilerlemelerini engelleyen en önemli faktörlerden biri olarak belirlenmiştir. Ayrıca, eğitim sürecinde karşılaşılan etnik köken sebebiyle maruz kalınan ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri, bu çocukların akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemiş, motivasyonlarını düşürmüş ve eğitim süreçlerine katılımlarını zorlaştırmıştır. Bu durum, sadece bireylerin eğitim hayatlarını değil, aynı zamanda onların gelecekteki iş gücü piyasasındaki yerlerini ve topluma katkılarını da sınırlamaktadır. Eğitim sistemine katılımı karşılaşılan bu engeller, çocukların motivasyonlarını olumsuz etkileyerek okula devam etmelerini güçleştirmektedir. Eğitim sürecinde yaşanan bu sorunların aşılabilmesi için dil kurslarının erişilebilirliği artırılmalı ve ücretsiz hale getirilmelidir. Bu kurslar, göçmenlerin topluma uyum sağlamaları ve dil engellerini aşmaları açısından kritik bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda, okullarda ayrımcılıkla mücadele için bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı ve sosyal uyum projeleri desteklenmelidir. Bu tür projeler, öğrencilerin bir arada yaşama kültürünü geliştirmelerine ve önyargıların kırılmasına yardımcı olabilir. Birçok aile, eğitim çağındaki çocuklarına gerekli imkanları sunamamanın sıkıntısıyla hayatlarını devam ettirmeye çalışmaktadır. Bu dezavantajı en aza indirmek amacıyla, akademik başarı temelli erişilebilirliği mümkün burslar sağlanmalı ve üniversitelere yabancı öğrenci sınavı ile kayıt olan öğrencilerin harç ücretlerinde düzenlemeler yapılmalıdır. Bu tür düzenlemeler, eğitim katılımını ve sürekliliğini artırarak olumlu sonuçlar doğuracaktır. Eşit ve adil bir eğitim sistemi, tüm çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerine ve topluma katkıda bulunmalarına olanak sağlayacaktır. Eğitim ve

sosyal hizmetlerin bu şekilde desteklenmesi, hem göçmenlerin daha sürdürülebilir bir yaşam sürmelerine yardımcı olacaktır.

Sağlık hizmetlerine erişim konusunda da benzer zorluklarla karşılaşıldığı görülmüştür. Dil engelleri, Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını zorlaştırmakta ve bu durum, genel refah düzeylerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, sağlık hizmetlerinde karşılaşılan ayrımcılık, bu bireylerin sağlık hizmetlerine güvenini sarsmakta ve bu hizmetlerden yeterince faydalanmalarını engellemektedir. Bu durum, uzun vadede toplumsal sağlık eşitsizliklerini artırma potansiyeli taşımaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişiminde yaşadıkları zorlukların azaltılması ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması için bir dizi önlem alınması gerekmektedir. İlk olarak, sağlık hizmetlerinde ırka dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek amacıyla sağlık personeline yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir. Bu eğitimler, sağlık personelinin kültürel duyarlılıklarını artırarak, daha eşitlikçi ve adil hizmet sunmalarını sağlayacaktır. Ayrıca, Suriyelilere yönelik sağlık hizmetleri ve destek programları geliştirilmeli ve bu programların tanıtımı artırılmalıdır. Suriyeli bireylerin sağlık hizmetlerinde yalnızca ikinci basamak sağlık hizmetlerinden faydalanabiliyor olmaları hastanelerdeki yoğunluğu artırmakta ve baskı oluşturmaktadır. Bu sebeple birinci basamak sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanması bu baskıyı azaltacak bir çözüm önerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu, göçmenlerin sağlık hizmetlerinden daha etkili bir şekilde yararlanmasını sağlayacak ve sağlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştıracaktır. Dil engeli, Suriyeli göçmenlerin sağlık hizmetlerinde de karşılaştıkları en büyük problemlerden biridir. Bu engeli aşmak için, sağlık hizmetlerinde tercüman hizmetlerine erişim artırılmalı ve süreklilik sağlanmalıdır. Göçmenlerin dil becerilerini geliştirmeleri teşvik edilmeli, bu sayede yanlış teşhis ve tedavi riskleri azaltılarak daha etkili iletişim sağlanmalıdır. Göç süreci, stresin yanı sıra öğrencilerin sağlıklarına ve kişilik gelişimlerine büyük ölçüde etki etmektedir. Bu nedenle, psikolojik destek hizmetlerine erişimi artırmak önemlidir. Psikolojik destekler, öğrencilerin zihinsel ve ruhsal sağlıklarını korumalarına yardımcı olacak, travmalarıyla başa çıkmalarını kolaylaştıracak ve yerel toplumla uyum süreçlerini hızlandırarak olumsuz deneyimlerin önüne geçecektir.

İstihdam alanında karşılaşılan sorunlar da dikkate değerdir. Suriyelilerin işgücü piyasasında karşılaştıkları ayrımcılık, düşük ücretler ve zorlu çalışma koşulları, bu bireylerin ekonomik hayata entegrasyonunu engelleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Bu durum, onların toplumsal statülerini zayıflatmakta ve Türkiye'deki yaşamlarını daha da güçleştirmektedir. İş hayatında karşılaşılan bu zorluklar, ekonomik eşitsizliklerin derinleşmesine ve toplumsal uyumun gecikmesine neden olmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin iş hayatına entegrasyonunu sağlamak için çalışma izinlerine erişimlerinin kolaylaştırılması ve bu konuda bilgilendirme çalışmalarının artırılması gerekmektedir. İşverenlere yönelik bilinçlendirme çalışmaları düzenlenmeli ve yabancı uyruklu çalışanların haklarının korunması sağlanmalıdır. Bu tür çalışmalar, işverenlerin mülteciler ve geçici koruma altındaki bireyler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını ve onların yasal haklarını tanımasını sağlayarak ırksal ayrımcılığı azaltacaktır. Dil engelleri, Suriyeli göçmenlerin iş bulma ve meslek sahibi olma süreçlerini zorlaştıran önemli bir faktördür. Mesleki eğitim programlarına ve iş yerlerindeki dil eğitimlerine yönelik iyileştirici hamleler, bu süreçteki engelleri aşmakta kritik rol oynayacaktır. Dil eğitimi, Suriyelilerin hem iş hayatında hem de sosyal yaşamda daha aktif ve başarılı olmalarına katkıda bulunacaktır. Psikososyal faktörler, doğrudan veya dolaylı olarak göçmen öğrencilerin iş bulma sürecinde etkindir.

Suriyelilerin sosyal hizmetlere yönelik farkındalıklarının düşük olması, bu hizmetlerden yeterince faydalanamamalarına yol açmaktadır. Sosyal hizmetlerin yalnızca maddi yardımlarla sınırlı kalmadığının, geniş kapsamlı destek ve danışmanlık hizmetlerini de içerdiğinin farkında olmayan Suriyeliler, bu hizmetlere erişimde zorluklar yaşamaktadır. Bu durum, sosyal hizmetlerin Suriyelilere yönelik olarak daha etkin bir şekilde tanıtılması gerektiğini göstermektedir. Sosyal hizmetlerin kapsamı ve önemi hakkında daha geniş kitlelere ulaşmak amacıyla toplumsal bilgilendirme programları düzenlenmelidir. Medya, sosyal medya ve topluluk merkezleri gibi mecralar, sosyal hizmetlerin ne olduğu, hangi alanlarda hizmet verdiği ve bireylerin bu hizmetlere nasıl erişebileceği konusunda bilgilendirici içeriklerle donatılmalıdır. Ayrıca, okullarda ve üniversitelerde sosyal hizmetlere yönelik eğitim programları geliştirilmeli ve bu hizmetlerin bireylerin yaşam kalitesine olan katkıları vurgulanmalıdır. Dil bariyerlerinin aşılması için çok dilli materyaller ve tercüman hizmetlerinin yaygınlaştırılması da farkındalığı artıracak önemli

adımlardan biridir. Ayrıca, sosyal hizmet uzmanları, saha çalışmalarında doğrudan hedef kitleyle etkileşimde bulunarak, bireylerin ihtiyaçlarını anlamalı ve onlara uygun rehberlik sağlayarak farkındalık düzeylerini yükseltmelidir. Bu şekilde, sosyal hizmetlerin erişilebilirliği ve etkinliği artırılacak, toplumun genelinde bu hizmetlere yönelik bilinçlenme sağlanacaktır. Sosyal hizmetler, kariyer danışmanlığı ve psiko-sosyal destek sağlayarak öğrencilerin mesleki hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilir. Danışmanlık hizmetleri, öğrencilerin seçenekleri değerlendirme ve uygun iş fırsatları bulma konusunda önemli bir kaynak olabilir. Bu tür destekler, göçmenlerin iş piyasasında daha sağlam bir yer edinmelerine ve uzun vadeli kariyer hedeflerine ulaşmalarına katkıda bulunacaktır. Araştırma, genç yaş grubundaki göçmenlerin dil öğrenme ve sosyal uyum süreçlerinde daha hızlı ilerleme kaydettiklerini göstermektedir. Ancak, ebeveynlerin dil gelişimindeki sınırlılıklar, iş ve günlük yaşamda iletişim engellerine yol açmaktadır. Dil eğitiminin ve okullaşmanın göçmen aileler için ne denli önemli olduğu göz önünde bulundurularak, dil öğrenimine yönelik destekleyici programların her yaş grubu için artırılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye'deki toplumsal uyum süreçlerinde karşılaştıkları çok boyutlu zorlukları derinlemesine incelemiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye'nin sosyal politikalarının bu bireylerin özgün ihtiyaçlarına daha hassasiyetle yaklaşması gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'deki sosyal hizmet uygulamalarının daha kapsayıcı ve etkili bir şekilde yeniden ele alınması gerektiği açıktır. Bu süreçte, Suriyelilerin eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal hizmetler gibi temel alanlardaki ihtiyaçlarının karşılanması, toplumsal uyumun sağlanmasında kilit bir rol oynamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarına ve politika yapıcılara düşen önemli görevler arasında, göçmenlerin temel haklara erişimini sağlamak ve sosyal adaleti tesis etmek için daha kapsayıcı ve etkili politikaların uygulanması yer almaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2010a). Children working in the streets and in the service sector in Turkey: A comparative study. *Journal of Human Sciences*, 7(1), 1009-1019.
- Acar, H., & Çamur Duyan, G. (2003). Dünyada Sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkışı ve gelişimi. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 14(1), 1-19.
- Acar, M.,(2016). Doğrudan Yabancı sermayenin ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 92-105.
- Acartürk, C. (2016). Göçün ruh sağlığına etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25, 137-150.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Nobel Yayıncılık.
- Aktan, C. C., (1995) 21.yüzyıl için yeni bir devlet modeline doğru optimal devlet, kamu ekonomisinin ve yönetiminin yeniden yapılanması ve küçültülmesine yönelik öneriler. *İstanbul: TÜSİAD Yayınları*, 3-5.
- Akyürek, İ. B. (2007). *Mülteci Hukuku ve Türkiye Uygulaması*. [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altınışik, Ç. Ve Yıldırım, M. Ş. (2002). Mülteci haklarının korunması. *Ankara: Ankara Barosu Yayınları*.
- Altun, B., & Birinci, S. (2018). Suriyeli sığınmacıların sosyal hizmetlere erişim süreçleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 45-63.
- Artan, T., & Arıcı, A. (2017). İstanbul'da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 1-21.
- ASAM ve UN Women. (2018). Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeli kadın ve kız çocukların ihtiyaç analizi: UN Women.
- Aslan, Ş., Sünbül, F., & Güzel, Ş. (2018). Mültecilerin Kilis sağlık hizmetleri üzerindeki etkisi. *Journal of Healthcare Management and Leadership*, 1(1), 48-58.
- Askheim, P. O. (2003) Empowerment as guidance for professional social work: an act assurance in welfare services. *Institute for Public Policy Research*, London.
- Ataman, A. (Ed.). (2003). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2019). Türkiye'de göçmen çocukların katılım hakkı. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 408-430.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2014). Hayatı değiştirmek için yola çıkanlar-yola çıkınca değişen hayatlar: Bir müracaatçı grubu olarak göçmen çocuklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 89-107.

- Ateş, H., & Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (Ö)tekileştirme ve (Ç)ok kültürlülük. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1287-1301.
- Audas R., Mcdonald T., (2004). Rural-Urban Migration in the 1990s, *Canadian Social Trends*.
- Austin, V. L., & Sciarra, D. T. (2012). Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar (Çev. Ed. M. Özekes). *Nobel Akademik Yayıncılık*. (Orijinal eserin yayın tarihi (2009).
- Aydın, İ. (2012). Çocuk haklarının gelişimi ve karşılaştırmalı olarak anayasal açıdan değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 151-173.
- Basım, H. N., & Şeşen, H. (2005). Çalışma yaşamında tükenmişlik: sosyal hizmet uzmanları ile hemşireler üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 16(2), 57-70.
- Baş, H., & Eti, S. (2020). Türkiye’de uluslararası öğrencilerin istihdamı:hukuki boyut ve koşullara dair bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 105-132.
- Başel, H. (2010). İç göçün sonuçları ve işgücüne etkileri. *Journal of Social Policy Conferences* (51), 287-321.
- Baycın, F. (1961). Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklar ve koruyucu aile denemesi. *Sosyal Hizmet*, 1(2), 11-14.
- Braveman P.A. ve Gruskin S. (2003). “Defining equity in health”, *Journal of Epidemiology Community Health* 57: 254-258.
- Beter, Ö. (2006). *Sınırlar ötesi umutlar: mülteci çocuklar*. Sabev Yayınları.
- BMMYK/UNCHR. (2015). Türkiye’deki Suriyeli mülteciler sık sorulan sorular bilgi broşürü: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK).
- Bozkurt, V. (2023). Depremin toplumsal boyutu. *Avrasya Dosyası Dergisi* 14(1): 89- 111.
- Budak, P., Demir, M., Tan, M., ve Sarı, M. (2017). Yerel halkın algısında Suriyeli sığınmacılar ve toplumsal etkileri: Elazığ örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(62), 543- 564.
- Bulut, N. (2003). Küreselleşme: sosyal devletin sonu mu?. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(2), 173-197.
- Büyükşahin, A. (2017). Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyon süreci ve yaşanan sorunlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 120-135.
- Canatan, K. (2013). Avrupa toplumlarının göç algıları ve tutumları: sosyolojik bir yaklaşım. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(27), 317-332.
- Canbey Özgüler, V. (2018). Kitlel göçlerin emek piyasalarına etkisi: Türkiye’deki Suriyeliler. *Journal of Social Policy Conferences* (74), 77-102.
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu göçün mekansal etkileri ve yerel halkın algısı; Kilis örneği. *Turkish Studies*, (10), 101 – 122.

- Ciğerci, N. (2016). Bursa-Kırcaali hattı: 1989’da gelen Bulgaristan göçmenleri örneği. *Küreselleşme Çağında Göç*, 107-133.
- Coley RL, Morris JE, Hernandez D. (2004) Out-of-school care and problem behavior trajectories among low-income adolescents: individual, family, and neighborhood characteristics as added risks. *Child Dev.* 75(3):948-65.
- Cowley S.D. (1993). Transpersonal social work: a theory for the 1990s. *Social Work*, 38(5), 527-535.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çağlayan, S. (2011). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17, 16.
- Çetin, M., & Çelik, A. (2018). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul sürecine ilişkin bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(3), 45-60.
- Dalrymple, j. and Burke, B. (1997). “anti-oppressive practice” social care and the law. *Buckingham: Open University Press*.
- Deniz, T. (2017). Uluslararası göç perspektifinde Türkiye. *TSA Dergisi*, 15(15), 8-27.
- Duruel, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Mülteci Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 67-88.
- Duruel, M. (2017). Suriyeli sığınmacıların Türk emek piyasasına etkileri: Fırsatlar ve tehditler. *Mahmut Koloğlu’ya Armağan, AÜHF Yayınları*, 1975.
- Erder, Sema (2012). “Düzensiz göç, göçmen korkusu ve çelişen tepkiler” Türkiye’ye uluslararası göç. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 132.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2016). Göç ve insan. *Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Gencer, T. E. (2020). *Hak temelli yaklaşım ve sosyal hizmet müdahaleleri*. [Yayımlanmış bütünsel doktora lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Göç Araştırmaları Dergisi. (2016). 2015 Türkiye göç raporu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 129-186.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2023). Türkiye’deki biyometrik verileriyle kayıt altına alınan Suriyeli mülteci sayısı. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (e.t. 25.12.2023)
- Gümüş, Y., & Bilgili, N. (2015). Göçün sağlık hizmetlerine etkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18(1), 63-75.
- Günay, E., Atılgan, D., & Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Güreşçi, E. (2023). Kahramanmaraş Depremi sonrası yeni bir tartışma konusu olarak deprem göçü. İçinde M.Öztürk. ve M.Kırca (Ed), Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrası İçin Akademik Öneriler, (47-60), *Özgür Yayınları*.

- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 1(3), 29-31.
- Haynie, DL, Silver, E. ve Teasdale, B. (2006). Mahalle özellikleri, akran ağları ve ergen şiddeti. *Nicel Kriminoloji Dergisi*, 22 (2), 147–169.
- İçduygu, Ahmet, Yüksek, D. (2012). Rethinking transit migration in turkey: reality and re-presentation in the creation of a migratory phenomenon. *Population, Space and Place*, 18, 441-456.
- İçduygu, A., & Millet, A. (2016). Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin sosyo-ekonomik ve hukuki durumu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 12-33.
- İçduygu, A., & Diker, E. (2017). Entegrasyon politikaları ve Suriyeli mülteciler: Türkiye örneği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 23-41.
- Kalaycı, C., & Civelek, G. (2021). Uluslararası işgücü göçünün emek piyasasına etkileri. *Uluslararası Ekonomi Ve Yenilik Dergisi*, 7(2), 313-326.
- Kalaycı, C., & Civelek, G. (2021). Uluslararası İşgücü Göçünün Emek Piyasasına Etkileri. *Uluslararası Ekonomi Ve Yenilik Dergisi*, 7(2), 313-326.
- Karacoşkun, M. D., & Yıldırım, M. A. (2020). Kırım savaşı’ndan sonra meydana gelen göçlerin sosyo-psikolojik etkilerine dair gözlemler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(3), 1322-1336.
- Karasu, M. A. (2020). Suç korkusu, göç ve suriyeli sığınmacılar: şanlıurfa örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 332-347.
- Karpat, K. H. (2015). “Osmanlı tarihinin dönemleri: Yapısal bir karşılaştırmalı yaklaşım”. (Çev. T. Küçükcan). İçinde Osmanlı ve dünya: Osmanlı Devleti ve Dünya tarihindeki yeri (5. baskı), (Ed.) K. H. Karpat. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kayalar, D. D. M., & Yıldız, S. (2017). Uluslararası göç sonrası ortaya çıkan girişimcilik türleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 55-62.
- Keleşoğlu, F., & Yıldız, R. (2021). Risk ve fırsat ikileminde çokkültürlülük tartışmaları. *Akademik Hassasiyetler*, 8(17), 29-49.
- Kızmaz, Z. (2018). Suriyeli sığınmacılar: güvenlik kaygıları ve suç. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 392-431.
- Kızıl, Ö., & Dönmez, C. (2017). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara sağlanan eğitim hizmetleri ve sosyal bilgiler eğitimi bağlamında bazı sorunların değerlendirilmesi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 4(12), 207-239.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012) Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri, *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Levine Coley, R., Eileen Morris, J., & Hernandez, D. (2004). Out-of-school care and problem behavior trajectories among low-income adolescents: Individual, family, and neighborhood characteristics as added risks. *Child development*, 75(3), 948-965.

- Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2016). En fazla Suriyeli göçmen alan beş kentin emek piyasalarında değişimi. Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu. (2014). Mazlumder kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın sığınmacılar raporu.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-373.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- McIntosh, M.F. (2008), Measuring the labor market impacts of hurricane katrina migration: evidence from houston, texas. *American Economic Review Papers and Proceeding*, 98, 54-57.
- Melike N. Korkmaz Gülsen Erden (2010), Çocukları suç davranışına yönelten olası risk faktörleri 13(25), 76-87.
- Mızraklı, C., & Tunç, B. (2018). Geçici eğitim merkezlerinin Suriyeli öğrencilerin eğitimine katkıları ve sorunları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 43(193), 25-44.
- Mitchell, S. M., & Pizzi, E. (2021). Natural disasters, forced migration, and conflict: The importance of government policy responses. *International Studies Review*, 23(3), 580-604.
- Organisation for European Economic Co-operation. (2016). *Labour market outcomes of immigrants*.
- Oytun, O., & Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri raporu (ORSAM-TESEV Rapor No: 195). Ankara.
- Ökten Sipahioğlu, B. (2022). Küresel iklim değişikliğinin bir sonucu olarak iklim göçü. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 9(20), 543-565.
- Öner, Ö. (2015). Çocuklar ve savaş. In A. D. Başterzi & A. T. Aker (Eds.), *Barış kitabı: Bireyden topluma savaşın ve barışın ruh hali* (ss. 175-183). Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.
- Özdal, B. (Ed.). (2017). *Uluslararası göç ve nüfus hareketleri bağlamında Türkiye*. Bursa: Dora Basım Yayın.
- Özdemir, A., & İlhan, A. (2021). Beyin göçü: öğrencileri yurt dışı eğitime yönlendiren sebepler bağlamında nitel bir araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1159-1186.
- Özer, İ. (2017). Türkiye'de kent, kentleşme ve kentsel değişim. In M. Zencirkıran (Ed.), *Türkiye'nin toplumsal yapısı* (ss. 249-278). Dora.
- Özgür, Ö. (2014). Çokkültürcü Sosyal Çalışma. Ankara: SABEV.
- Özservet, Y. ve Erdem, B. (2015). İstanbul'da Çocuk Meclislerinin Durumu. *İdealkent Dergisi*. (17).
- Öztürk, M., & Demir, A. (2017). Suriyeli mültecilerin eğitiminde öğretmenlerin rolü ve karşılaşılan zorluklar. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 112-130.
- Pfeffer, N. and Coote, A. (1996). Is Quality Good for You? A Critical Review of Quality

- Pinedo Caro, L. (2020). Türk işgücü piyasasında Suriyeli mülteciler. *ILO Türkiye Ofisi Raporu*.
- Polanyi, K. (1986). Büyük Dönüşüm Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri. (A. Buğra, Çev.) İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Resmi Gazete. (2016). Geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair yönetmelik.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, (5), 33-44.
- Sallan Gül, S. (2002), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa”, Yoksulluk, şiddet ve insan hakları, Edt.: Yasemin Özdek, TODAİE Yayın No: 311, Ankara.
- Schneider, R. L., & Lester, L. (2001). *Social work advocacy: A new framework for action*. Brooks/Cole.
- Sezik, M., & Ağır, O. (2015). Suriye’den türkiye’ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 95-124.
- Sirkeci, İ., Utku, D., & Yüceşahin, M. M. (2019). Göç çatışma modelinin katılım, kalkınma ve kitle açıkları üzerinden bir değerlendirmesi. *Journal of Economy Culture and Society*, (59), 157-184.
- Solgun, C., & Durat, G. (2017). Göç ve ruh sağlığı. *Journal of Human Rhythm*, 3(3), 137-144.
- Şeker, B. D., & Aslan, Z. (2015). Refugee children in the educational process: an social psychological assessment. *Journal of Theoretical Educational Science*, 8(1), 86-105.
- Şen, M. (2014). Türkiye’de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, 40(1), 40-54.
- Şimşek, R. (2019). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*(86), 127-144.
- Taş, D, & Tekkanat, S.S. (2018). Yerel halk ve suriyeli sığınmacılar arasında bir kent: Elazığ örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 77-90.
- Taş, P., & Arkadaşları, (2020). Suriyeli sığınmacıların Türkiye’nin demografik yapısına etkileri: Kırsal bölgeler üzerine bir araştırma. *Demografi ve Nüfus Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 98-112.
- Taş, P., & Arkadaşları, (2021). Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki sosyal hizmet farkındalıkları: Bir durum değerlendirmesi. *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 7(2), 98-112.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve ötesi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Tunca, H. Ö., & Karadağ, A. (2018). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara yönelik toplumun güvenlik algısı ölçeği: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9(2), 525-554.
- Tunç, A. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Tüfent, N. (2023). Caught between two fires: Earthquake affected refugees,
- Türkoğlu, İ. (2014). Sosyal devlet bağlamında Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 275-305.
- Ünal, V. (2012). Osmanlı’nın son dönemlerinde korunmaya muhtaç çocuklar için kurulan sosyal hizmet kuruluşları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(2).
- Ünal, V. (2020). Göçmenler, sığınmacılar ve mültecilerle sosyal hizmet. İçinde D. Elitez & M. B. Gönültaş (Ed.), *Adli sosyal hizmet: Yaklaşım ve müdahale*, Nobel Yayınları.
- Ünsal, A. (2019). Uluslararası göç kavramı ve uluslararası göçün ülke ekonomileri üzerinde muhtemel etkileri. *SAYI 18*
- Van Horn, ML, Hawkins, JD, Arthur, MW ve Catalano, RF (2007). Ergenlik döneminde madde kullanımı ve suç işlemeye ilişkin toplum etkilerinin değerlendirilmesi. *Toplum Psikolojisi Dergisi*, 35 (8), 925–946.
- Wilks, T. (2012). *Advocacy and social work practice*. McGraw-Hill Education.
- Yılmaz, A. (2021). Türkiye’deki Suriyelilerin kente uyumu: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 953-976.
- Zenginoğlu, S. (2019). Avrupa ve göç: “tehdit” olgusuna yönelik teorik ve politik bir analiz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 42-49.
- Zhanadilova, A. (2018). Farklı kuramlar çerçevesinde uluslararası göç sorunu. *Muhakeme Dergisi*, 1(2), 116-122.
- Zimmerman, M. A. (2000). Empowerment Theory: Psychological, Organizational, and Community Levels of Analysis. In J. Rappaport & E. Seidman (Eds.), *Handbook of Community Psychology* (ss. 43-63). Springer.

İNTERNET KAYNAKLARI

- UNHCR. (2022, Temmuz). *UNHCR Türkiye 2021 Operasyonel Özetler*. UNHCR. https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/07/UNHCR-Turkiye-2021-Operational-Highlights_TR.pdf (e.t. 03.11.2023).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (t.y.) <https://www.goc.gov.tr/>
- UNHCR. (2017). *Suriye bölgesel mülteci müdahale planı: 2017 yılına bakış*. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/54510> (e.t. 19.12.2023).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2017). *Uluslararası göç hukuku: Türkçe, 2. Baskı*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (e.t. 01.01.2024).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. <https://www.tccb.gov.tr/> (e.t. 04.05.2024).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). <https://www.afad.gov.tr/>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2016, Haziran). *2016 Yıllık Göç Raporu*. http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf (e.t. 06.10.2023).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Geçici koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (e.t.16.02.2024).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (t.y.). *Uluslararası koruma çeşitleri*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararasi-koruma-cesitleri_409_546_548

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD). *Göç üzerine kilit istatistikler*. <http://www.oecd.org/els/mig/keystat.htm> (e.t. 26.11.2023).

Resmi Gazete. (2016, Ocak 15). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf> (e.t. 05.04.2024).

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). *Kayıt dışı istihdam oranları*. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan%20/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari (e.t. 06.06.2024).

Birleşmiş Milletler. *İnsan hakları evrensel bildirisi*. Birleşmiş Milletler. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (e.t. 16.06.2024).

Yükseköğretim Kurulu. (2024). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. *Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı*. <https://istatistik.yok.gov.tr/> (e.t. 20.07.2024).

EKLER

EK 1. MÜLAKAT SORULARI

MÜLAKAT SORULARI

1. Suriyelilerin Türkiye’deki eğitim haklarından istenilen şekilde yararlandığını düşünüyor musunuz? Ailenizde okula/kurslara giden var mı?
2. Sosyal Hizmetlere dair neler biliyorsunuz? Türkiye’de Suriyelilere yönelik uygulanan sosyal hizmetlerden ne kadarına eriştiniz?
3. Suriyelilerin eğitimi konusunda sizce neler yapılmalı?
4. Türkiye’de sağlık hizmetlerinden yararlanabiliyor musunuz?
5. Sağlık hizmetlerinin sağlanması noktasında ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?
6. Hâlihazırda bir işte çalışıyor musunuz? Nerede, hangi sektörde çalışıyorsunuz?
7. Geldiğinizden bu yana şartlarınızda iyileşme oldu mu?

EK2. ETİK KURUL İZNİ

